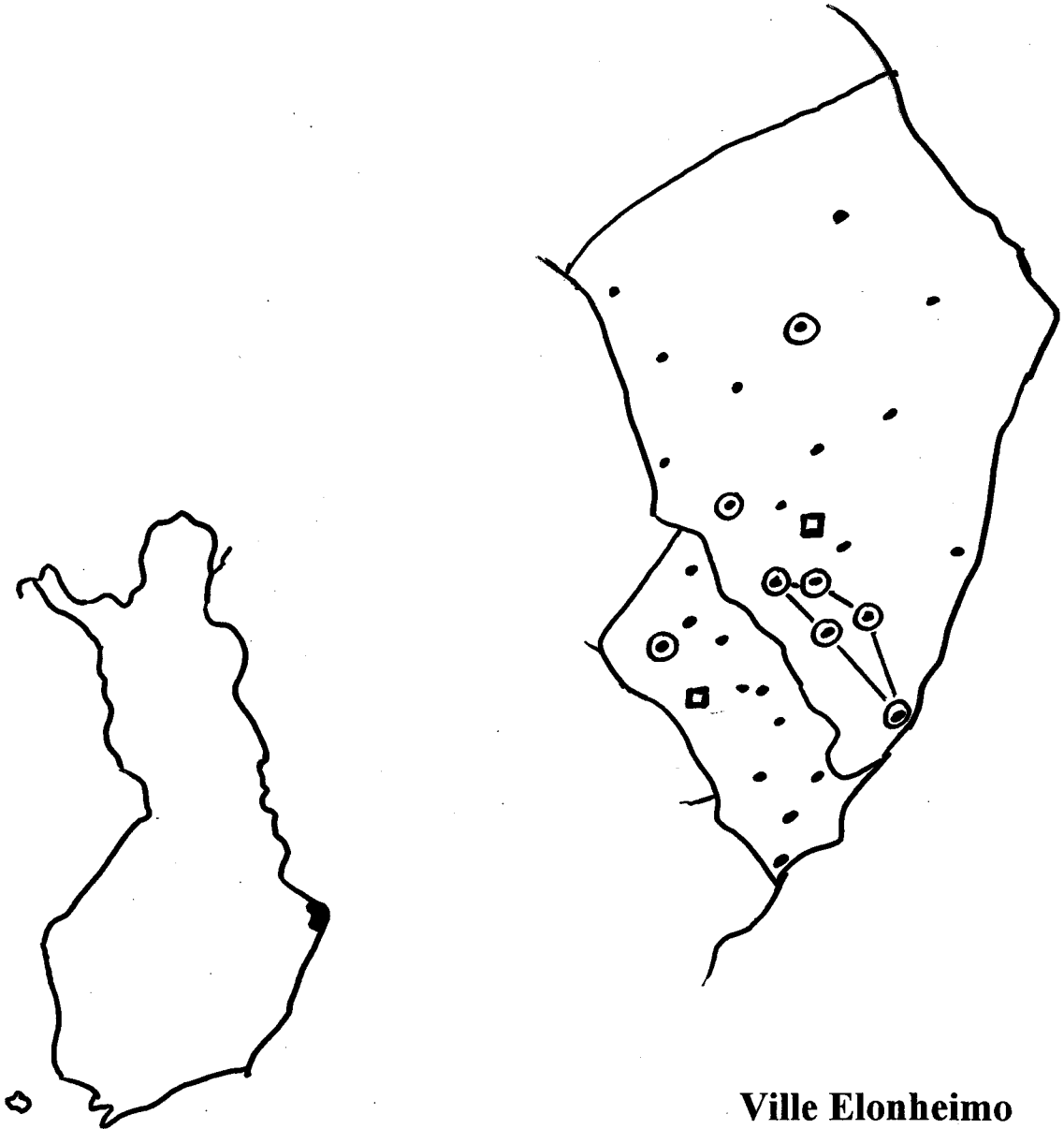

Kyläpolis

— kyläyhdistykset poliittisina tiloina

Ville Elonheimo

Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Valtio-oppi

Pro gradu -tutkielma
4.12.2000

Sisällysluettelo

	sivu
1. JOHDANTO	
1.1. Tutkimuskysymys	5
1.2. Kylätoiminta	7
1.3. Suomalainen kylätutkimus	12
1.4. Tutkitut kylät ja yhdistykset	15
1.5. Aineisto	19
1.6. Miten tutkin	22
2. POLIITTINEN TILA HANNAH ARENDTILLA	
2.1. Julkinen ja yksityinen	23
2.2. Toiminta ja puhe	25
2.3. Poliittisen tilan rajat	27
3. ANTIIKIN POLIS	
3.1. Mitä oli polis	29
3.2. Poliksen rakentuminen	31
3.3. Isegoria — osallistumisen eetos	33
3.4. Liturgia — resurssien rajapinta	34
4. YHDISTYS JA POLIITTINEN TILA	
4.1. Yhdistys poliittisena tilana	36
4.2. Poliittisen yhteys demokratiaan	38
4.3. Yhdistys poliittisessä tilassa	39
5. POLIITTINEN TILA KYLÄYHDISTYKSISSÄ	
5.1. Ihmisten yhteisen toiminnan	41
5.2. ja puheen kautta ylläpidettävä	46
5.3. rajattu	55
5.4. pysyvä julkinen tila	64
5.5. ... ja tilan ulkopuoli	68
6. KYLÄPOLIS	78
Lähdeluettelo	82
Liitteet:	86
Kyselylomake	
Haastattelurunko	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuskysymys

Kylätoiminta on viime vuosina joutunut uudenlaiseen toimintaympäristöön. Suurimmat muutokset ovat olleet hankerahoituksen lisääntyminen ja maaseutupolitiikan muutos paikallista omaehtoisuutta korostavaksi. Näiden myötä kyläyhdistykset ovat saaneet entistä itsenäisemmän osan paikallisessa toimintakentässä — niiden toimintamahdollisuuksien kirjo on kasvanut ja siksi ne joutuvat tekemään suurempia valintoja oman toimintansa suuntaamiseksi. Kyläläiset tekevät valintansa yhdistyksen ja kylän tulevaisuudesta entistä enemmän itse muodostamiensa vaihtoehtojen ja mielipiteiden pohjalta. Kylätoiminnan poliittinen luonne on siten korostunut. Poliittisella ymmärrän juuri näitä valintoja vaihtoehtojen välillä ja sitä miten vaihtoehtoja tuotetaan. Tutkimukseni yhdistää kyläyhdistysten uuden tilanteen valtio-opin kahteen perusteemaan: antiikin polis eli kaupunkivaltio demokraattisen yhteisön esikuvana ja poliittinen tila abstraktina politiikan tekemisen kenttänä.

Tutkin neljää Ilomantsin—Tuupovaaran seutukunnan kyläyhdistystä. Kyläyhdistyksellä tarkoitan sekä rekisteröimätöntä kylätoimikuntaa että rekisteröityä yhdistystä. Mukana on yksi useammalla kylällä toimiva yhdistys. Aineistona on yhdistysten puheenjohtajien haastattelut ja yhdistysten arkistoista kerätyjä tietoja vuosien 1997-1999 toiminnasta. Lisäksi näiltä puheenjohtajilta on lomakemuodossa joitakin tietoja. Tutkimustani on ohjannut tavoite pyrkiä kertomaan paikallisista yhdistyksistä sellaisina kuin ne itse käsittävät itsensä ja asemansa toimintaympäristössään.

Tutkimukseni lukeutuu valtio-opin perinteeseen. Vertailen kyläyhdistyksiä Hannah Arendtin ajatuksiin poliittisesta tilasta. Poliittinen tila virittyy ihmisten alkaessa toimia tai keskustella kerääntyessään yhteisten asioiden äärelle. Tila on tässä käsitettävä abstraktisti keskinäisen toiminnan muodostamana todellisuutena eikä konkreettisesti esim. kylän alueena tai kylätalona. Arendtin tekstin pohjana on antiikin polis ja sen varhaismuodot eräänlaisena poliittisen tilan mallikuvana. Polis ja kyläyhdistys ovat kumpikin itsenäisiä henkilöjäsenyyteen perustuvia alueeltaan pienehköjä poliittisia yhteisöjä. Vertailen niiden poliittisen tilan luonnetta. Puoluepolitiikkaa tutkimukseni ei käsittele.

Tutkimukseni rakentuu siis kahden toisiaan tukevan kysymyksen varaan. Poliitiikan teoriaperinteestä nouseva kysymykseni on,

miten arendtilainen poliittisen tilan ajatus soveltuu kyläyhdistyksiin?

Lähtökohtana tarkastelulle on, että kyläyhdistykset ovat poliittisia tiloja, kysymys on siis siitä, minkälaisia. Tämän rinnalla pidän kysymystä,

mitä samankaltaisuuksia kyläyhdistyksillä ja antiikin poliiksilla on poliittisina tiloina?

Tätä selvitän sekä politiikan teorioiden että historiankirjoituksen pohjalta. Tutkimuskysymykseni jättävät pois kysymyksen kyläyhdistyksistä poliittisina toimijoina suhteessa ulkomaailmaan, mistä aineistoni myös kertoisi. Toimija-näkökulman jätän kuitenkin sivuun mahdollista myöhempää tutkimusta varten ja viittaan siihen vain poliittisen tilan ulkopuolelle jäävän maailman vaikutuksena tuohon tilaan. Samoin lyhyen käsittelyn varaan jäävät aiemmin aikomani kysymykset kolmannesta sektorista, maaseutupoliitikasta tai paikallisista yhdistyksistä yleensä.

Tutkimuksen suunta on valtio-opillinen, tai toista termiä käyttäen politologinen. Käsittelen kyläyhdistyksiä poliittisina yhteisöinä ja jätän sivuun kysymykset kylästä tai kyläyhdistyksistä taloudellisina, kulttuurisina tai edes sosiaalisina yhteisöinä. Yritän osoittaa, että politiikka ei ole ilmiö, joka tapahtuu vain julkisen sektorin tai parlamentaarisen järjestelmän piirissä, vaan politiikkaa on periaatteessa kaikkialla, missä ihmiset päättävät toimia yhteisesti.

Vielä on syytä korostaa, että käsittelen poliittisina tiloina kyläyhdistyksiä enkä kyliä. Kylä ihmisten asuinpaikkana, ihmisyyteen tai identiteetin kiinnekohtana ei ole poliittinen tila ainakaan siinä mielessä, mitä minä sillä tässä tutkimuksessa ymmärrän. Sen sijaan kyläyhdistys muodostaa areenan, jolla tehdään päätöksiä yhteisten resurssien suuntaamisesta ja jossa kyläläiset, tavallaan yhdistyksen kansalaisina, osallistuvat poliittiseen elämään. Tutkin siis kyläyhdistyksiä kuin pieninä valtioina, en kyläyhteisöinä kuin pieninä yhteiskuntina.

Olen aloittanut esittelemällä tutkimusympäristöä ja asettamalla tutkimuskysymykset. Edelleen luvussa 1 esittelen kylätoiminnan historiaa ja nykytilaa sekä suomalaista kylätutkimusta. Sitten käyn läpi tutkimusaineistoani ja tutkimusmetodiani.

Luvussa 2 luon tulkinnan arendtilaisesta poliittisesta tilasta. Käyn läpi Hannah Arendtin tekstiä viittaamalla yhdistyksiin vastaavina poliittisina tiloina. Luvussa 3 käyn läpi antiikin poliittisen tilan mallikuvana. Yleiskuvan antamisen lisäksi käsittelen muutama erityisteemaa, jotka ovat tärkeitä tutkimukseni kannalta. Luvussa 4 tarkastelen yhdistyksiä poliittisina tiloina ja toimijoina poliittisessa tilassa.

Luku 5 perustuu keräämäni empiiriseen aineistoon. Käyn kohta kohdalta läpi arendtilaisen poliittisen tilan piirteitä tutkimissani kyläyhdistyksissä. Välittömän aineistopohjaisen kerronnan

yhteyteen luon katsausta yhtäältä siitä, miten yleisiä löydökseni ovat paikallisissa yhdistyksissä, toisaalta siitä, miten niitä voi edelleen kehittää poliittisen tilan kontekstissa. Luku on jaksoteltu arendtilaisen poliittisen tilan piirteiden mukaisesti. Luku 6 on yhteenveto, jossa pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini.

1.2. Kylätoiminta

Mitä on kylä

'Kylällä' voidaan eri yhteyksissä tarkoittaa eri asioita. Kylätoiminnan yhteydessä se ei tarkoita vanhastaan muotoutuneita maarekisterikyliä tai muita virallisia jaotuksia, esim. kiinteistörekisterin ilmaisiin Kaurasenvieremän tila Koveron kylällä Tuupovaaran kunnassa.

Kylän yleensä kyläläiset itse osaavat määrittää. Sen sijaan ulkopuolisen voi olla vaikeaa hahmottaa kylien rajoja — ja onhan kylien rajoilla vaihtumisalueita, jotka kuuluvat toiseen tai toiseen kylään.

Perusjaotuksena nykyään yksi kylätoimikunta hoitaa yhden kylän asioita. Kylätoimikunnan toimialueen perustana on useimmiten entinen peruskoulun ala-asteen koulupiiri. Kylän alueellisena alatasona voidaan erottaa kulmakunnat, esim. Heinäahon kylän Kaurasenhon kulmakunta. Laajempina maantieteellisinä alueina merkittäviä ovat seutukunnat ja maakunnat, esim. Ilomantsin seutukunta tai Pohjois-Karjalan maakunta.

Kylä on maaseudun yhdyskuntamuoto. Kaupungeissa sitä vastaavat kaupunginosat, joita niitäkin voidaan samassa kaupungissa määrittellä erilaisina kokonaisuuksina.

Nykyinen kylätoiminta Suomessa

Suomessa nykymuotoista kylätoimintaa on ollut 1970-luvulta lähtien. Torsti Hyyryläinen jaksottelee suomalaisen kylätoiminnan seuraavasti: 1969-75 esikylätoimikuntien vaihe, 1976-81 kylätoiminnan synty ja leviämisen vaihe, 1982-89 kylätoiminnan vakiintumisen ja erilaistumisen vaihe, 1990-kylätoiminnan uusiutumisen vaihe (1994, 59). Kylätoiminnan syntyä edisti Kylätutkimus-76 -hankkeen perustalta rakennettu valtakunnallinen kampanja.

Kylätoiminnan uusiutumista, joka alkoi kylätoimikuntien verkostoitumisella, on 1990-luvulla tehostanut mm. hankerahoituksen lisääntyminen erityisesti Suomen EU-jäsenyyden myötä. Kylätoiminnan rahoituspohjassa kunnan yleisavustusten osuus on vähentynyt ja hankerahoituksen osuus lisääntynyt. Kylätoiminnalle tärkeimmät rahoituslähteet ovat LEADER- ja POMO-ohjelmat, jotka ovat toimineet käytännössä vuodesta 1997 alkaen. Leader on EU:n maaseudun kehittämisohjelma,

jossa korostetaan paikallista kehittämisaktiivisuutta ja omaehtoisuutta sekä paikallisten toimijoiden keskinäistä yhteistyötä. Ilomantsin—Tuupovaaran seutukunnalla Leader-hankerahoitusta kanavoivat Vaara-Karjalan Leader ry., jossa on sekä henkilö- että yhteisöjäseniä ja äänivallan enemmistö on alueen kunnilla. POMO-ohjelma toimii kokonaan kotimaisella rahoituksella ja eri alueilla kuin Leader. Moni kylien kehityshanke Ilomantsin —Tuupovaaran seutukunnalla on saanut suurimman osan rahoituksestaan Leaderistä.

Uusi rahoitusympäristö ja valtion harjoittaman alueellisen kehitystyön painopisteen siirtyminen paikallisen aloitteellisuuden tukemiseen on muuttanut kylätoimintaa. Torsti Hyyryläinen arvioi toimintamuotojen polarisoituneen, kun toiset kylät ovat aktiivisten ihmisten myötä lähteneet työllistymistä ja elinkeinoja tukeviin hankkeisiin ja toiset jääneet paikoilleen. Paikalliset yhteiskunnalliset verkostot ja valtarakenteetkin ovat muotoutuneet uusiksi entistä laajempien paikallisten kumppanuusrakenteiden myötä. Hanketyöstä kyläaktivistit ovat saaneet uuden toimeentulolähteen ja jopa ammatin. Kylätoiminnan perustaa, vapaaehtoistyön ja rahoituksen suhteen muuttumista Hyyryläinen ei vielä arvioi. (1999, 103) Hyyryläisen jaksotusta kylätoiminnan vaiheista voi nähdäkseeni jatkaa eteenpäin: 1990-96 verkostoitumisen vaihe ja vuodesta 1997 alkaen hanketyön vaihe.

Vesa Puuronen arvioi, että vaikka retorisella tasolla Leader-ohjelmassa korostetaan paikallista aloitteellisuutta, kokeiluja yms., ohjelman yksityiskohdissa asetetaan näille tiukat suitset. Puuronen referoimat tutkijat toteavat, että Leader-toiminta on antanut paikallistason toimijoille ensimmäistä kertaa Suomessa todellista valtaa vaikuttaa alueensa kehittämisen painopisteisiin ja ainakin periaatteessa "mahdollistanut uudenlaisen maaseutupolitiikan tekotyylin." (Puuronen 1998, 30-31, lähteinänsä Ray 1997, Viljanen 1997 ja Karhio 1997)

Maaseutupolitiikan perusasiakirjana 1990-luvun lopulla on ollut Toimiva maaseutu -ohjelma vuodelta 1996. Siinä kylätoiminnasta on oma kappaleensa, jossa arvioidaan kylien kehittämistyön ongelmaksi mm. se, että "kylien hankkeet ovat harvoin mukana seututason aluekehitysohjelmissa". Kylien toimet jäävät irrallisiksi. Maaseutuohjelmassa asetetaan keinoiksi kylätoiminnan tukeminen lähinnä maakunnallisten yhteenliittymien perustamisella, kyläasiamiehillä ja pilottikylähankkeilla. Ohjelmassa kylätoimikunnat mainitaan toimijana kolme kertaa: em. kylien hankkeiden toteuttajana ja kahdesti kylillä asumisen markkinoijina. Maaseutuohjelma ei siis jaa toteuttamista alatasolle, kunnatkin mainitaan vain kymmenen kohdan toteuttajina kaikkiaan noin sadasta. Suurin osa toimenpiteistä on jaettu valtion organisaatioiden kesken. (Toimiva maaseutu 1996, 85-86, 138-139, liite 3)

Kylätoiminnan ylivoimaisesti yleisin organisaatiomuoto on kylätoimikunta, joka on rekisteröimätön yhdistys. Kylätoimikunnan muodostavat sen toimialueen asukkaat ja monesti myös kesäasukkaat, joilla ei tosin välttämättä ole täysiä jäsenoikeuksia. Kylätoimikunnan keskeiset toimielimet ovat

kerran tai kaksi vuodessa kokoontuva kyläkokous ja sen valitsema kylätoimikunta, ts. hallitus. Kylätoimikunta-sanaa käytetään sekä koko organisaation että sen toimeenpanevan elimen nimenä. Yhdistykseksi rekisteröityminen ja usean kylän yhdistysten perustaminen ovat viime vuosina yleistyneet.

Kyläasiain neuvottelukunnan osoiterekisterin mukaan vuoden 1993 lopussa Suomessa oli 3 133 kylätoimintaorganisaatiota: kylätoimikuntia 87 %, kyläyhdistyksiä 3 %, muita yhdistyksiä 4 % (joista asukasyhdistyksiä 2,5 %), kyläseuroja 2 %, muita 4 %. Muissa yhdistyksissä oli asukasyhdistyksiä, nuorisoseuroja, pienviljelijäyhdistyksiä, maamiesseuroja ja marttayhdistyksiä. Kyläseurat olivat lähinnä perinnetyöpainotteisia kotiseutuyhdistyksiä. (Hyyryläinen 1994, 83-84)

Kylätoiminnan valtakunnallinen yhteistyö tapahtuu vuonna 1982 perustetun Kyläasiain neuvottelukunnan piirissä. Kylätoimintaorganisaatioita oli sen rekisterissä koko Suomessa ja Pohjois-Karjalassa seuraavasti:

vuosi	Suomi	P-K
1977	54	5
1978	210	46
1979	635	112
1980	1029	151
1982	1711	185
1993	3133	227

Vuonna 1997 rekisterissä oli 3 100 kylätoimintaa hoitavaa organisaatiota. Hyyryläinen arvioi kylätoimikuntien perustamisen saavuttaneen rajansa Suomessa muuten paitsi Pohjanmaalla, Hämeessä ja Uudellamaalla. (Hyyryläinen 1994, 63, 67, 77, Pohjois-Karjalasta lähteenänsä Esko Kolliseva, Kylätoimintaa Pohjois-Karjalassa, 1983, 34-37; Hyyryläinen 1999, 103-104)

Kylätoiminta levisi Pohjois-Karjalassa nopeasti ja saavutti rajansa ensimmäisenä Suomessa. Monessa Pohjois-Karjalan kunnassa on pitäjäneuvostoksi kutsuttu kerran pari vuodessa kokoontuva kunnan alueella toimivien kylätoimikuntien yhteiselin. Pohjois-Karjalassa toimii vuosittain kokoontuva maakunnallinen kylien yhteiselin. Kylätoiminnan valtakunnallisena pää-äänenkannattajana ilmestyy Kylät Toimivat -lehti. Suomalaiselle kylätoiminnalle myönnettiin ansiokkaasta toiminnasta maaseudun hyväksi vuonna 1992 The Right Livelihood -palkinto, ns. vaihtoehto-Nobel. (Hyyryläinen 1994, 73-75)

Kylätoiminnan tarkoituksena ovat esim. kylän kehittäminen, palvelujen ylläpitäminen ja lisääminen, kylän säilyminen elinvoimaisena, elinkeinoelämän elvyttäminen ja kunta—kylä-yhteistyön vireyttäminen (Hyyryläinen 1994, 64). Kylätoimikunnat puuttuvat paikallisesti merkittäviin asioihin, mutta eivät politikoi esim. valtakunnallisesti. Kylätoimikunnat tekevät yhteistyötä toisten kylätoimikuntien, muiden yhdistysten, kylällä toimivien yritysten ja kunnallisten organisaatioiden kanssa.

Kaupungeissa toimii asukasyhdistyksiä, jotka ovat periaatteiltaan samankaltaisia kuin kyläyhdistykset, mutta joiden toimintaympäristö on yhdyskuntarakenteesta ja usein suuremmasta väkimäärästä johtuen erilainen. Kaupunkien asukasyhdistyksistä suuri osa on rekisteröityjä yhdistyksiä.

Kylätoiminta muualla maailmassa

Kylätoimintaa ja kylätoimikuntia vastaavia organisaatioita tavataan ympäri maailmaa. Joissakin maissa kylätoimintat ovat itsenäisiä yhdistyksiä, joissakin maissa ne ovat julkisen vallan alin taso. Pari esimerkkiä valaisee tilannetta.

Ruotsissa kylätoiminta on samankaltaista kuin Suomessa. Kylätoimikuntien, kyläyhdistysten, pitäjäneuvostojen jne. päämäärät ovat samankaltaisia oman kylän elävänä pitämiseen tai kehittämiseen liittyviä kuin Suomessakin. Organisaatiot ovat enimmäkseen rekisteröityjä tai rekisteröimättömiä kyläyhdistyksiä, vähemmässä määrin muita yhdistyksiä tai osuuskuntia. Organisaatiot eivät siis ole kunnan elimiä, vaikka ne voivat joskus hoitaa kunnan antamia tehtäviä. Ruotsalaisen kylätoiminnan ympäristö on sikäli erilainen, että kuntakoko on suomalaista huomattavasti suurempi. (Berglund 1998, Ronnby 1997)

Meksikossa toimii kyläkomiteoita, jotka ovat virallisen paikallishallinnon alin taso. Komiteoiden jäsenet valitaan vaaleilla. Niiden tehtävänä on joidenkin kylätason asioiden järjestely ja esim. aloitteiden tekeminen ylemmillä päätöksentekotasoin. Tällaisia komiteoita toimii myös kaupungeissa. (Hakkarainen 1999)

Intiassa uusvanha *panchayat* eli viidenneuvosto on kylätason hallintoelimenä. Se on julkishallinnon alin taso ja jäsenet valitaan vaaleille. Monissa osissa Intiaa on tämänkaltainen kyläneuvosto toiminut jo vuosisatoja kastien sisäisenä hallintoelimenä, joissakin osissa se on valtakunnallisen lainsäädännön myötä perustettu. Intiassa on lisäksi varsin tiheä eri alojen yhdistysten verkosto. (Nordberg 1971, 42; Helsingin Sanomat 1998 Intian paikallisvaalien uutisoinnissa)

Japanissa toimii sekä kaupunkien kortteleissa että maaseudun kylissä kylätoimikuntia vastaavia organisaatioita, nimeltään *jichikai* tai *chónakai*. Ne ovat itsenäisiä yhdistyksiä, joiden työn pääpaino on sosiaalis-taloudellisessa toiminnassa ja asukkaiden edustamisessa mutta joista monet ovat ottaneet hoitaakseen pieniä julkishallinnon tehtäviä, kuten asukkaiden rekisteröimisen. Toisen maailmansodan aikaan ne kytkettiin tiiviisti valtion kotirintamatyöhön. Yksi niiden tehtävistä on myös uskonnollinen, nimittäin shintolaisten paikallisten juhlien toteuttaminen. (Tränhardt 1990)

Kaikkialla maailmassa on olemassa joitakin kylätason paikallisia elimiä. Läheskään kaikkialla ne eivät ole eriytyneet yhteisön sosiaalisista tai uskonnollisista organisaatioista, toisaalta vanhatkin poliittiset instituutiot ovat voineet kuolla yhdyskuntarakenteen ja ympäröivän yhteiskunnan muuttuessa. Siten koko yhdyskuntaa edustava yhdistysmuotoinen tai virallisen paikallishallinnon

osana toimiva kylätoiminta on käsittääkseni maailmalla paremminkin harvinaisuus kuin yleinen sääntö.

Paikallinen organisoituminen Suomen historiassa

Varhaisin suomalainen paikallishallinto, josta on kirjallisia lähteitä on käräjät, joissa sukujen päämiehet kokoontuivat päättämään yhteisistä asioista ja jakamaan oikeutta. Käräjät ovat rakentuneet paikallisista lähtökohdista, eikä niillä ole ollut sellaista yhteiselintä, joka olisi voinut määrätä käräjien asioita. (mm. Ylikangas 1986, 86-87)

Kylätasolla on ainakin maatalouden yhteinen päätöksenteko pitänyt olla organisoitu. Länsi-Suomessa sarkajakoon perustunut maanviljely nimittäin edellytti yhteisten päätösten tekoa siitä, mitä milloinkin kylän yhteisillä, perheiden sarkoihin jaetuilla pelloilla tehtiin. (mm. Hyyryläinen 1994, 12-15)

Kirkon, erityisesti läntisen kirkon, levittäytyessä maahan seurakunnat ottivat paikallisesti muitakin kuin hengellisiä tehtäviä, mm. köyhäinhoito. Seurakuntahallinto oli keskittynyt kirkkoheran ja rikkaiden käsiin. Kirkkopitäjien muodostuminen paikallishallinnoksi tapahtui 1500-luvulla katolisen kirkon muuttuessa luterilaiseksi valtionkirkoksi. Paikallishallintoa vahvistettiin 1740-luvulta lähtien. (Ylikangas 1986, 86-87; Hyyryläinen 1994, 13-15)

Kunnat on alunperin muodostettu silloisen seurakuntajaon pohjalta (poikkeuksina olivat esim. ortodoksisten seurakuntien mukaan vähän aikaa toimineet kunnat, kuten Taipale). Kunnat olivat jo alkuaan julkisen vallan organisaatiota ja siten eivät olleet verrattavissa yhdistystoimintaan.

Osuustoiminta on 1900-luvun alulta lähtien tuonut paikalliseen maanviljelykseen uudestaan isojaon poistaman yhteistoiminnan, mutta nyt ei pakkona, vaan vapaaehtoisena liittymisenä osuuskuntiin. Yhteenliittymisen sisältönä on ollut esim. yhteisen puimurin tai myllyn hankinta ja ylläpito.

Saamelaisilla on toiminut *siida* (nk. lapinkylä) paikallisena hallintoyksikkönä. Suomen viimeinen siida (Suonikylän kolttien *sijdsobbar* eli siitakokous) lopetti toimintansa toisen maailmansodan melskeissä. Siidoilla oli jäsenensä, rajansa, päätöksentekorakenteensa sekä päätöksentekotehtävänsä talouden ja oikeudenkäytön alalla. Siidan kokouksissa äänestettiin kotakunnittain eli perheittäin. Perhe tai suku pystyi omalla päätöksellään irrottautumaan siidasta. Siidoilla ei ollut päätösvaltaa toisiinsa nähden. (mm. Pentikäinen 1995, 314-318, Itkonen 1948, 251-279)

Nykyinen kylätoiminta voidaan Suomessa nähdä osaltaan paikallisten instituutioiden elvyttämisenä. Paikallisten ihmisten edustaminen on kylätoiminnan kantava idea.

1.3. Suomalainen kylätutkimus

Kylä koskeva yhteiskuntatieteellinen tutkimus Suomessa on eri aikoina käyttänyt erilaisia selitysmalleja kylissä tapahtuville muutoksille. Poliittikka on kylätutkimuksissa ymmärretty usein vaatimattomasti valtiolliseksi tai kunnallispolitiikaksi, vain harvat tutkijat ovat tulkinneet kylien omien organisaatioiden (lähinnä kylätoimikunnat) tavoitteenasetteluja ja valintoja poliittisiksi, vielä vähemmän on tutkittu kylätoimikuntien sisäistä politiikkaa.

Kylätutkimuksen kehityslinjat

Tukeudun kylätutkimuksen kehityslinjojen hahmottamisessa Jukka Oksan väitöskirjaan *Syrjäkylä muutoksessa* (1998). Oksan mukaan suomalaisessa maaseutututkimuksessa kylien muutoksia on selitetty neljään eri tekijään painottuen: paikallisen talousmuodon murros, valtiovallan toimenpiteiden vaikutus, historialliset kerrostumat ja paikalliset kehittämisblokit.

Itäsuomalaiset kylät perustuivat ennen 1960-lukua kahteen tapaan yhdistää maatalous ja metsätalous. Yksityisen metsänomistuksen alueilla päätoimeentulo talonpoikaisperheelle tuli maataloudesta ja metsätulo antoi riippumattomuutta. Siellä, missä yhtiöt ja valtio omistivat metsät, oli vallalla metsätyö-pienviljelyn talousmuoto. Mies ja hevonen olivat savotoilla kesää lukuunottamatta ja vaimo hoiti tilalla karjan ja lapset. Maatalouden ja metsätyön koneellistaminen vaikutti näihin kylämuotoihin eri tavoin. Isot tilat suurenivat ja pienet lopettivat. Metsissä jätkien ja hevosten tilalle tulivat metsurit ja ympärivuotiset konehakuut. Metsätyö-pienviljelykylät muuttuivat paljolti työttömien ja eläkeläisten kyliksi. Tämä selitysmalli sai 1980-luvun taitteesta vuosikymmenen loppuun vakiintuneen aseman. (Oksa 1998, 31-40, 50)

Toisessa selitysmallissa päähuomio kiinnittyy eri osapuolten intresseihin metsien suhteen. Aikaisemmin metsäpolitiikka oli metsäteollisuuden ja metsänomistajien tarpeiden yhteensovittamista. Nytemmin valtion päätökset ovat vaikutusta metsäteollisuuden, talonpoikien, metsäsektorin työntekijöiden, kaupunkilaisten ja maaseudun uusien asukkaiden ristiriitaisista metsäkäsityksistä. (Oksa 1998, 41-50)

Yhteiskunnan kehitystä voidaan tarkastella toimintojen työnjaon muutoksen (restrukturaatio) aaltolina. Maaseudun kerrostumina 1940-luvun lopulta lähtien ovat asutustoiminta, maatalouden ja metsätyön koneistaminen, kehitysaluepolitiikka, hyvinvointivaltion kasvu ja kuntien kehittämistoiminta — informaatioteknologiasta ja etätyöstä odotetaan uutta aaltoa. Paikallisessa kehittämistoiminnassa pitäisi tulkita oikein aiempien kerrostumien vaikutus ja uudet aallot. Tutkimuksissa tämä selitysmalli on näkynyt 1990-luvulla. (Oksa 1998, 51-57)

Neljäs selitysmalli keskittyy paikallisiin kehittämisblokkeihin, joiden osapuolia ovat kunnat,

valtionhallinnon paikallisyksiköt, yritykset, yhdistykset ja joskus myös yksittäiset henkilöt. Niissä yhdistellään eri tahojen aineellisia ja henkisiä resursseja yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Oksa hahmottelee syitä: "Muotoutumassa olevassa yhteiskunta- ja talousjärjestyksessä" yhteydet ja verkostot käyvät entistä tärkeämmiksi. Maaseudullakin asuva voi osallistua alansa keskusten verkostoihin. Paikkakunnan kehittäminen vaatii paikallisten toimijoiden liittoutumista ja strategioiden määrittelyä. Onnistuessaan paikalliset kehittämisblokit "luovat paikkakunnalle uusia toimintatapoja, uusia yhteisiä tavoitteita ja oppimisen kokemuksia." (Oksa 1998, 58-73, sitaatit sivulta 58) Tämä tutkimusote on näkynyt 1980-luvun puolivälistä lähtien ja korostunut 1990-luvun lopulla esim. Leader-toiminnan ja seutukunnallisen elinkeinoyhteistyön myötä.

Torsti Hyyryläinen jaksottelee maaseudun kehitystä ajanjaksoina seuraavasti: 1966-1974 edistyksen aika, 1975-1981 epävarmuuden aika, 1982-1989 kasvun aika, 1990- murrosten aika. (Hyyryläinen 1994, 58). Tässäkin jaksottelussa Suomen EU-jäsenyys, maatalouspolitiikan muutos, valtiollisten aluekehitysvälineiden muutos ja valtionhallinnon eri sektoreita integroivan maaseutupolitiikan luominen voisivat aloittaa uuden jakson 1990-luvun puolivälistä.

Vesa Puuronen avaa Leader-ohjelmaa käsittelevässä artikkelissaan viime vuosien maaseutu-tutkimusta kahden lähestymissuunnan erolla: Yhtäältä Leader on osa EU:n eurooppalaistamispolitiikkaa ja myös globalisaatiota. Toisaalta Leader on avannut mahdollisuuksia paikalliselle oma-aloitteisuudelle. Ylivaltiollisen (eurooppalainen) ja alivaltiollisen (lokaali eli paikallinen) välille on luotu "yhteys, jossa paikallinen sidotaan toimimaan ylivaltiollisen luomassa viitekehyksessä ja sen ehdoilla." Hän viittaa Christopher Rayn teoriaan, jonka mukaan lokalismi ja eurooppalaistuminen eivät ole vastakkaisia, vaan dialektisessa riippuvuussuhteessa toisiinsa. Sisäsyntyisten ja ulkoa tulevien syiden yhdistäminen on Puurosen mukaan ollut myös pohjoiskarjalaisen kylätutkimuksen tutkimusotteena. (Puuronen 1999, 28-29)

Oma tutkimusotteeni on lähellä Oksan neljättä selitysmallia ja Puurosen kahdesta lähestymissuunnasta painotan paikallisia tekijöitä, kun tutkin kylien omien organisaatioiden toimintaa ja yhteistoimintaa muiden paikallisten organisaatioiden kanssa. En suoranaisesti pureudu paikallisten kehittämisblokkien olemukseen, mutta sivuan niitä tutkimalla kyläyhdistysten suhtautumista erilaisiin yhteistyökuvioihin.

Pohjois-Karjalasta tehty kylätutkimus

Pohjois-Karjalasta on tehty runsaasti kyliä koskevaa tutkimusta, ehkä eniten koko maassa. Kyliltä on tehty tutkimusta monella eri tieteenalalla ja erityisesti Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen piirissä on toteutettu monitieteisiä tutkimushankkeita. Näistä mainittakoon jo kolme vuosikymmentä kattavat Valtimon Sivakan ja Rasimäen tutkimukset sekä Lieksan ja Ilomantsin

alueella sijaitsevaa Pohjois-Karjalan biosfäärialuetta koskeva tutkimus. Erityisesti jälkimmäisessä ihmistieteet ovat saaneet seuraa luonnontieteistä, lähinnä biologian eri osa-alueista. Muutenkin tieteidenalojen kirjo on kattanut esim. historian, kansatieteen, taloustieteen, sosiologian, metsätieteen ja maantieteen.

Tutkimukset ovat käyneet erittäin hyvästä pohjustuksesta kylien ja kylätoimikuntien asioihin. Omaan tutkimukseeni välittömästi liittyvää materiaalia tutkimuksista löytyy kuitenkin aika vähän, lähinnä joitakin tilastoja ja historiatietoja. Lisäksi joissakin tutkimuksissa käsitellään sinänsä kylätoimintaa, joten niitä voi käyttää vertailukohtina, esim. jotkin artikkelit Sivakan ja Rasimäen tutkimuksissa (Knuuttila ym. 1996, Rannikko ym. 1984).

Tutkimuskylistäni aikaisemmat tutkimukset käsittelevät alueellisesti kahta. Naarva, josta Käenkoski on eronnut, on yksi Mervi Rimmin gradun tutkimuskylistä (1988). Lisäksi Keijo Kantasen tutkimuksen kohteena ovat Naarvan ja Käenkosken kylät (1986). Käenkoski ja Sonkajan pohjoisosat sijaitsevat Pohjois-Karjalan biosfäärialueella, jonka toimisto on nykyään Sonkajan kylätalolla. Biosfäärialueesta on tehty lukuisia tutkimuksia, viimeisimpänä yhteisjulkaisu Elämisen taika taigalla (Rannikko & Schuurman 1997).

Poliittinen kylätoimintatutkimus

Poliittisia ilmiöitä pohjoiskarjalaisissa tutkimuksissa on käsitelty jonkin verran, esim. kyläkokouksiin osallistumista, kylätoimikunnan ja kunnan suhdetta sekä kyläläisten äänestyskäyttäytymistä. Myös kylillä toimivia yhdistyksiä (muuta kuin kylätoimikuntia) käsitellään joissakin artikkeleissa. Varsinaista politiikan tutkimusta ei kylätoiminnasta kuitenkaan ole, kylistäkin vain yksi tutkimus, joka käsittelee erään valtimolaisen kylän äänestyskäyttäytymistä periferisen protestin ilmentäjänä (Liikanen 1996). Ilkka Liikanen kritisoi politiikkatulkintoja ulkoa tuotujen merkitysten (muutosvastarinta, populistinen protesti, puoluepolitiikka) korostamisesta, vaikka "taustalta löytyvät kuitenkin kyläläisten omat yhteistoiminnan ja organisoitumisen perinteet" (1996, 160).

Torsti Hyyryläisellä kylätoiminnan tutkimuksen kritiikki kulminoituu "*vallan* käsitteeseen. Yhteiskunnallisen vallan olemusta ja käyttöä ei kylätoimintaa kosketelleissa tutkimuksissa ole pohdittu." Erityisesti kylätoimikunnan ja kunnallishallinnon suhdetta ei ole tutkittu (1994, 109). Hyyryläiselle poliittisuus näyttäytyy lähinnä kylätoimikunnan suhteena ympäristöönsä (1994, 4-5). Hyyryläisen tutkimus osuu selkeimmin oman aihepiirini kanssa samoihin. Hyyryläinen hahmottaa kylätoiminnan ajallista jännettä eli sitä, miten kylätoiminta rakentuu tapahtumasta toiseen — oman tutkimukseni termein: miten (poliittinen) tila rakentuu ajassa. Poliittisessa tilassa on mahdollisuus kyseenalaistaa. "Kylätoiminnassa poliittisuus tarkoittaa yhteisten asioiden näkemistä avoimina ongelmina", ongelmien tuottamista ja ratkaisemista (Hyyryläinen 1994, 57). Hyyryläinen korostaa

kylätoiminnan poliittisuutta myös tutkimusotteena: "Kylätoiminnan poliittisuuden näkeminen on sen ymmärtämisen tärkeä edellytys." (1994, 57) Hänen ajatuksensa kylätoiminnasta poliittisena toimintana on vaikuttanut merkittävästi tutkimusaiheeni muotoutumiseen.

Erityisesti nyt, kun maaseutupolitiikka on muuttunut kylien omaehtoisuutta ja aloitteellisuutta korostaviksi on kylätoiminnan tutkimiselle poliittisena toimintana tilausta. Samanlainen paikallisuuden korostuminen on tapahtunut myös kaupunkipolitiikassa ja sen tutkimisessä. Omassa tutkimuksessani huomio kiinnittyy kyläyhdistyksen sisäiseen politiikkaan, poliittiseen tilaan kyläyhdistyksissä.

1.4. Tutkitut kylät ja yhdistykset

Ilomantsin—Tuupovaaran seutukunta

Seutukunnan muodostavat Ilomantsin ja Tuupovaaran kuntien alueet (ks. kartta). Yhtenäiseksi seutukunnaksi sen tekee mm. yhteinen julkisuus, lähinnä paikallislehti Pogostan Sanomat sekä yhteinen kihlakunta ja kuntien yhteistyö monella toimintasektorilla. Myös joitakin seutukunnallisia yhdistyksiä toimii. Seutukuntaa kutsutaan yleisesti myös Ilomantsin seutukunnaksi ja joskus ilman seutukuntaisuutta Ilomantsin-Tuupovaaran alueeksi. Tuupovaara on vuonna 1909 irrottanut omaksi kunnakseen Ilomantsin pitäjistä. Seutukunnan tärkeimmät yhteydet ovat olleet vanhastaan Laatokalle ja Pieliselle päin. Nykyisin maantiedettä määrittävät kuuluminen Pohjois-Karjalaan ja yhteistyö Pielisen-Karjalan kuntien kanssa Vaara-Karjalan nimikkeellä sekä idässä Venäjän raja.

Vuoden 1996 lopussa Ilomantsissa oli 7 700 ja Tuupovaarassa 2 500 asukasta, yhteenlaskettu väkimäärä oli laskenut vuoden 1999 loppuun mennessä alle 10 000:n. Väentiheys oli Ilomantsissa 2,8 ja Tuupovaarassa 4,2 asukasta/km². Kummallakin kunnalla on selkeästi yksi keskustaajama (ks. kartalla neliöt), Tuupovaarassa lisäksi Koveron taajama on merkittävä. Elinkeinorakenne jakautuu maa- ja metsätalouden, teollisuuden ja palveluiden kesken Ilomantsissa 21-19-58 ja Tuupovaarassa 22-29-46, kun se koko Pohjois-Karjalassa on 14-23-59. Huoltosuhde on Ilomantsissa 2,3 ja Tuupovaarassa 2,1.

Tutkittavien kyläyhdistysten valinta

Ilomantsissa on 18 ja Tuupovaarassa 11 kylätoimikuntaa tai -yhdistystä (ks. kartalta pisteet).

Tutkittavia yhdistyksiä on neljä:

Koveron kylätoimikunta (rekisteröimätön), Tuupovaara

Käenkosken kylätoimikunta (rekisteröimätön), Ilomantsi

Sonkajan kyläyhdistys ry., Ilomantsi

Etelä-Ilomantsin kyläpalveluyhdistys ry., Ilomantsi

Ne on merkitty karttaan ympäröidyin pistein, pohjoisesta lähtien Käenkoski, Sonkaja, Etelä-Ilomantsin viisi kylää ja Kovero. Kaikkiaan rekisteröityjä yhdistyksiä on Ilomantsissa yli kolmesataa, Tuupovaarassa noin sata. Näistä kaikki eivät ole toimivia, vaan aktiivisesti toimivien yhdistysten luku on reilusti pienempi.

Tutkittavat yhdistykset olen valikoinut seuraavin kriteerein: ne ovat olleet esillä Pogostan Sanomissa viimeisen kahden vuoden aikana, niillä on kunnista saadun tiedon mukaan aktiivista toimintaa ja ne osallistuvat johonkin Leader-rahoitteeseen hankkeeseen. Yhdistyksillä on yhteisenä piirteenä lisäksi se, että ne on perustettu tai niiden toiminta on vironnut viimeisimmän kolmen vuoden aikana, joten ne tarjoavat tuoretta tietoa kylän järjestäytymisestä. Tarkasteluajanjaksona minulla on vuodet 1997-99.

Yhdistykset edustavat seutukuntaa alueellisesti ja yleisiltä piirteiltään (asukasmäärä, tiiviys ja etäisyys kuntakeskukseen) riittävän kattavasti. Yhdistykset edustavat kylätoimintaa eri muodoissaan: on rekisteröimättömiä ja rekisteröityneitä, yhden ja monen kylän, monialaisesti toimivia ja yhteisen toimintamuotoon keskittyneitä.

Tutkittavien yhdistysten määrä mahdollistaa laadullisten jaotteluiden tekemisen niiden erityispiirteiden mukaan ja yhdistysten syvällisen tutkimisen. Määrä on kuitenkin niin pieni, että tilastollisia menetelmiä ei voi käyttää. Olen päätenyt tutkimaan samankaltaisia ja samalla seutukunnalla toimivia yhdistyksiä, jotta muuttuvien ympäristötekijöiden määrä olisi pieni.

Seuraavassa esittelen kyliä ja niiden kylätoimikuntia tai kyläyhdistyksiä, esittelyn lähteinä ovat sekä arkistoista, lomakekyselyllä että haastatteluista saamani tieto.

Kovero

Koveron kylän keskus nousee Koveron vaaran rinteellä. Kylä sijaitsee liikenteellisesti hyvällä paikalla ja Joensuuhun siitä on matkaa alle 50 km. Kylä on Tuupovaaran väkirikkaimpia ja sen keskus luokitellaan taajamaksi. Kylätoimikunnan alueeseen kuuluu kulmakunta noin 10 km:n säteellä, asukasmäärä on vajaat 400. Kylällä toimii peruskoulun ala-aste ja perhepäivähoito, kylä on ollut muutaman vuoden kunnallisen vesihuollon piirissä. Kylällä on kauppa, huoltoasema, jossa on

kauppapalvelut ja kahvila, sekä paikallisen pankin konttori. Julkisia rakennuksia ovat lisäksi tsasouna ja nuorisoseurantalo.

Koveron kylätoimikunta on perustettu 1978. Vuosina 1992-1996 ei pidetty kokouksia eli kylätoimikunta nukkui. Kyläkokouksia pidetään kaksi kertaa vuodessa ja kylätoimikuntaan kuuluu puheenjohtajan lisäksi kahdeksan jäsentä. Kylätoimikunnan kokouksia pidetään noin kymmenen vuosittain. Vuonna 1999 ei pidetty kyläkokousta ja kylätoimikunta ei toiminut alkukuukausia lukuunottamatta. Kylätoimikunnalla oli 1997-99 yhdessä nuorisoseuran kanssa Koveron vaarakylähanke, jossa parannettiin kylämaisemaa ja retkeilyreittejä. Suurin vuosittainen tapahtuma on juhannusjuhlat kokonpolttoineen.

Käenkoski

Käenkoski sijaitsee Koitereen itäpuolella. Kylän keskus eli entinen koulu on noin 40 km Ilomantsin kirkonkylältä pohjoiseen. Kylä on laaja ja harvaan asuttu. Matkaa päästä päähän kertyy yli 30 km ja kylällä asuu noin 80 perhettä. Kylän koulu on lakkautettu v. 1996. Entisellä koululla toimii matkailuyritys, jolla on pientä elintarvikemyyntiä ja kesäisin kahvila. Lähimmät kauppa ja koulu ovat Huhuksessa.

Käenkosken kylätoimikunta on perustettu 1982 erottamalla koulupiirin alue Naarvan kylätoimikunnasta, kun (yhteinen) Naarvan kylätoimikunta asettui tukemaan Naarvan ja Huhuksen koulujen säilyttämistä ja Käenkosken koulun lakkauttamista (Rimmi 1988, 53). Toiminnan lopettaminen oli lähellä v. 1997, kun entistä koulua ei jaksettu enää pitää kylätalona. Kyläkokouksia pidetään kaksi kertaa vuodessa, kylätoimikuntaan kuuluu noin 12 ihmistä. Kylätoimikunnan kokouksia pidetään noin kuusi vuosittain. Kylätoimikunta järjestää kyläläisille ohjelmallisia tapahtumia.

Sonkaja

Sonkajan kylän keskus sijaitsee noin 20 km Ilomantsin kirkonkylältä länsi-luoteeseen. Kylään kuuluu kulmakuntia 10 km:n säteellä. Kylällä on noin 470 asukasta. Kylän koulu on lakkautettu keväällä 1996. Lähin koulu on Lylykoskella. Kylällä toimii kesäisin kyläyhdistyksen vuokraamissa tiloissa lähikylän kauppiaan ylläpitämä kioski. Kauppaa ja postia ei ole. Kunta on lahjoittanut koulurakennuksen kyläyhdistykselle ja yhdistys on kunnostanut sen kylätaloksi. Kylälle on juuri rakennettu tsasouna/kappeli.

Sonkajan Kyläyhdistys ry. on perustettu 14.2.1997 Sonkajan kylätoimikunnan koollekutsu-
mana. Kylätoimikunta on siirtänyt kaiken toiminnan yhdistykselle. Yleisiä kokouksia pidetään kerran vuodessa, yhdistyksen hallitukseen kuuluu puheenjohtaja ja kymmenen jäsentä. Kylällä järjestetään

kolme vuosittaista juhlaa ja kylätalolla on viikottaista kerhotoimintaa. Kyläyhdistys vuokraa hallinnoimaansa kylätaloa myös ulkopuolisten käyttöön.

Etelä-Ilomantsin kylät

Etelä-Ilomantsin kyläpalveluyhdistys ry:n toiminta-alueeseen kuuluu viisi kylää, joilla jokaisella on toimiva kylätoimikuntansa: Haukivaara, Maukkula, Mutalahti, Rehvana ja Patriikka. Alue on päästä päähän noin 75 km. Alueella on noin 1 000 asukasta. Alueella toimii kolme ala-astetta ja kaksi kauppaa, joissa on asiamiespostit.

Yhdistys on perustettu 6.11.1996 kyläpalvelutiimin aloitteesta ja sillä oli 77 jäsentä vuonna 1997. Yleinen kokous pidetään kerran vuodessa vuorotellen eri kylillä. Hallitukseen kuuluu puheenjohtaja ja kymmenen jäsentä, jotka valitaan tasapuolisesti eri kyliltä. Hallituksen kokouksia on pidetty puolenkymmentä vuosittain. Yhdistys keskittyy lähes pelkästään kyläpalvelujen järjestämiseen (vrt. kunnallinen kotipalvelu) ja siihen liittyviin vanhusten kerhoihin yms.

Organisoitumisen asteet

Organisoitumisessa kyläyhdistyksillä on eri asteita. Kylätoiminnan organisoituminen kulkee seuraavissa järjestäytyneisyyden astetta kuvaavissa muodoissa:

- 0) ei mitään,
- 1) naapuruston neuvottelut,
- 2) nukkuva kylätoimikunta,
- 3) kylätoimikunta,
- 4) rekisteröitynyt kyläyhdistys, ja
- 5) rekisteröitynyt ammattimainen kyläyhdistys.

Tutkimuskylistä Käenkoski edustaa selvästi vaihetta 3 eli toimivaa kylätoimikuntaa. Koverolla on ollut vaihe 2 eli nukkuva kylätoimikunta vuosina 1992-96. Toimintaa viritellessä kylän perustamistoimia eikä kylätoimikunnan legitimoitua tarvinnut käydä uudestaan — kylätoiminnan perusteet elivät kyläläisten mielessä. Vuodet 1997-98 edustavat toimivan kylätoimikunnan astetta 3.

Sonkaja on muodossa 4 eli rekisteröitynyt kyläyhdistys ja siinä on piirteitä vaiheesta 5 eli ammattimainen kyläyhdistys. Professionaalistuminen riippuu hallinnan tavasta ja kiinnittyneisyydestä jäsenistöön. Etelä-Ilomantsin kyläpalveluyhdistys on muodossa 4 tai 5 riippuen rajanvedosta näiden välillä. Sen erottaa esim. Sonkajasta kaksi piirrettä: se on toimintamuodoiltaan suppea — ja siten professionalisoituminen olisi helpompaa kyläpalvelun hallinnoinniksi — ja sen muodostavat viisi kylää, joissa toimivat edelleen kylätoimikunnat omalla toimintasektorillaan (organisaatioiden kehityskaarista mm. della Porta & Diani 1999, 143-149). Kyläpalveluyhdistystä ei kuitenkaan voi vielä nimittää professionaaliksi järjestöksi, koska sen hallinto ja resurssienhankinta hoidetaan

vapaaehtoisvoimin eikä sillä ole pysyvää henkilökuntaa (kyläpalvelijathan vaihtuvat puolen vuoden välein).

Vaiheesta 2 eli nukkuvaa kylätoimikunta esimerkkinä on vuoteen 1999 Koveron naapurikylä Heinäaho, jossa kylän maantieteelliset rajat ja esim. edelliset valitut toimikunnan puheenjohtaja ja sihteeri tiedetään. Vaiheesta 1 eli naapuruston neuvotteluista käy esimerkiksi pysäkkikatoksen saaminen Kaurasenahon tienhaaraan. Tässä tapauksessa naapurustossa oli ollut puhetta hankkeen toteuttamisesta ja se saatiin lopulta tarttumalla tilaisuuteen, jonka ulkopuoliset ympäristönhoitotyöt toivat. Mitään yhdistystä ei tarvittu, mutta naapuruston tahdon ilmaisu kylläkin. (lähteenä oman ympäristön havainnointi)

Vaiheiden 1 ja 3 yhdistelmä on esimerkiksi Hoilolan koulun kamppailu vuonna 1998, jossa Hoilolassa ja kahdessa muussa koulun alueen kylässä oli kylätoimikunnat, mutta vaikuttamaan pyrkivä toiminta organisoitui — tai ainakin julkisuudessa näkyi niin — koululaisten vanhempien nimissä: naapurusto neuvotteli tavoitteet ja ajoi niitä yhdessä, vieläpä uhkasi ja toteutti uhkauksensa kunnalle (eli vei oppilaat naapurikunnan kouluun). Mitään muodollista vanhempien organisaatiota ei kuitenkaan ollut. Myös tässä tapauksessa olemassaolevien kylätoimikuntien toiminta on jatkunut. (Pogostan Sanomat vuonna 1998)

Vuosien 1999-2000 aikana Tuupovaaran itäiset kylät organisoituivat PILKE-kylät -nimellä ja perustivat yhteisen rekisteröidyn kyläyhdistyksen. Tässäkin tapauksessa alueen kylätoimikunnat jatkavat toimintaansa, mutta rekisteröitynyttä asemaa tai yhteistoimintaa vaativat toimet, lähinnä rahoituksen kanssa, hoidetaan ry:n nimissä. Kyseessä on siis yhdistelmä vaiheista 3 ja 4. Tämä yhteistyön tapa, jossa kylätoimikunnat säilyvät ja perustetaan rekisteröity yhdistys, on seutukunnalla ja lähialueilla yleistynyt organisaatiomuotojen yhdistelmä.

1.5. Aineisto

Olen kerännyt yhdistyksistä kahdentyyppistä tietoa:

- 1) henkilökohtainen tieto (haastattelut): yhdistysten puheenjohtajien haastattelut ja niitä edeltävä lomakekysely heiltä.
- 2) yhdistyksen julkinen tieto (arkistot): toimintakertomuksia, tilinpäätöksiä, pöytäkirjoja, toiminta- ja hankesuunnitelmia, tiedotteita jne.

Käytännössä keräsin ensin kaikkien yhdistysten arkistoista tietoja yhdistysten toiminnasta vuosina 1997-99, samoilla käynneillä tapasin yhdistysten sihteerit. Puheenjohtajia pyysin täyttämään lomakkeen (liite 1), jonka kaikki täyttivät viimeistään haastattelurupeaman aluksi. Haastattelujen

jälkeen olen täydentänyt tietojani vain vähän.

Haastattelut ja lomakkeet

Haastateltaviksi olen siis valinnut yhdistysten puheenjohtajat. Esa Konttinen on tutkinut Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistysten itseymmärrystä ja hän perustelee omaa valintaansa pyytää lomakevastauksia nimenomaan yhdistysten puheenjohtajilta seuraavasti: 1) Puheenjohtajat edustavat yhdistyksensä 'yleisnäkemyistä' ja 'yleistahtoa', yhdistyksen jäsenet ovat valinneet heidät tehtävänsä. 2) Puheenjohtajilla on roolinsa ansiosta edustavia näkemyksiä kansalaisaktiivisuuden merkityksestä, he ovat pohtineet yhdistyksen asemaa ja toiminnan muotoja, tarkkailevat maailmanmenoa yhdistyksen (Konttisella ympäristöasioiden, minulla kylän) näkökulmasta ja luovat käsityksiä muista toiminnoista. 3) Heillä on hallussaan tosiasiatietoa yhdistyksestä. Konttinen toteaa, että edustamisella on myös kääntöpuolensa, mahdollinen tarve esiintyä myönteisessä valossa. (Konttinen 1999, 40-41)

Perustelut käyvät myös omaan tutkimukseeni vahvistaen sen, että nimenomaan puheenjohtajan haastattelu on mielekästä. Olisi tietysti ollut mahdollista haastatella myös muita yhdistyksessä toimivia henkilöitä. Olen kuitenkin suppean mallin kannalla, koska voin näin keskittyä vähäisemmän tekstimäärän tarkempaan analyysiin. Lisäksi ne suulliset tiedot, joita sain sihteereiltä arkistokäynnilläni paremminkin vahvistavat kuin kumoavat puheenjohtajien puhumaa.

Haastattelut tehtiin kunkin puheenjohtajan toivomassa paikassa: työpaikalla, kylätalolla, kotona. Haastattelut kestivät 45 minuutista 75 minuuttiin. Haastatellut puheenjohtajat sattuiivat olemaan kaikki miehiä (ja sihteerit naisia), ja puheenjohtajilla oli ainoana tai toisena ammattina jonkinlainen yritystoiminta, maatalous mukaanlukien.

Haastattelua voi kuvata puolistrukturoiduksi teemahaastatteluksi. Minulla oli haastattelurunko (liite 2), jonka perusteella pidin huolta siitä, että kaikki tietyt kysymykset käydään läpi. Haastateltavat saivat kuitenkin tilaa puhua asioista eri järjestyksessä ja kaksi haastateltavista puhui kysymysteni jälkeen yleisemmin maaseutupoliittisista asioista. Haastattelurunko perustui sille, että kävin ensin läpi kysymyksiä, jotka liittyivät saamaani lomakevastaukseen, ja sitten muita yhdistykseen liittyviä kysymyksiä. Nauhoitin haastattelut ja ne litteroitiin sanatarkasti.

Haastattelut sujuivat ilman suuria ongelmia. Puheenjohtajat olivat sanavalmiita ja hahmottivat yhdistyksensä asioita jotakuinkin odottamalla tavalla. Vain kysyessäni eri yhteistyökuvioiden merkitystä sain järjestään vastauksia, jotka olivat pinnallisempia kuin odotin. Minulle tuli tuntu, että haastateltavat kertoivat yhdistyksestään avoimesti. Olen huomannut jälkepäin, että ulkoisia ja varsinkin yhdistysten sisäisiä ristiriitoja olisi voinut käsitellä enemmän. Haastattelurungossani oli varsin vähän kysymyksiä yhdistyksen kannalta arkaluontoisista tai kielteisistä asioista.

Haastatteluissa vältin käyttämästä politiikka-sanastoa: politiikka, poliittinen, politikointi jne.

Ainoastaan kysymyksessä valtuutettujen osallisuudesta yhdistyksen toimintaan selvensin kysymystä viittaamalla kunnallispoliitikkoihin. Pysin välttämään sitä, että itse määrittelin politiikan tai sen muodot, ja siten antamaan puheenjohtajilla vapaat kädet valita sanansa. Yleishuomiona voin todeta, että kukaan haastatelluista ei kieltänyt kyläyhdistyksen poliittisuutta laajassa mielessä ja että kaikissa haastatteluissa tuli esille poliittista tilaa koskevia asioita.

Lomakekyselyllä sain sekä tosiasiatietoa että arvioita yhdistyksessä toimivista henkilöistä, toiminnan painopisteistä ja yhteistyökumppaneista. Lomakekyselyn suurin anti oli se, että pystyin painottumaan haastatteluissa ja alustavassa tulkinnassani yhdistyksen kannalta tärkeisiin toimintamuotoihin ja yhteistyötahoihin. Arkistoaineistossa toiminnan painotukset eivät nimittäin näkyneet. Kaksi lomaketta sain etukäteen postitse ja kaksi vasta haastattelutilanteen alussa. Siten suunnitelmani valmistautua haastatteluihin lomakevastauksen tuoman tiedon perusteella ei toteutunut aikomallani tavalla.

Arkistot

Arkistotieto on henkilökohtaista tietoa pysyväisempi tietolähde ja sen teksti vähemmän riippuvainen tutkijan tekemisistä. Arkistoihin kerätään yhdistyksen yhteinen, yhteisesti hyväksytty tieto. Tällöin hävinneen osapuolen näkemykset saattavat jäädä piiloon. Olen käyttänyt arkistotietoa yhtäältä tutustukseni yhdistykseen yleensä haastatteluun valmistautuakseni ja toisaalta luodakseni kuvan yhdistyksen toiminnasta viime vuosilta.

Arkistoinnin toteutus oli kirjavaa. Fyysisesti pienin arkisto käsitti nk. sihteerin kirjan, johon oli käsin kirjoitettu kyläkokousten ja kylätoimikunnan kokousten pöytäkirjat vuodesta 1978 alkaen. Käytössäni oli myös puheenjohtajan antamaa satunnaista aineistoa viime vuosilta. Toisenlaista järjestystä edusti kahteen mappiin selkein välilehdin järjestetty aineisto, josta löytyivät esim. vuosikokousten pöytäkirjat kaikkine liitteineen ja esim. toimintakertomukset ja -suunnitelmat sekä tilinpäätökset olivat helposti käsillä. Kaikista yhdistyksistä sain arkistojen ulkonaisesta erilaisuudesta huolimatta kerättyä, mitkä olivat olleet yhdistyksen aktiviteetit vuosina 1997-1999. Lisäksi keräsin pöytäkirjatiedot esim. sääntömuutoksista ja puheenjohtajavaihdoksista.

Arkistot muodostavat tutkimukseni yleisen tausta-aineiston. Arkistolähteitä en ole lukenut yhtä syvästi kuin haastattelujen kertomaa. Haastatteluista olen pyrkinyt tulkitsemaan niitäkin asioita, joita ei suoraan sanota, ja luomaan kuvan poliittisesta tilasta.

1.6. Miten tutkin

Edellä olen käynyt läpi tapaa, jolla olen kerännyt tutkimusaineiston. Aineiston käsittelyssä painotukset eri käsitteistöjen välillä ovat vaihdelleet eri vaiheissa. Erilaisten käsitteistöjen käyttö ei ole kuitenkaan haitannut työtäni, vaan päinvastoin luonut vaihe vaiheelta paremman kuvan kyläyhdistyksistä. Tutkimuskysymykseni on tarkentunut aineistoon ja tutkimuskirjallisuuteen perehtymisen myötä (vrt. Palonen 1988, 140).

Tutkimusaineiston olen kerännyt lähinnä ajatellen tutkivani yhdistyksiä kolmannen sektorin organisaatioina ja niiden suhteita ympäristöönsä. Haastatteluaineiston olen aluksi järjestänyt sen mukaan, millaisia piirteitä fragmentit (haastatteluista pätkityt tekstinosat) ilmentävät (vrt. luokiteltu aineisto, Palonen 1988, 135).

Olen koonnut haastattelut edellisen vaiheen pohjalta arendtilaisen poliittisen tilan piirteiden perusteella, mihin kaavaan olen kirjoittanut luvun 5. Olen sijoittanut fragmentit sopivan otsikon alle ja muodostanut kertomuksen kustakin kyläyhdistyksen poliittisen tilan piirteestä. Lisäksi olen yhdistänyt tähän aineistosta nousevaan kertomukseen joissain kohdin muuta tutkimustietoa.

Yhteenvedossa (luku 6) olen koonnut kyläyhdistysten poliittisen tilan tärkeimmät piirteet kokonaiskuvaksi löydöksistäni ja niistä tehtävistä johtopäätöksistä.

Tekstissä olevat käännökset vieraskielisestä kirjallisuudesta ovat kaikki omiani. Käännökset Arendtin tekstistä (1958/1981) tukeutuvat englanninkielisen ja saksankielisen version käyttöön rinnakkain. Sitaateissa olevat muotoilut (lähinnä kursivoinnit) ovat alkuperäisteksteistä, lukuunottamatta niitä kohtia, joissa ilmoitan esim. numeroinnin olevan omaani. Haastatteluaineistoa olen litteroinnista tekstiin muokannut poistamalla niinku- ja tota-sanat, jotka eivät ilmaise esim. epävarmuuden vivahdetta puheessa, sekä lisännyt välimerkkejä luettavuuden parantamiseksi. Kolmella pisteellä olen merkinnyt sekä kirjallisuus- että haastattelusitaateissa kohtia, joissa olen jättänyt pois argumentoinnin kannalta epäolennaisia pätkiä.

2. POLIITTINEN TILA HANNAH ARENDTILLA

2.1. Julkinen ja yksityinen

Hannah Arendt puhuu kirjassaan *The Human Condition* (1958), saksaksi *Vita activa oder vom Tätigen Leben* (1981), julkisen ja yksityisen piireistä. Hänen tarkastelunsa alkaa antiikin Kreikan poliiksissa luodusta julkisen ja yksityisen erosta, sivuuttaa antiikin roomalaisten ja keskiajan länsieurooppalaisten käsityksiä asiasta ja päättyy pohtimaan julkista, yhteiskunnallista ja yksityistä uudella ajalla ja modernissa maailmassa.

Vita activalla Arendt kuvaa kolmea inhimillistä aktiviteettia puurtamista, valmistustyötä ja toimintaa:

- 1) Puurtaminen (labor, Arbeiten) tai raadanta vastaa ihmisen biologisia prosesseja. Sen perusehto on elämä itse.
- 2) Työ (work, Herstellen) tai valmistaminen tai tekeminen vastaa inhimillisen olemassaolon epäluonnollisuutta, ts. ihmisen tekemää tavaramaailmaa erotuksena luonnosta. Sen perusehto on maailmallisuus.
- 3) Toiminta (action, Handeln) on ainoa aktiviteetti, joka toteutuu ihmisten välillä ilman esineiden tai aineen välitystä. Se vastaa moninaisuuden perusehtoa, sitä että ihmiset — ei ihminen — elävät ja asuttavat maailmaa. Tämä moninaisuus on poliittisen elämän erityinen ehto. (1958, 7)

Poliittinen tila virittyy ihmisten välille toiminnassa, joten se on näistä aktiviteeteista tässä kiinnostava, kun taas raadanta ja työ tulisivat kiinnostaviksi esim. tutkittaessa kyläyhdistysten aikaansaannoksia. Poliittinen liittyy Arendtilla aina julkiseen tilaan. Arendtin ominta tekstiä on hänen erottelunsa puurtamisen, työn ja toiminnan merkityksistä.

Arendt määrittelee yksityisen (private, privat) kotitaloudeksi, jonka vastineena antiikin Kreikassa on ollut *oikos*. Julkinen (public, öffentlich) on poliittinen tila, *polis*. Julkisen, siis yhteisen, perusakтивiteettina on toiminta. Yksityisen aktiviteetit ovat valmistustyö ja puurtaminen. Nämä tilat ovat olleet erillisinä antiikin kaupunkivaltion, poliiksen, noususta lähtien. Myöhemmin nousut yhteiskunnallinen (social, gesellschaftlichen) ei ole tarkkaan ottaen yksityinen eikä julkinen. (1958, 28)

Modernissa maailmassa yksityinen ja julkinen virtaavat jatkuvasti toisiinsa (1958, 33).

Yhteiskunnan synty vaihtoi lähes tunnistamattomiksi yksityisen ja julkisen merkityksen sekä niiden merkityksen yksilön ja kansalaisen elämälle (1958, 38). Moderni yksityisyys on ainakin yhtä vastakohtainen yhteiskunnalliselle kuin poliittiselle. Modernin yksityisyyden tärkeintä tehtävää, suojata intiimiä, ei keksitty vastakohtaksi poliittiselle vaan yhteiskunnalliselle, johon se siis lähemmin liittyy (1958, 38). Täten modernissa maailmassa ei yksityisen ja julkisen, saati yksityisen ja yhteiskunnallisen ero ole enää paradigmaattisen selvä.

Nyky Suomessa julkisen ja yksityisen erot näkyvät seuraavan kaltaisissa jaoissa tai jatkumoissa:

Yhteisöt voivat olla julkisoikeudellisia tai yksityisoikeudellisia.

Yhtiöitä ja toimintoja voidaan yksityistää tai valtiollistaa.

Asiakirja voi olla julkinen, ei-julkinen, luottamuksellinen tai salainen.

Lehdistön henkilöön kohdistuvasta kirjoittelusta käydään rajanvetoa "julkkisten" julkisuuden ja intimitietin välillä.

Julkisen vallan piirissä hoidetaan yhteisiä asioita.

Yhteinen tai yksityisomaisuus, yhteinen tai oma etu.

Kokouksia voidaan pitää avoimin tai suljetuin ovin.

Yhteiskuntasopimuksen yhteydessä Rousseau puhuu yksityistahdosta, yhteistahdosta ja yleistahdosta.

Arendt kokoaa termistönsä muutamassa lauseessa, joissa hän luokittelee julkisiksi poliittisen ja yhteiskunnallisen ja muiksi yksityisen ja intiimin (1958, 45). Näistä yhteiskunnallinen ja intiimi sekä julkinen ja yksityinen muodostavat syntyhistorialliset parit (1958, 38).

Julkisen ja yksityisen ero ei näin ollen ole välitön toisensa poissulkeva jako, binaarioppositio, eikä yksityisen ja julkisen tilan jako välttämättä kattava kategorisointi. Näen kuitenkin parhaaksi käyttää julkisen määrittelyyn sen eroa paitsi tietysti yksityisestä, myös yhteiskunnallisesta. Tutkimukseni käytännössä tämä tarkoittaa kyläyhdistyksen tai -toimikunnan luotuna poliittisena tilana eroa naapurustosta luonteeltaan yksityisenä tai yhteiskunnallisena tilana.

Kreikkalaisessa ajattelussa kansalainen kuului kahteen elämänjärjestykseen: omaan (*idion*) ja yhteiseen (*koinon*) (1958, 24). (Antiikin Kreikassa "idiootti" oli siten se, joka eli vain omaansa varten eikä osallistunut aktiivisesti poliittiseen elämään, Arendt 1958, 38, samoin Hansen 1998, 87.) Nykyisin oma on kotitalouden ja yrityksen, yhteinen kylän ja yhdistysten elämää. Nykyajan yhdistysaktivistien elämässä korostuu tämä kahdessa piirissä eläminen, oma ei ole ainut autuaaksi tekevä. Poliittisen toiminnan tehtäväkseen ottanut elää sekä omassa että yhteisessä ja luo sosiaalisen statuksensa "yhteisten asioiden hoitamisesta". Arendt mukailee Adam Smithiä todeten, että julkinen ihailu ja rahapalkinto ovat samaa luonnetta ja voivat korvata toisiaan (1958, 56). Työn teettämiseen ei siis tarvita välttämättä palkkaa rahana vaan kykyä tarjota arvostusta (potentiaa tarjota statusta). Sosiaalinen arvostus onkin merkittävä motiivi osallistua yhteiseen toimintaan.

Kreikkalaisille tasa-arvo ei merkinnyt oikeudenmukaisuutta, vaan vapautta epätasa-arvosta, olla olematta hallitsija tai hallittu (1958, 33). Kylän järjestäytymisen motiivina ei ole ruveta hallitsemaan toisia mutta kylläkin jollain tapaa vapautua hallittuna olemisesta — tässä mielessä kylätoiminta on tasa-arvon tai yhdenvertaisuuden hakemista.

Esilläolon merkitys julkiselle

'Julkisella' tarkoitetaan Arendtin mukaan kahta läheistä mutta ei kuitenkaan identtistä ilmiötä:

- 1) Kaiken, mikä on esillä (appears, erscheint) julkisessa, voi jokainen nähdä ja kuulla ja sillä on laajin mahdollinen julkisuus. Esilläolo muodostaa todellisuuden.
- 2) 'Julkinen' viittaa maailmaan itseensä, sikäli kuin se on kaikille yhteinen ja erotettu itse omistetusta paikasta. Maailma välissä olevana sekä yhdistää että erottaa, niin kuin pöytä sijaitsee sen äärellä istuvien välissä. (1958, 50, 52)

Yksityisellä taas on yksi merkitys: elää yksityistä elämää tarkoittaa ennen kaikkea elää evättynä ihmisasioista (deprived, beraubt) — olla evättynä nähdä ja kuulla tulemiselta, olla evättynä yhteyksistä ja erotuksista toisiin yhteisen maailman välityksellä, olla evättynä mahdollisuudesta saavuttaa pysyvämpää kuin elämä itse (1958, 58).

Arendt toteaa näkymisen merkityksen toteamalla: "Yksityisen ja julkisen piirin ero, [...] on sama kuin asioiden, joiden pitäisi näkyä, ja asioiden, joiden pitäisi pysyä piilossa, ero." (1958, 72). Yksityisen ja julkisen piirin vastakohtat ovat välttämättömyys—vapaus, katoavaisuus—pysyvyys ja häpeä—kunnia (1958, 73).

2.2. Toiminta ja puhe

Toiminta ja puhe poliittisen tilan ylläpitäjänä

Arendtin mukaan Aristoteleella kaikista elämän aktiviteeteista vain kaksi oli poliittisia ja muodostivat bios politikoksen, nimittäin toiminta (*praxis*) ja puhe (*lexis*). Esisokraattisessa ja esi-poliittisessa (siis polista edeltävän ajan) ajattelussa puheen ja toiminnan tunnustettiin olevan samaa astetta ja samaa luonnetta. (1958, 25-26) Kun Arendt johdannossaan luonnehtii toimintaa ainoaksi aktiviteetiksi, joka toteutuu ihmisten välillä ilman esineiden tai aineen välitystä, hän jättää siinä huomioimatta puheen. Käsitän Arendtin siten pitävän puhetta toiminnan alalajina. Toisaalla Arendt pitää puheaktia todellisena poliittisena toimintana, joka tuo "olemaan jotain mitä ei aiemmin ollut olemassa". Hän esimerkiksi pitää Amerikan yhdysvaltojen itsenäisyysjulistuksen suurena poliittisena tekona, koska se näyttää täydellisen tavan, jolla teko ilmenee sanoissa (Honig 1993, 99).

Kerrattakoon vielä, että Arendtilla toiminta vastaa perusehdoista ihmisten moninaisuutta. Tämä moninaisuus on poliittisen elämän erityinen ehto. (1958, 7) Poliittinen elämä voi rakentua vain, jos ihmisiä — ja vallankäyttäjiä — on monta. Poliittinen toiminta on tuo moninaisuuden julistusta, jossa ihmisten erilaisuus, erilaiset mielipiteet ja tavoitteet tuodaan esille. Poliittisen tilan ylläpitävä jännite virittyy kuin sähköinen voimakenttä erilaisten näkemysten kamppaillessa keskenään. Jos ihmisten moneus olisi vain samanlaisten massaa tai jos ihmiset eläisivät toisistaan eristyksissä, ei poliittisuus pääsisi virittymään.

Arendtilla poliittista valtaa käytetään ja se on poliittista valtaa vain julkisessa tilassa. Itse asiassa myös toisinpäin, julkista tilaa pitävät yllä jatkuva toiminta ja puhe, ilman niitä julkinen tila lakkaa olemasta. (1958, 199-200)

Arendt pahoittelee yhteiskunnallistumisen vaikutusta aktiviteettien väliseen suhteeseen: "Sillä aikaa kun olemme tulleet taitaviksi puurtamisessa, jonka esitämme julkisesti, meidän kapasiteettimme toimintaan ja puheeseen on menettänyt paljon aikaisemmasta laadustaan siitä saakka, kun yhteiskunnallinen piiri karkotti ne intiimin ja yksityisen piiriin." (1958, 49) Hänen mukaansa siis modernissa maailmassa eivät toteudu poliiksen rakentumisen ehdot toiminnan ja puheen julkisuudesta ainakaan laajalla yhteiskunnan ja valtion tasolla.

Valta mahdollisuutena ja aloitteellisuutena

Valta ei ole Arendtille pakkovaltaa, vaan vaikutusvaltaa. Mahdollisen ja pysyvän eroja kuvaavat sanaparit dynaaminen—staattinen, potentia—status ja mahdollinen—asema. Saksan Macht (<mögen), latinan potentia ja kreikan *dynamis*, on voimista, aikaansaamisen mahdollisuutta (1958, 200), samoin myös suomen voima (<voida). Siksi kai politiikkaa sanotaan mahdollisen taiteeksi.

Eryteisesti Arendt yhdistää toiminnan kautta yllä pysyvän poliittisen tilan, vallan politiikassa ja uuden aloittamisen. Kreikan *arkhein*-verbi tarkoittaa sekä toimia, hallita että aloittaa. Valta on Arendtille paremminkin alulle panemista kuin loppuun saattamista. Homeroksen eeposten johtajuus oli retken aloittamista ja muiden saamista osallistumaan siihen. Vallan ja toiminnan muoto muuttuivat poliiksen syntyessä enemmän puheeseen perustuvaksi, mutta niiden piiri oli edelleen julkisuus, jossa kunnian saattoi saada. (Canovan 1992, 136-137, 140-143 ja Arendt 1958, 177, 189-190)

Valtiota kuvaavat länsieurooppalaisten kielten termit (Staat, state, jne.) tulevat pysyvyyteen viittaavasta statiosta (eurooppalaisen valtion syntyhistoriasta Skinner 1978). Suomenkielen valtio tulee etymologisesti vallasta, jonka pohjana on kantasuomen germaaninen laina *waldh*, jota vastaa nykyruotsin våld, pakkovalta. Käsitshistoriallisesti suomen valtio-sana on kehitetty kuvaamaan sitä, missä valta on, käännökseksi länsieurooppalaisista sanoista, erityisesti ruotsin stat (tästä tarkemmin Pulkkinen 2000, 134-136).

2.3. Poliittisen tilan rajat

"Se mitä sanomme nykyään laiksi, tarkoitti kreikkalaisilla alunperin jotakuinkin rajaa, joka oli aiemmalla ajalla näkyvä rajatila, eräänlainen ei-kenenkään-maa, joka sulki ja aitasi jokaisen, joka yleensäkin oli joku. Vaikka poliiksen laki oli tullut kauaksi näistä ikiaikaisista asetelmista, sillä oli silti myös tilallinen merkitys. Kreikkalaisen kaupunkivaltion lakihan ei ollut poliittisen toiminnan tulos eikä sisältö (...), eikä se esittänyt modernin lain tapaan kieltojen luetteloa, niin kuin kaikki Älä-käskyt kymmenessä käskyssä. Kreikkalainen laki oli todella 'lakimuuri' ja suojasi sellaisena poliiksen tilaa; ilman tätä muuria kaupunki oli vain kokoelma taloja ihmisten yhteiselämää varten, mutta ei polis, ei kaupunkivaltio poliittisena yhteisönä. Lain muuri oli pyhä, mutta ei se itse, vaan se, minkä se aitasi, oli varsinaisesti poliittinen. Lain laatiminen oli esipoliittinen tehtävä; vasta sitten kun se oli täytetty, oli varsinainen poliittinen, nimittäin polis itsessään, perustettu. Ilman tätä lain muuria pystyi julkinen olemaan olemassa yhtä vähän kuin pala maaomaisuutta ilman sitä ympäröivää aitaa; tämä aitasi ja majoitti kaupungin poliittista elämää ja tuo varjeli ja suojasi sen asukkaan 'yksityistä' elämää." (Arendt 1981, 61-62)

Yhdistystä perustettaessa sille päätetään säännöt. Niillä yhdistyksen toiminta ja yhdistyksessä toiminta rajataan sekä alueellisesti että toiminnallisesti (vrt. ed. sitaatti). Tietyllä tapaa tällöin luodaan polis. Julkisen, ts. poliittisen, tilan rajaaminen yhteiselle toiminnalle erottaa siten naapuruston yksityisluonteisen toiminnan samaisen ihmisjoukon julkisesta poliittisesta toiminnasta.

Poliittinen tila ei kuitenkaan Arendtilla ole sidottu paikkaan. Vaikka poliiksella tai yhdistyksellä on toimialueensa, sen poliittinen luonne on riippuvainen vain keskenään toimivista ihmisistä. Poliittista tilaa voisi kuvata sähköiseksi voimakentäksi, joka on aineeton mutta vaikuttava ja joka virittyy monien napojen (siis toimijoiden) välille. Antiikin poliiksessa, samoin kuin nykyajan yhdistyksessä, keskeistä on sen kansalaiset, jäsenet (mm. Arendt 1958, 195).

Rajaaminen tuottaa sisä- ja ulkopuolen. Sisätila on yhdistyksessä julkinen, se on avoin kaikille jäsenille. Samoinhan valtio on yhdellä tapaa julkinen vain kansalaisilleen. Sisätilassa tapahtuu jäsenten välinen poliittinen toiminta. Ulkotila rajautuu sekä maantieteellisesti että toiminnallisesti. Maantieteellisesti maastosta voidaan osoittaa kylän rajat.

Toiminnallisesti raja vedetään oman julkisen tilan erottamiseksi yksityisestä ja muusta julkisesta. Yhdistyksen toiminta erotetaan näin yhtäällä perheiden (oikos) jokapäiväisestä intiimistä elämästä, toisaalla yritystalouden (ekonomia) raadannasta ja työstä välttämättömyyksien hankkimiseksi ja kolmannella suunnalla muusta julkisuudesta (polis) niissä toimimista varten. Rajaamalla näytetään itsenäisenä toimijana.

Kyläyhdistyksiin sovellettuna voi ajatella seuraavanlaisen kulun: "Kokoelma taloja", naapurusto pystyttää muurit yhteisen toimintansa ympärille kyläyhdistyksen perustamisella, luo "kaupunkivaltion poliittisena yhteisönä", kylästä tulee polis.

Poliittisen tilan pysyvyys

Julkisen pysyvää luonnetta Arendt korostaa jopa sukupolvet ylittävänä: "Jos maailmassa on oltava poliittinen tila, sitä ei voi pystyttää yhdeksi sukupolveksi ja suunnitella vain eläville; sen pitää ylittää kuolevaisen ihmisen aika" ja "Yhteinen maailma voi elää sukupolvien yli vain siinä määrin kuin se elää julkisuudessa" (1958, 55). Näiden sitaattien sisältämä sukupolvien ylittäminen lienee liioiteltua kyläyhdistyksiin sovellettaessa, vaikka onkin polisten osalta mielekäästä. Pysyvyys on yhdistyksissäkin tärkeä ylittämään ihmisten henkilökohtaisesta elämästä johtuvat katkokset, esim. toimintaan väsyminen tai poismuutto.

Yhdistys perustetaan yleensä pysyväksi, ei vain hetkellisiä tarpeita varten. Kun hanke kestää rajatun ajan (vuoden, kaksi tai kolme) ja sillä on määräaikansa, on yhdistys olemassa toistaiseksi, ilman aikarajaa, jolloin se on määrä lopettaa. Kyläyhdistykselle pysyvyydellä on kolme merkitystä: yhdistys organisaationa tarjoaa pysyvän areenan toiminnalle, yhdistyksen pysyvyys pysyttää kylää elävänä ja yhdistyksen tarkoituksena on kylän pysyvyys.

Kyläyhdistys poliiksena

Kyläyhdistystä voidaan pitää poliiksen yhtenä osittaisena nykyilmentymänä. Yhdistyksenä se on perustettu pysyväksi yhteenliittymäksi, samoin kuin polis. Toimintansa se rajaa jättäen ulkopuolelle yksityisen piiriin kuuluvat asiat, mikä on yhteistä poliiksen kanssa. Toisaalta kyläyhdistys jättää toiminnastaan pois valtiovallalle ja kunnille kuuluvat asiat, mikä erottaa sen poliiksen kaikenkattavuudesta. Toiminnallisesti sekä polis että kyläyhdistys päättävät itse, mitä asioita ottavat käsittelynsä.

Kyläyhdistyksellä on itse päättämänsä säännöt, se on siis autonominen sanan kreikkalaisessa merkityksessä, omalakinen. Kyläyhdistyksellä on omat jäsenensä, kansalaisensa, joiden määrittelystä se itse päättää. Maantieteellinen rajaaminen on käsittelyssäni sivuseikka, mutta huomattavaa on, että kyläyhdistyksillä on enemmän tai vähemmän selkeästi määritellyt maantieteelliset rajat.

Sekä kyläyhdistykset että poliikset ovat itsehallinnollisia kansalaisten yhteisten asioiden käsittelyä varten ylläpidettäviä poliittisia yhteisöjä. Polis-peräinen poliittinen tila on Arendtilla **ihmisten yhteisen toiminnan ja puheen kautta ylläpidettävä rajattu pysyvä julkinen tila**, jolla on myös ulkopuolensa.

3. ANTIIKIN POLIS

3.1. Mitä oli polis

Tässä luvussa esittelen antiikin polista ja siihen liittyviä erityisteemoja, jotka ovat kiinnostavia tutkimukseni kannalta. Aluksi esittelen antiikin kreikkalaista polista yleisesti, jotta lukija saa kuvan mistä puhutaan.

Poliksessa länsimainen politiikan historiankirjoitus näkee ensimmäiset esimerkit valtiosta, joka ei ole keskittynyt vain yhden ihmisen hallitusvallan varaan, vaan jolla on pitkäaikaisempi lakeihin perustuva olemassaolonsa ja jonka kansalaisilla on mahdollisuus osallistua hallitukseen. Antiikin polis on otettu politiikan tutkimuksessa paradigmaattisena esimerkkinä poliittisesta tilasta.

Poliittista tilaa antiikin kreikkalaisissa poliksissa ovat hahmotelleet mm. M.I. Finley, Mogens Herman Hansen, Fustel de Coulanges ja Victor Ehrenberg. Finleyn (1983) tulkintaotteena on, että politiikan tekemisen perusasenoitumista antiikissa pitää tarkastella sen kaltaisena kuin se nykyään ilmenee — ts. liian monesti ajatellaan antiikin politiikan olleen puhtaampaa tai ylevämpää kuin nykyinen. Hansen vertailee teoksessaan *Polis and City-State* (1998) polista ja nykyajan valtiota lähtökohtanaan valtion tunnusmerkeistä alue, väestö, hallitus, suvereneiteetti, valtion ja yhteiskunnan ero sekä valtion ylipersonallinen pysyvyys. Tästä Hansenin vertailusta olen muokannut idean verrata nykyajan kyläyhdistystä ja antiikin polista.

Antiikin kreikkalainen kaupunkivaltio, polis, on eurooppalaisperäisessä valtio-opissa paljon käytetty mallikuva demokraattisesta poliittisesta järjestelmästä. Eniten on käytetty Ateenan poliittisten instituutioiden kuvaamista, myös Spartaa on kuvattu kohtuullisen paljon, muita paljon vähemmän. Poliksista on parhaiten tietoa kuudennelta neljännelle vuosisadalle ennen ajanlaskumme alkua, nk. klassiselta kaudelta.

Polis oli eräänlainen valtio, jonka keskipisteenä oli kaupunki. Sanana 'polis' saattoi tarkoittaa sekä tuota poliittista yhteisöä että kaupunkia yhdyskuntana, joskus myös poliiksen maa-alueetta, väestöä tai kansankokousta (Hansen 1998, 30-33). Polis liitettiin ajatuksissa nimenomaan kansalaisyhteisöön, maantieteellinen alue ei ollut niin vahva määrittelyperusta poliikselle. Esim. Ateena oli ensisijaisesti ateenalaiset, ei sen maastoon rajattu alue. (tästä seikkaperäisesti Hansen 1998, 56-64, 67)

Poliksen mahdollisia hallitusmuotoja olivat Aristoteleen jaotusta mukaillen demokratia,

oligarkia ja monarkia. Demokraattista hallitusmuotoa pidettiin yleensä poliksen ihanteena, mutta monet polikset olivat oligarkkisia pitkiä aikoja. Demokraattisen poliksen ylin päättävä elin oli kansankokous, *ekklesia*, johon osallistuivat periaatteessa kaikki kansalaiset. Käytännössäkin Ateenan kansankokoukset olivat tuhansien miesten päivän mittaisia keskustelu- ja päätöksentekotilaisuuksia. Poliksella oli valmistelevia toimielimiä, esim. Ateenassa viidensadan neuvosto, sekä virkamiehiä toimeenpanemaan päätöksiä. (ks. mm. Finley 1983, 57)

Valtion yhtenä tunnusmerkkinä pidetään nykyään monopolia legitiimin väkivallan käyttöön, polista koskevissa alkuperäislähteissä ei sen sijaan väkivaltamonopolia pidetä polista luonnehtivana piirteenä. Olihan poliksella puolustuksensa ulkoista vihollista vastaan, mutta sisäinen poliisivoima tai muu fyysinen voimankäyttö omia kansalaisia kohtaan ei antiikin kreikkalaisille koskaan ollut poliksen tuntomerkki. (Hansen 1998, 96)

Poliksen alueeseen kuului sekä kaupunki että sitä ympäröivää maaseutua. Poliksia oli antiikin Kreikassa noin 1500. Pienen tai keskisuuren poliksen alue oli usein vähemmän kuin 100 km² ja aikuisten miesten väkimäärä vähemmän kuin 1000 (Hansen 1998, 99) eli kokonaisväkimäärä joitakin tuhansia. Usein esimerkkeinä käytetty Ateena ja Sparta olivat suuria poliksia, Ateenan väkimäärän ollessa suurimmillaan vähän vajaa 300 000, joista kansalaisia yli 40 000. Sparta oli sitä vähän pienempi ja pitkään äänivaltaisten spartalaiden määrä oli muutama tuhat (Ehrenberg 1965, 38).

Platonin ihannevaltiossa olisi ollut 5 040 kansalaista (Ehrenberg 1965, 39), määrä joka on jaollinen kaikilla luvuilla yhdestä kymmeneen. Poliksen ihannekokoa määrittä se, että kaikki päätöksentekijät eli kansalaiset voisivat tuntea toisensa. Tämä on puheeseen perustuvan poliittisen järjestelmän kannalta merkittävää.

Kylien alue Ilomantsin—Tuupovaaran seutukunnalla ulottuu usein kymmenisen kilometriä suuntaansa, joillakin kylillä tosin runsaasti enemmän, esim. Käenkosken pituus on noin 30 km. Alueellisesti kylät ovat siis keskikokoista polista suurempia. Toisaalta nykyisten kulkuvälineiden aikaan kokoa määrittävä matka-aika kokouksiin on muinaista kreikkalaista pienempi, ei koskaan yli tuntia, mikäli käytössä on auto. Aukasmäärältään kylät ovat poliksia pienempiä. Tutkittujen kylien väkimäärät olivat enintään noin 500 henkeä, Etelä-Ilomantsinkin viiden kylän yhteisalueen noin tuhat.

3.2. Poliiksen rakentuminen

Synty

Fustel de Coulangesin (1864) perusteeksi on, että kaupunkivaltio on syntynyt kotilieden palvontaa harjoittaneiden perheiden liittyttyä suvuiksi, sukukunniksi, heimoiksi ja viimein kaupunkivaltioksi. Tämä vanhan uskonnon pohja on siten vaikuttanut kaupunkivaltion instituutioiden muotoon ja uskonto on ollut aluksi keskeinen osa poliiksen olemassaoloa. de Coulanges kutsuu polista liitto-yhdistykseksi; se ei ole yksilöiden, vaan suurempien ryhmien liittoutuma (1864, 150-151).

de Coulanges hahmottaa poliiksen kasvussa kolme vaihetta. Alunperin se oli noin sadan perheenpään liittoutuma. Sitten kansalaisten luku kasvoi, kun sukujen nuoremmat haarat pääsivät vanhempien kanssa tasa-arvoisiksi. Viimein turvatit (ts. suojatit eli klientit), rahvas pääsi osallistumaan (1864, 350).

Arkaaisen, tai eeposten mukaan nimettynä homeerisen, kauden (ennen 1100 eKr.) Kreikka oli heimojen hallitsema. Valta oli suvun tai kylän sisäistä ja perustui päällikön kykyyn saada muut toimimaan kanssaan. Arendtin toiminta-käsite, jonka perustana on kreikan hallitsemista, toimimista ja aloittamista tarkoittava *arkhein*-verbi, palautuu siten aikoihin ennen poliiksen syntyä. Homeerinen kuninkuus oli johtajuutta vertaisten parissa. (Canovan 1992, 136-137, 141; vrt. Ehrenberg 1973, 5, joka myötäilee tätä, mutta jonka mukaan mykeneläisessä kulttuurissa kuninkuus oli itsevaltaista.)

Vähitellen (noin 900-700 eKr.) muodostui kahdentyyppisiä pieniä valtioita. Toisissa heimo-organisaatio säilyi vahvana ja asutus hajallaan. Toisissa asutus keskittyi keskeiseen kaupunkiin, jossa sijaitsi uskonnollinen keskus, ja sen ympärille. Kaupungin rikkaille kertyi taloudellista ja sotilaallista valtaa ja vähä vähältä valtiollinen valta siirtyi monarkilta aristokratialle. Tätä voi sanoa poliiksen aamunkoitoksi, koska keskenään samanarvoiset kansalaiset (vaikkakin siis harvat) alkoivat nyt hallita. Samalla keskittyminen jatkui ja poliiksen sivukylät tyhjenivät. Tämä muutos ei suinkaan pysähtynyt polisten muodostumiseen, vaan jatkui vuosisatojen myötä polisten liittyessä yhteen suuremmiksi kokonaisuuksiksi. Käytännöllisistä syistä johtuvat yhdentymiset vahvistettiin uskonnollisin sitein, alettiin noudattaa samaa valtiouskontoa. (Ehrenberg 1973, 7-8; Reger 1997, 468-469, 478)

Kansalaiset

Kansalainen kuului esim. Ateenassa neljään sisäkkäiseen yhdyskuntaan: perheeseen (*oikos*), sukukuntaan (*demos*), heimokuntaan (*phyle*) ja kaupunkivaltioon (*polis*) (de Coulanges 1864, 150-151). Tämä alunperin pelkästään syntyperään (ja vieläpä alunperin yksinomaan muodolliseen isänpuoleiseen syntyperään) perustuva kansalaisten jako muutettiin Ateenassa Kleisteneen uudistuk-

sisä. Näissä kansalaiset jaettiin uusiin hallinnollisiin asuinpaikan mukaan jakaantuviin ryhmiin: vähän yli sata demosta ja kymmenen phyleä. Uusi demos vastasi suunnilleen nykyaikaista kuntaa ja phyle seutukuntaa. Näiden jaotusten mukaan kansalaiset saivat arvottavat virkansa, kukin vuorollaan. (mm. Finley 1983, 42) Vanhat nimet siis siirrettiin uusiin jaotuksiin, mikä on yksi osoitus antiikin kreikkalaisten kyvystä muokata myyttien maailmaansa uusiin käytännöllisiin muotoihin. (Murray 1996, 495; uskonnollisten muotojen tärkeydestä myös Reger 1996, 478-479).

Poliksen kansalaisia olivat vapaat aikuiset miehet, alunperin vain suurperheen päämiehet, sittemmin myös nuoremmat veljet ja viimein täysi-ikäiset pojatkin. Naiset, lapset, muukalaiset ja orjat olivat vailla poliittisia oikeuksia. Heidät otettiin kuitenkin huomioon yksityisoikeudessa. Poliittisen osallistumisen, ts. kansalaisoikeuksien käytön, ehtona oli mm. maan omistaminen poliksen alueelta, osallistuminen niihin sotaretkiin, joihin oli määrätty, ja varhempina aikoina myös valtio- ja kotiuskonnon harjoittaminen. (de Coulanges 1864, 417) Maan omistaminen säilyi monissa poliksissa varsin pitkään ehtona ja se poistettiin vasta, kun taloudellisten ja sotilaallisten resurssien varmistamiseksi myös maata omistamattomille piti taata osallistumisoikeus. Silloinkin vain perheenpää osallistui poliittiseen prosessiin.

Virallisten jaotusten ohella kansalaiset kuuluivat tietysti epävirallisiin ryhmiin. Antiikin teksteistä voi havaita selkeän rikkaiden ja köyhien eron, luokkajaon. Rikkaita sitä paitsi usein kutsuttiin hyväksi (*aristoi*, mistä aristokratia) (luokista mm. Finley 1983, 12-15). Muut olivat niitä 'monia', kansaa (*demos*), jolla ei ollut samoja hyveitä (mm. Aristoteles Poliitikassaan). Toiseksi kansalaiset kuuluivat erilaisiin yhdistyksiin harrastusten tai liikeasiain vuoksi. Lisäksi kansalaiset saattoivat kuulua kansanjohdajien (*demagogoi*) taustaryhmiin, joissa he pystyivät vaikuttamaan poliksen asioihin paremmin kuin muuten — tästä enemmän isegorian kohdalla. Varsinaisia pysyviä puolueita nykymielessä nämä eivät kuitenkaan olleet, vaan paremminkin henkilöjohtoisia poliittisia seuroja. (Finley 1983, 80)

Polisten yhteenliittymät

Poliksilla oli omat lakinsa (auto-nomia) ja poliittiset instituutionsa. Poliksilla oli eri tasoisia liittosuhteita muihin poliksiin erityisesti sodankäyntiä varten. Olivatpa jotkut polikset käytännössä toisten alaisia. Polisten suhteet erilaisissa liitoissa vaihtelivat hyvin vapaaehtoisesta pakotettuun. Hansen vetää rajaa suvereenin ja suvereniteettinsa menettäneen poliksen välille siihen, oliko liitokunnan johtavalle polikselle suoritettava palkkio vapaaehtoinen vai pakotettu (1998, 81).

Nykyinen autonomian käsite pelkkänä sisäisenä itsehallinnollisuutena alkoi muotoutua neljännellä vuosisadalla eKr. Sitä ennen autonomisia poliksia olivat kaikki ne, joilla oli omat poliittiset lakinsa ja instituutionsa. (Hansen 1998, 77-83, 117-123, myös Reger 1996, 478-479)

Nykyiset kyläyhdistykset ovat luonnollisesti monissa suhteissa muihin organisaatioihin. Vielä yhteenliittymissäkkin ne säilyttävät itsenäisyytensä, eihän kunnanlaajuinen kyläneuvosto määrää yhdenkään kylätoimikunnan asioita. Mutta joka tapauksessa kyläyhdistyksillä on mahdollisuus yhtä aikaa olla sekä itsenäisiä että luovuttaa joitakin tehtäviä yhteenliittymiensä hoidettavaksi, esim. Etelä-Ilomantsin kyläpalveluyhdistys hoitaa kyläpalvelut viiden kylän alueella.

3.3. Isegoria — osallistumisen eetos

de Coulanges kuvaa kansalaisen omistautumista politiikalle eli poliiksen asioille: Hän osallistui kansan yleiskokouksiin kolmesti kuukaudessa, arvan perusteella joka toinen vuosi tuomioistuimen istuntoihin ja pari kertaa eläissään neuvoston (*boule*) istuntoihin vuoden ajan päivittäin. Lisäksi saattoi kohdalle osua muu arvottu virka, joita oli runsaasti, ja kaiken päälle sodan sattuessa osallistuminen siihen. "Kansanvalta saattoi pysyä pystyssä vain sillä ehdolla, että kaikki sen kansalaiset tekivät lakkaamatta työtä sen hyväksi. Jos into hiukankin laimeni, oli sen pakko tuhoutua tai turmeltua." (1864, 420-422, myös Finley 1983, 140)

Kansankokouksessa (*ekklesia*) oli jokaisella kansalaisella oikeus puhua ja tehdä ehdotuksia, *isegoria*. Tämä ei ollut sananvapautta niinkään sensuurin kieltämisen mielessä (vrt. Suomen perustuslain 12 §), vaan paremminkin positiivinen kansalaisoikeus osallistua poliittisen keskusteluun niin kuin Suomen perustuslain 31 § tarjoaa kansanedustajalle puhevapauden eduskunnassa. Isegorian lisäksi oli muita kansalaisten tasa-arvoisuuden ilmentymiä, esim. *isonomia* eli yhdenvertaisuus lain edessä (vrt. Suomen perustuslain 6 §) ja *isopsefia* eli jokaisella oli yksi ääni.

Kansalaisilla oli eettisesti enemmänkin kuin oikeus, paremminkin velvollisuus osallistua poliittiseen keskusteluun ja antaa viisaat neuvonsa poliiksensa parhaaksi. "Pääsköön viisaimman mielipide voitolle", kuulutettiin kansankokouksen alussa. Ainakaan Ateenassa kansankokouksella ei ollut aloiteoikeutta, vaan neuvosto antoi ehdotuksen, joka oli hyväksyttävä tai hylättävä. Mutta äänestys tapahtui aina vasta keskustelun jälkeen. Puheeseen perustuvassa yhteiskunnassa ei ollut keinoa levittää tietoa niin, että kansa olisi perustellusti voinut äänestää niin kuin nykyajan vaaleissa. Suora henkilökohtainen osallistuminen oli välttämätöntä koko ajan, poissaolevilla ei ollut valtaa. (edelliset kappaleet Finley 1983, 29, 76 ja 139; Ehrenberg 1965, 63, 69, 110; de Coulanges 416-417)

Mutta miten asioita sitten voitiin valmistella kansankokoukselle ja kuka pystyi perehtymään niihin riittävästi muodostaakseen mielipiteen, joka kannatti käydä kokouksen edessä puhumassa? Poliittinen valta ei tässä mielessä levännyt muodollisesti asiat valmistelevan neuvoston käsissä, vaan

asioiden käsittelyssä aktiivisia olivat kansanjohtajat, puhujat, demagogit. Voiko sitten yksi kansalainen saada riittävästi tietoa perustellun poliittisen mielipiteen muodostamiseksi, mielipiteen joka saattoi päätyä koko poliiksen kannanotoksi esim. sotaan ryhtymiseksi tai kalliin liittoutuman aikaansaamiseksi? Eihän etevinkään mies voinut olla yhteydessä kaikkiin poliiksen liittolaisiin ja vihollisiin. Vastaus on kuitenkin kyllä, koska demagogi ei toiminut yksin. Poliittiseen järjestelmään kuului henkilökohtaisia seuralaisia ja toimitsijoita. Tieto kulki paitsi virallisia niin myös epävirallisia reittejä. Demagogi sai helposti enemmän tietoa kuin kukaan muu — eihän esim. neuvostolla ollut pysyvää puheenjohtajaa, joka olisi koonnut päätöksentekoon tarvittavat tiedot. Tarvittaessa saatiin omille kannattajille toimitettua pyyntö saapua kokoukseen, jossa kiireellistä asiaa käsiteltiin. (Finley 79-81)

Samaiset demagogit saattoivat toimintansa ansiosta nousta korkeimpaan virkaan, strategiksi. Strategin virkaan valittiin äänestyksellä kymmenen kansalaista vuodeksi kerrallaan. Strategin viran saattoi uusia vuodesta toiseen, kun taas useimmissa viroissa oli vuorotteluperiaate.

Kyläyhdistyksissä on poliiksen tavoin käytössä yhtäläinen oikeus puhua yleiskokouksessa, osallistua keskusteluun ja viimein äänestää. Ja samalla tapaa kylissä on johtajia, jotka epävirallisesti saavat vallan, koska tietävät enemmän, tai ansioidensa perusteella heidät valitaan viralliseen johtoasemaan yhdistyksessä.

3.4. Liturgia — resurssien rajapinta

Antiikin poliiksessä liturgia tarkoitti yksityisen henkilön raha- tai muuta suoritusta yhteistä toimintaa varten. Finley kutsuu liturgiaa (*leitourgia*) julkiseksi palveluksi ("public service", 1983, 36). Poliiksella ei ollut kunnollista omaa taloutta, omaa budjettia tai omaa kassaa. Kaikki poliiksen talousasiat hoidettiin kädestä suuhun — joku maksoi juhlan, asehankinnan, köyhäinavustuksen tms. kulut. Maksaja oli useimmiten kansalainen, mutta myös vierasmaalaiset tai suojatit saattoivat maksaa joitakin kuluja. Näin hoidettiin sekä rauhanaikaiset että sota-asiat. Viroista ei saanut palkkaa, vaan ne olivat palkattomia palveluksia, joiden hoitamisesta kunnialla päinvastoin koitui kuluja. Virkoihin olikin tuloraja ja vain sitä rikkaammilla oli oikeus virkaan. Eri viroilla oli eri rajat.

Liturgioista osa oli säännöllisiä, esim. kerran vuodessa hoidettavia, osa silloin kun tarve vaati. Ne eivät olleet varsinaisesti pakollisia niin kuin nykyajan verot, mutta niiden hoitaminen oli rikkaamman väestönosan velvollisuus. Oma sosiaalis-poliittinen asema yhteisössä oli uhattuna, jos ei hoitanut sitä, mikä yhteisön mielestä henkilölle kuului.

Liturgialle oli määritelty alaraja, joka henkilön tai viranhaltijan oli suoritettava. Usein tämä

alaraja ylitettiin, joskus moninkertaisesti. Antamalla yhteisten asioiden hoitoon omia resurssejaan ylenpalttisesti henkilö hankki arvostusta ja sitä myötä kannattajia itselleen poliiksen päätöksenteossa. Finley kirjoittaakin poliittisen kannatuksen suhteesta liturgiaan: "Kaikki 'liturgisen luokan' jäsenet eivät olleet poliittisesti aktiivisia, mutta, vähäpätöisin poikkeuksin, kaikki poliitikot olivat liturgisessa luokassa." (1983, 37) Hyvin hoidettuun liturgiaan vedottiin myös poliittisissa ja oikeudellisissakin puheissa.

Liturgia muuttui neljännen vuosisadan Ateenassa osin pakolliseksi ja edelleen roomalaisaikana täysin veroluonteiseksi. Omassa työssäni en viittaa näihin myöhempien aikojen liturgia-nimisiin käytäntöihin. (edelliset kappaleet Ehrenberg 1965, 84, 93, 102, 106-107; Finley 1983, 35-37)

Näin siis julkinen tila saa resurssinsa yksityisen piiristä. Kyläyhdistyksien työ rakentuu vain vähäisiltä osin yhteisten rahallisten resurssien varaan. Niistäkin suurin osa tulee ulkopuolisesta rahoituslähteestä, ei esim. jäsenmaksuista tai myyntituotoista. Merkittävä osa yhdistysten näkyvästä työstä rakentuu talkoilla, joihin jokainen voi antaa panoksensa tai olla antamatta. Julkinen siis tässäkin saa resurssinsa yksityisestä ja nimenomaan — ei julkisen määräämin säännöin vaan — yksityisten lahjoitusten varassa, kyläläisten vastuullisuuteen perustuen. Selvää on, että paljon yhteisen hyväksi tekevä saa arvostusta, joka auttaa häntä nousemaan yhdistyksessä myös poliittisesti merkittävään asemaan.

4. YHDISTYS JA POLIITTINEN TILA

4.1. Yhdistys poliittisena tilana

Tarkasteluni rakentuu sille, että erotan yhdistyksen sekä julkisesta sektorista (valtiosta ja kunnasta) että yhteisöstä (kyläläisistä). Yhdistyksellä on kyllä kummankin niiden luonnetta, mutta yhdistys on niistä kummastakin erillinen organisaatio. Tässä luvussa käsittelen yhdistyksiä yleisesti enkä pelkästään kyläyhdistyksiä.

Yhdistyksestä puhuessani tarkoitan sekä rekisteröityjä että rekisteröimättömiä yhdistyksiä. Mielessäni ovat lähinnä henkilöjäsenyyteen perustuvat paikalliset yhdistykset, rekisteröimättömistä yhdistyksistä lähinnä kylätoimikunnat. Lainsäädäntötoimin järjestetyistä paikallisista yhdistyksistä mainittakoon riistanhoitoyhdistykset, metsänhoitoyhdistykset ja kalastuskunnat. Näihin monet yhdistyksiä koskevista teorioista eivät sovellu suoraan, koska ne ovat sen verran riippuvaisia valtion päätösvallasta sääntöjensä, toimintatapojensa, rahoituksensa ja jäsenistönsä osalta. Eri teorioissa kiinnitetään huomiota eri aspekteihin yhdistyksen rakentumisessa, toimintaympäristössä, sisäisessä toiminnassa ja päätöksenteossa.

Poliittisessa tilassa käydään keskustelua ja tehdään valintoja yhteisistä asioista. Poliittisuus koskettaa nimenomaan yhteistä ja virittyy, kun toimijat ymmärtävät toisintoimimisen mahdollisuuden. Yhdistys on eräs poliittinen tila, jossa toimimisen ja päätöksenteon kenttä on avoin monille mahdollisuuksille.

Yhdistystä poliittisena tilana katsovat ajatukset ja yhdistyksen välineellisyyttä korostava teoriapainotus käsittelevät yhteisten valintojen tekemistä eri näkökulmista. Poliittisen tilan näkökulmasta päätöksentekoprosessi ja siihen liittyvä keskinäisyys on keskeistä yhdistyksessä, yhdistystä kantava voima. Kun taas yhdistystä pidetään välineenä, ei päätöksenteon prosessilla ole merkitystä ja yhteisyyden rakentuu vain päätetyn yhdistyspäämäärän tunnustamiselle jäsenyyden mielekkäänä kriteerinä. Välinenäkökulmasta yhdistyksen sisäinen elämä ei ole mielenkiintoista, poliittisen tilan näkökulmasta nimenomaan sisäinen elämä on mielenkiintoista.

Yhdistys poliittisena tilana on pysyvä ja julkinen. Hannah Arendt toteaa julkisen tilan olevan pysyvä tai pysyväksi tarkoitettu, sen oletetaan ylittävän yksittäisen ihmisen mahdollisuudet. Julkinen eli poliittinen edellyttää asioiden julkikuuluttamista yhteisiksi. Poliittinen ei kosketa Arendtin mukaan

yksityisiä asioita, vaikka ne olisivatkin joidenkin ihmisten keskinäisiä ja siten jaettuja. (Arendt 1958, 50-52, 55) Yhdistyksessä asiat ovat jäsenistölle julkisia ja yhdistys lähes poikkeuksetta perustetaan pysyväksi.

Arendtin mukaan julkista tilaa pitävät yllä toiminta ja puhe. Jos ne ja niiden yhteisvaikutus lakkaavat, lakkaa julkisuus ja sitä myötä poliittinen. Myös valta rakentuu toiminnan ja puheen kautta. (Arendt 1958, 199-200) Toiminta arendtilaisittain ymmärrettynä ilmentää ihmisten moneutta, nimenomaisesti keskinäistä (emt., 7). Puhe on toinen inhimillisen moninaisuuden ilmentymä, joka toteuttaa ihmisten yhteisyyttä. Ihmisten välinen toiminta ja puhe, joissa ihmisten erilaisuus näkyy, virittävät poliittisen tilan. Poliittinen tila on Arendtille abstrakti tila, jossa poliittinen prosessi elää. Siten se ei tarvitse kiinteää maantieteellistä paikkaa, vaan voi virittyä missä vain, missä ihmiset kohtaavat ja alkavat keskustella heitä erottavista ja yhdistävistä asioista. Yhdistykset jäsentensä paikattomina yhteenliittyminä ovat tällaisia poliittisia tiloja. Paikattomuus korostuu yhdistyksessä, jonka jäsenet asuvat harvaan laajalla alueella, esim. jonkin harvinaisen urheilulajin harrastajat Suomessa. Nykyiset viestintämahdollisuudet tuovat paikattomuuden hyvin esiin, kun valtakunnallisen liiton hallituksen tai valtuuskunnan jäsenet voivat käydä sähköpostilistalla keskustelua ajankohtaisista kysymyksistä. Kyläyhdistyksissä taas paikka on merkittävä yhdistyksen tarkoituksen määrittelyssä.

Poliittisen tilan perustaminen on uuden aloittamista, itse asiassa rakentamista tyhjän päälle. Bonnie Honig kirjoittaa Arendtin ja Jacques Derridan ajatuksista Amerikan yhdysvaltojen itsenäisyysjulistuksen valtuutuksista, ts. siitä mistä tuon uuden valtion poliittinen tila ammensi oikeutuksensa. Itsenäisyysjulistuksessa vedotaan itsestäänselviin totuuksiin: "Me pidämme näitä totuuksia itsestäänselvinä." Muotoilu ei siis ollut Jeffersonin luonnoksen mukainen "Nämä totuudet ovat itsestäänselviä."

Arendtin mukaan "Me pidämme" muodostaa ainoan toden ja legitiimin voiman perustamisessa. Honig toteaa, että "perustamisakti ei tarvitse vetoamista valtuutukseen itsensä yli", koska "Tämän maailmaarakentavan perustavan aktin voiman lähde on puheakti itsessään, julistus 'Me pidämme'. Ja perustamisakti samalla lailla on sen valtuutuksen ainoa lähde. Lyhyesti, valta ja valtuutus ovat Arendtille toisistaan riippuvia." Arendt siis löytää poliittisen tilan perustamisen valtuutuksen perustamistoimesta itsestään, ei mistään ulkopuolelta. (Honig 1993, 100-102, lähteenänsä Arendt, *On Revolution*, 175, 181, 192-196)

Derridan mukaan itsenäisyysjulistuksen allekirjoittajilla ei ole valtuutusta allekirjoittaa ennen kuin he ovat jo allekirjoittaneet. Honig vetää yhteen Derridan opetuksen: "mikään perustamisen toimi (tai allekirjoittamisen tai lupaamisen) ei ole vapaa tästä neuvottomuudesta ... ja tämä on kielen rakenteellinen ominaisuus." Kuilu täytetään aina: Jumalalla, luonnolla, subjektilla, kielellä tai perin-

teellä. Derridalle "Me" on kansan nimissä, perustajat kutsuvat itseään kansaksi ja julistavat itsensä kansaksi perustamisaktissaan. (Honig 1993, 105-108, lähteenä mm. Derrida 1987, *Devant la loi*)

Poliittisen tilan perustaminen ei täten perustu ulkopuoliseen valtuutukseen, vaan perustamistoimen perustavaan laatuun, käytännössä rohkeuteen perustaa ja aloittaa uusi. Myöskään yhdistyksen perustaminen, ymmärrettynä oman poliittisen tilan merkitsemisenä, ei vaadi ylempien tahojen tai muiden samanarvoisten hyväksyntää, vaan ainoastaan tietoisien toimen, jolla perustetaan. Perustamistoimi on pohjarakenteeltaan aina avonainen — 'meitä' ei ole olemassa ennen kuin 'me' olemme jo päättäneet olla olemassa. Perustajien tai anonymimmin perustamisjulistuksen perusteluiden tehtävänä ei siten ole kertoa muille, vaan kertoa meille.

Yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuserinteissä yhdistys nähdään liikkeen organisaationa (esim. della Porta & Diani 1999). Yhdistyksen synty on ensisijaisesti kiinni liikkeen synnystä ja kehityksestä — joskus hyvin nopeastikin — siihen vaiheeseen, että ihmisten välinen verkosto on organisoitava. Suomessahan rekisteröitynyt yhdistys on hyvin tavallinen kansalaistoiminnan organisaatiomuoto.

Mobilisaatio eli ihmisten saaminen mukaan toimintaan tapahtuu yhteistä toimintaa varten mutta myös sen avulla. Yhdistyksen olemassaolo on kiinni siinä toimivien ihmisten yhteisestä toiminnasta, jolla he myös muokkaavat yhteisöllistä tietoisuuttaan ja yhdistyksen merkityksiä. Toiminta on ihmisten yhteinen tapahtuma, mikä yhteisyys taas on poliittisen tilan ehdoton edellytys. Poliittisessa tilassa tehtävät valinnat toiminnasta ovat samalla yhteisyyden henkinen perusta. Mm. Anna-Karin Berglund (1998) on tutkinut paikallisten kehitysryhmien rakentumista paikallisen yhteisöllisyyden varaan, paikallisena sosiaalisena liikkeenä.

4.2. Poliittisen yhteys demokratiaan

Yhdistystoiminnan voidaan katsoa kehittävän sellaista ihmisten yhteistoiminnan kykyä, joka vahvistaa valtiollista tai kunnallista demokratiaa, mm. julkishallinnon luottamustoimiin rekrytoidutaan monesti yhdistystoiminnan pohjalta. Välttämättä yhdistystoiminta ei kuitenkaan kanavoitu julkisen sektorin demokratisoitumiseksi, vaan vaikutuksia on monensuuntaisia.

Anna-Karin Berglund yhdistää poliittisuuden demokraattisuuteen ja puhuu toisaalta yhteisöllisestä toiminnasta ja yhteisöllisyydestä, jotka luovat poliittisen tilan. Paikallisen kehitysryhmän tavoitteenasettelu ja toimintakeinoista päättäminen eivät ole Berglundille pelkkää teknistä aikaansaamisen valmistelua, vaan osaltaan luovat yhdistykseen yhteisöllisyyttä. Hänen mukaansa kollektiivisen identiteetin luonteella, erityisesti rajanvedolla "meidän" ja "heidän" välillä, oli suuri

merkitys sille, miten paikallinen kehitystyö saattoi toimia demokratisointivoimana tai ei. (Berglund 1998, 118)

Myös Torsti Hyyryläinen tarkastelee poliittisuutta suhteessa demokratiaan: "Alueellisen kehittämisen kriittinen ydin on sen poliittisuudessa. Demokratian toimivuuden kannalta on oleellista, miten kansalaiset osallistuvat alueellisen kehittämisen prosesseihin." Itseohjauksen kannalta on merkittävää, tuottaako paikallinen toiminta valintojen perustaksi "omaa poliittista moraalikudosta". (Hyyryläinen 1994, 4-5) Parhaiten poliittisuus toteutuu keskustelu- ja päätöksentekotilassa, joka noudattaa demokraattisia osallistumis- ja puhevapausperiaatteita. Ilman näitä periaatteita tila olisi yksitoimijainen ja siten vailla yhteistä julkisuutta ja näiden myötä ei-poliittinen.

Osassa yhdistyksiä koskevista teorioista politiikka ymmärretään kapeasti valtion tai kunnan hallintomuodoksi ja julkisen sektorin vaikutusta yhdistyksiin kuvaillaan ambivalentiksi tai negatiiviseksi yhdistyksen toiminta-ajatuksen kannalta (esim. della Porta & Diani 1999, 162, lähteenänsä Kriesi 1996). Yhdistykset toisaalta hankkivat julkiselta sektorilta resursseja ja tekevät yhteistyötäkin, kun toisaalta suhtautuvat kriittisesti sen tekemisiin ja varsinkin puoluekoneistojen ja byrokratioiden muodostamaan järjestelmään oman (ehkä kuvitellun) vapaamuotoisuutensa ja vapaa-toimintaisuutensa vastakohtana.

4.3. Yhdistys poliittisessa tilassa

Torsti Hyyryläinen korostaa kylätoimintaa luovana poliittisena toimintana. Valintojen ja toisintoimimisen mahdollisuus koskettaa hänellä erityisesti kyläyhdistystä toimijana poliittisessa tilassa. "Paikallinen kehittäminen edellyttää *poliittisen tilan* olemassaoloa. Poliitiikka tulee välttämättömäksi, kun avautuu yhtä useampia teitä kulkea. Poliittisessa tilassa valintojen perusteita tuotetaan luovasti myös itse." (Hyyryläinen 1994, 5) Poliittisessa tilassa on mahdollisuus kyseenalaistaa. "Kylätoiminnassa poliittisuus tarkoittaa yhteisten asioiden näkemistä avoimina ongelmina", ongelmien tuottamista ja ratkaisemista. (Hyyryläinen 1994, 57)

Hyyryläinen korostaa toistuvasti politiikkakäsitteistön merkitystä kylätoiminnan tutkimukselle. Kyläyhdistys valitsee kylän tulevaisuuden — tai ainakin oman kantansa siihen — vaihtoehdoista, jotka muodostuvat ympäristötekijöistä ja omista ideoista. Kylätoiminta poliittisena toimintana ei tunnusta vaihtoehdottomuutta.

Kun yhdistys on itsessään poliittinen tila, se on myös toimija poliittisessa tilassa, esim. kunnassa. Kunta taas on poliittinen toimija suuremmassa poliittisessa tilassa. Poliittisilla tiloilla on sisäkkäinen rakenne, mutta ne ovat jäsenistöltään myös päällekkäisiä. Erityisesti yhdistykset ovat

päällekkäisiä, kun yksittäinen ihminen on jäsenenä useassa yhdistyksessä. Moniosallistujan kannalta yhdistykset ovat politiikan tekovälineitä, joilla jokaisella on oma tarkoituksensa maailman muokkauksessa.

Yhdistykset toimivat välittäjinä perusyhteisönsä ja julkisen sektorin välillä. Tämä painotus liittyy kolmannen sektorin (tai välitason) tutkimukseen, jossa yhdistykset asetetaan ihmisten muodostaman lähiyhteisön ja julkishallinnon väliin. Yhdistykset välittävät näiden kesken ideoita, resursseja ja liittoutumia sekä järjestävät yhteistoimintaa. Välittäjänä yhdistys kerää resursseja, legitimaatiota, kannatuspohjaa ja tehtäviäkin eri yhteiskuntasektoreilta (myös markkinoilta), joihin se ei kuitenkaan halua sulautua. (Matthies ym. 1996)

Yhdistys hahmottuu siis toisaalta itse poliittisena tilana ja toisaalta toimijana poliittisessa tilassa. Yhdistyksen sisällä käydään kamppailua (suurelta osin itse luotujen) vaihtoehtojen välillä siitä, mihin yhteiset jäseniltä ja muualta kerättävät resurssit suunnataan. Yhdistyksessä virittyy näistä vaihtoehdoista käytävän julkisen keskustelun myötä julkinen eli poliittinen tila. Yhdistys tekee yhtenäisiä päätöksiä siitä, miten se toimii omassa toimintaympäristössään. Yhdistys näyttäytyy siten myös toimijana ympäröivässä poliittisessa tilassa, jossa on muitakin toimijoita. Yhdistyksen ymmärtäminen poliittisena tilana tai toimijaksi poliittisessa tilassa on siis yksi mahdollinen painotus yhdistyksiä tutkittaessa. Luku 5 rakentuu ideaan yhdistyksestä poliittisena tilana.

5. POLIITTINEN TILA KYLÄYHDISTYKSISSÄ

5.1. Ihmisten yhteisen toiminnan

Käsittelen tässä osallistumista yhdistysten varsinaiseen toimintaan eli siihen näkyvään ja tuntuvaan, jota ihmiset tekevät yhdessä yhdistyksen piirissä. Poliittista osallistumista käsittelen jäljempänä.

Toimintaan osallistuminen

Jäsen- ja kävijämäärät

Tutkimissani kylätoimikunnissa ei peritty jäsenmaksuja ja jäseniksi katsottiin kaikki alueen vakituiset asukkaat. Tai tarkemmin sanoen: jäsenoikeuksia voivat käyttää vakituiset aikuiset asukkaat. Selkein ero asukkaiden ja jäsenien välillä oli Etelä-Ilomantsin kyläpalveluyhdistyksellä. Alueella on noin 1 000 asukasta ja yhdistyksen jäseniä heistä on vajaa 80. Näinkin suureen eroon on kolme syytä. Ensinnäkin tietysti tuhannesta osa on lapsia. Toiseksi alueella toimivat kylätoimikunnat, joiden jäseniä asukkaat ensisijaisesti ja automaattisesti ovat. Kolmanneksi yhdistyksen toiminta rajautuu kyläpalvelun ylläpitoon. Tämä näkyy myös siinä, että kiinnostuneimpia kyläpalveluyhdistyksen asioista ovat sen vakituiset asiakkaat.

Kyläyhdistysten säännöllisissä kerhoissa kävi muutamista pariinkymmeneen henkilöä. Isommissa tapahtumissa väkimäärä lähenteli kylän asukasmäärää, mutta luvuissa oli jo paljon kyläläisten vieraita ja kesäasukkaita. Suurin tapahtuma, Koveron kyläpäivä, ylitti kävijämäärässä selvästi kylän asukasluvun. Kyläyhdistyksen järjestämiä palveluita eivät käytä kaikki kyläläiset, vaikka ne on suunnattu kaikille. Kuitenkin iso osa kyläläisistä käyttää vuosittain jotain kyläyhdistyksen palvelua, lähinnä käy kyläjuhliissa tai käyttää yleisiä toimintapaikkoja. Tarkkojen osuuksien arviointiin tietoni eivät riitä, koska käyttäjämäärästä esim. kyläyhdistyksen ylläpitämällä uimarannoilla tai muissa yleisissä paikoissa minulla ei ole tietoa.

Osallistumisen syyt

Toimintaan osallistuminen tarkoittaa tässä lähinnä talkootyötä kylän tapahtuman, rakennusten tai yhteisen ympäristön hyväksi, ei osanottoa jo valmiiksi järjestettyyn kyläjuhlaan tai harrastuspiiriin.

Yhteiseen toimintaan osallistumiselle tai osallistumattomuudelle haastateltavat esittivät useita syitä:

Ihmiset osallistuvat toimintaan silloin, kun he kokevat toiminnan ja kylätoimikunnan omakseen, ts. ei toisten ylläpitämäksi tai toisia varten ylläpidetyksi. Varsin tärkeää monille on muiden ihmisten tapaaminen, yhdessäolo. Joskus yksi henkilö saattaa innostaa paljon kyläläisiä mukaan. Ilman innostavaa tulisielua tuskin yksikään kyläyhdistys pysyisi toiminnassa.

Yhteinen kamppailu jonkin kylää uhkaavan asian parissa (palvelujen vähentyminen, nautintaoikeuksien rajoitus) tuo mukaan toimintaan ja saattaa temmata mukaan koko kylän. Yhdellä kylällä toiminnan herätys alkoi koulun lakkauttamisuhasta: "sehän nousi se toiminta. Kun otetaan pois, niin tottakai ihmiset tavallaan terästäytyy. Se oli semmonen potku takamukselle jotta."

Aktiivisia toimijoita positiivinen palaute innostaa jatkamaan toimintaa ja omien resurssien (lähinnä siis ajan) satsaamista yhteiseen. Yksi puheenjohtajista totesi: "mitä niissä puulaakiloissa ollu mukaan, ei mistään oo niin paljon myönteistä palautetta tullu kun tästä." Paljon aikaansa käyttävät myös moniosallistujat eli henkilöt, jotka ovat aktiivisia monessa eri organisaatiossa (vrt. Kontinen 1999, 63-64).

Osallistumista vähentäviä tekijöitä puheenjohtajat mainitsivat vähemmän. Tärkeimmäksi nostan sen, että ihmisten työt ja perhe eivät anna myöten osallistua vapaaehtoiseen toimintaan: "No sen kyllä ymmärtää toisekseen tänä päivänä, kun töissä käyvvään muualla kuin kylällä ja tullaan kotia, niin halutaan lasten ja perheen kanssa." Samainen puheenjohtaja totesi myös, että nuoret ovat passiivisempia kuin muut: "mitä nuoremmista ihmisistä on kysymys ... niin se osallistuminen on kyllä, et se vapaaehtoinen omaehtoinen osallistuminen on hyvin heikkoa." Hän on epävarma siitä, miten ihmiset saataisiin mukaan, perheellisten osalta hän miettii tapahtumien perhekeskeisyyden lisäämistä.

Alf Ronnby kirjoittaa ihmisten toimintaan osallistumisen motiiveista seuraavasti:

"Ihmiset osallistuvat (saadaan osallistumaan) toimintaan, joka vaatii heiltä uhrauksia, ensinnäkin kun he uskovat, että 1) he saavat jotain merkittävää osanottamisesta (joka voi olla uhan torjuminen tai erilaisten menestysten saavuttaminen) ja että 2) hanke tai yritys on mahdollinen. He osallistuvat aktiivisesti, kun he näkevät, että 3) he voivat tehdä sen (ts. heillä on edellytyksiä siihen ja he voivat käyttää voimavarojaan) ja että 4) toiminnan 'kustannukset' (aika, raha, energia, tavarat jne.) ovat kohtuullisessa suhteessa siihen, mitä he haluavat ja uskovat voivansa saavuttaa." (Ronnby 1997, 177, numerointi VE)

Osallistumistaan ihmiset tarkastelevat sekä omakohtaisen kustannus-hyöty-arvioinnin (ei rahamieles- sä vaan laajasti) että onnistumisen mahdollisuuden arvioinnin kautta.

Yhteishenki

Yhteishenkeä luovat se, että toiminnassa tapaa muita kyläläisiä, toiminnan tiiviys ja se, että ihmiset kokevat toiminnan omakseen. Yhdistyksessä toimimisesta ja siinä olevista ihmisistä muodostuu

aktivisteille se voimavara, joka saa heidät toimimaan. Konttinen toteaa, että "emotionaaliset resurssit hankitaan paljolti vuorovaikutuksessa toisten liikeaktivistien kanssa." (1999, 63). Yhteishengen luojina ovat tulisielut.

Yhteinen tekeminen jo sinänsä tuottaa yhteisyyttä. Yhdessäolo talkoiden aikana ja toisten tunteminen sen kautta on yksi talkoiden tavoitteistakin (vrt. Hyyryläinen 1994, 144-147).

Vuosittaiset tapahtumat ovat toinen yhteisyyttä vahvimmin luova tekijä. Niiden avulla kylä julistaa olemassaoloon muutamia kertoja vuodessa. Niihin myös keräännytään suuremmalla väellä: naapurikylien väki käy, kyläilijät tuodaan juhlille ja kunnan, seurakunnan yms. edustajat kutsutaan silloin kylälle.

Lisäksi yhteisen työn saavutukset luovat kylähenkeä. Kun rakennusurakka on valmis tai juhlat pidetty, on helpompi suunnitella seuraavia talkoita tai tapahtumaa. Hyyryläisen mukaan peräkkäiset talkoot muodostavat ketjun, joka riippuu edellisissä tapahtumissa vahvistuneista tai heikentyneistä siteistä. Talkootapahtumien rakentumisen keskeisiä periaatteita ovat vapaaehtoisuus, tapauskohtaisuus, palkattomuus ja ylläpitävyys, jotka sitovat perättäisiä talkootapahtumia yhteen ketjuksi. (1994, 144)

Mobilisaatio

Miten osallistuminen sitten rakentuu. Kuka saa joukot liikkeelle, miten pienemmät piirit laajenevat suuremmiksi? Ja mikä on yhdistyksen rooli tässä mobilisaatiossa?

Tulisielut

"Vaikka ei ois muita kuin yksi henkilö, mutta jos se on semmonen, joka saa ne muut ihmiset liikkeelle ..."

Haastattelusitaatti kuvastaa mobilisaation tärkeintä edellytystä, henkilöä, joka tempaa mukaansa. Yhdistyksellä on oltava 'tulisielu' (termi Alf Ronnbyltä, ruotsiksi eldsjäl). Tämän tulisielun ei tarvitse välttämättä olla yhdistyksen puheenjohtaja, vaan toiminnan suurimpana innostajana voi olla joku muukin. Puheenjohtajankin on hyvä olla innostava, jolloin yhdistyksen muodollinen ja tosiasiallinen priimus moottori yhtyvät samaan henkilöön ja tilanne on helpommin hahmotettava.

Tulisieluiksi yhdistysten puheenjohtajat mainitsivat yleensä joukon, johon he itsekin kuuluvat. Kysyin tätä suoraan pyytämällä mainitsemaan toiminnan tulisielun tai tulisielut. Yhdellä kylällä tärkeimpinä olivat kyläyhdistyksen ja nuorisoseuran puheenjohtajat. Toisella kyläyhdistyksen

puheenjohtaja ja sihteeri. Kolmas laajensi joukkoa kaikkiin hallituksen jäseniin. Näin laaja joukko (lähes kymmenen henkeä) ei kylläkään enää kuvaa Ronnbyn tarkoittamaa tulisielua. Toiminnan ollessa yhteen toimialaan keskittynyttä ammattinsa puolesta mukana olevat koettiin tärkeiksi. Yksi vastaaja muotoili, että "mielipidejohtajien" vaikutus oli varsinkin alkuvaiheessa merkittävä väen saamisessa mukaan toimintaan.

Yleisesti voi todeta puheenjohtajan yhdessä jonkun tai joidenkin henkilöiden kanssa olevan se tulinen henki, joka pitää yhdistyksen liekin palamassa. Ronnby korostaakin mobilisaation henkilösidonaisuutta: toiminta aktivoituu muiden ennakkoehtojen vallitessa vain, jos löytyy tulisielu, joka saa ihmiset liikkeelle (1999, 200-203). Sitten toiminta tuo ihmiset yhteen ja syntyy sosiaalisia verkostoja, jotka lisäävät toimintaa (Konttinen 1999, 71-72).

Merkittävää on lisäksi se huomio, että tulisielun poisjänti syystä (muutto) tai toisesta (protesti tavoitteiden saavuttamattomuudelle) ei välttämättä lakkautta toimintaa. Henkilöt vaihtuvat mutta henki voi silti jäädä. Toisaalta toiminta ei ota syntyäkseen ilman tulisielua: uuden luominen vaatii innostunutta ja innostavaa otetta yhdistyksen toimintaan.

Pienistä piireistä suuremmiksi

Tyypillistä on, että aluksi talkoisiin, tapahtumien järjestelyihin yms. osallistuu pienempi määrä väkeä ja myöhemmin enemmän. Tämä pienempi piiri on monesti yhdistyksen hallituksen jäsenet (kylätoimikunnissa siis kylätoimikunta toimieliimenä). Monen kylän yhteisessä yhdistyksessä aktiivinen joukko tuli aseman mukaan kylätoimikunnista. Joskus aktiivisuus rajoittuu muodolliseen organisaatioon eli hallituksen ulkopuolisia ei saada mukaan kovin helposti. Talkoisiin osallistumisessa on järjestään ydinjoukko ja sitten muita. Ydinjoukko käy lähes kokonaisuudessaan kaikissa talkoissa ja sen lisäksi talkoissa on lähes aina muuta väkeä, joka tulee kun talkoiden ajankohta sopii, aihe kiinnostaa tai itse osaa tehdä jotain hyödyllistä. Talkoovastuu on hallituksen jäsenillä, heillä on velvollisuus osallistua, että edes jotain saadaan aikaiseksi. Aktiivinen osallistuminen jää joskus vain hallituksen piiriin. Muodollisen aseman tuomaa osallistumisvelvollisuutta ei pystytä ylittämään — 'vapaaehtoisia vapaaehtoisia' ei tule, vain 'pakolliset vapaaehtoiset'.

Kyläläiset saa liikkeelle ainakin henkilökohtaisin yhteydenotoin. Yksi puheenjohtaja luonnehtii kyläläisten osallistumista: "Ihmiset ovat niinku nukkumalähiössä yleensäkin laiskoja lähtemään mihinkään. Mut sit kun niitä potkii ja henkilökohtaisesti kysyy, niin kyllä sieltä sitten lähettään, tullaan sankoin joukoin."

Yleisenä arviona puheenjohtajilla oli, että (näissä hyvin toimiviksi arvioiduissa kyläyhdistyksissä: arvio on kunnallisten ja seudullisten tahojen arvioita ja paikallislehden näkyvyyttä) talkoisiin on riittänyt väkeä aika hyvin. Jos talkoo-osallistuminen on kuitenkin jäänyt liiaksi hallituksen

jäsenten harteille, "ei joka paikkaan kerkiä". Toimintaa rajoittaa resurssien puute, tässä tapauksessa talkootyövoiman puute. En ole vertaillut heikommin toimiviin kyläyhdistyksiin, kuinka niissä talkooväkeä riittää.

Yhden puheenjohtajan mukaan "pelkkä talkooväki ei riitä, pitää olla rohkeutta ja välineitä". Talkoisiin tarvitaan lähes aina muutakin kuin työvoimaa. Tarvitaan esim. rakennustarvikkeita tai puutarhatyökaluja. Suurin vuosittainen luontaispanos talkoisiin näillä kylillä oli kylän metsäkoneyrittäjien konevoima kylätalon lämmityspuiden hankkimista varten. Toisaalta pelkkä talkootyövoiman tarjonta ei riitä siihen, että merkittävästi saadaan aikaiseksi. Tarvitaan rohkeutta tarttua toimeen, tehdä riittävän suuria asioita, että tulos näkyy. Hankkeiden on kuitenkin oltava mahdollisia omien voimavarojen puitteissa.

Talkoiden suhde kyläyhdistykseen

Merkittävimmiksi toiminnoiksi kyläyhdistykset nostivat suuria ponnistuksiaan. Onnistuminen niissä lisää aktiivisuutta jatkossa. Ronnby pitäääkin onnistumisia alkuvaiheessa yhtenä tärkeimmistä mobilisaatiovoimista (1997, 201-203, myös Hyyryläinen 1994, 144).

Perinteisiä maataloustalkoita — perunannostoa, heinätystä tms. — kyläyhdistykset eivät järjestäneet. Talkoot liittyivät yhdistyksen tapahtumiin, rakennushankkeisiin, rakennusten ylläpitoon tai ympäristönhoitoon.

Kyläyhdistyksen merkitys talkoiden järjestämisessä on suuri. Kylätoimikunta organisoi talkoita tarpeen mukaan. Pelkkä talkoohalu ei riitä, tarvitaan myös päätöksiä siitä mitä tehdään. Talkoisiin pitää organisoida talkooväen lisäksi muita resursseja, harva työ onnistuu ilman työvälineitä tai rakennustarpeita. Myös muiden yhdistysten talkoisiin osallistutaan tai yhteisiä järjestetään.

Torsti Hyyryläinen korostaa talkoiden merkitystä kylätoiminnalle. Talkootoiminnassa kyläläiset antavat aikaansa ja työpanostaan yhteiselle asialle ja siten sen määrästä voi lukea myös yhdistykseen sitoutumisen asteesta. Talkoista ei anneta mitään suoranaista palkkiota, eivätkä ne kuulu edes yhteisön sisäisen vaihdon piiriin. Talkoista saatava anti osallistujille on yhdessäolon ja yhdessätekemisen anti, yhteisen hankkeen onnistumisen tuottama tyytyväisyys sekä vasta välillisesti uusi toimintaresurssi, esim. uimakopit tai kylätalo. (Hyyryläinen 1994, 144-147)

5.2. ja puheen kautta ylläpidettävä

Ihmisten keskinäinen keskustelu on poliittisen tilan ehdoton edellytys. Puhe on poliittista toimintaa, sanat poliittisia tekoja. Tässä luvussa tarkastelen poliittista toimintaa kyläyhdistyksissä.

Poliittinen osallistuminen

Tavallisten kyläläisten osallistuminen

Yksi demokratian ja poliittisen tilan kysymyksistä on jäsenten osallistuminen: miten he osallistuvat ja miten paljon he osallistuvat. Kyläläiset osallistuvat eri tavoin kyläyhdistyksensä päätöksentekoon — en siis tässä puhu itse toimintaan osallistumisesta, vaan osallistumisesta poliittisessa mielessä.

Osallistumisen tapoja ovat kyläkokouksiin osallistuminen, ideoiden ja ehdotusten antaminen päätöksentekoon ja jäsenmaksun maksaminen. Ideoita kyläläisiltä tulee sekä satunnaisissa tapaamisissa että kyläkokouksen edellä kerättynä. Järjestelmällinen kerääminen on mahdollista, kuten Koverossa, jossa yksi toimintasuunnitelma tehtiin kyläläisille jaetun tiedotteen avulla. Joskus ideoita uudesta toiminnasta tulee niin paljon, että puheenjohtaja voi sen toiminnan kiireessä äkkiseltään kokea arvosteluna nykytoimintaa kohtaan, mutta paremmin miettiessään toteaa sen itse asiassa vireyden osoitukseksi.

Tavalliset kyläläiset eivät tutkituissa yhdistyksissä osallistu asioiden valmisteluun ideoiden kertomista enempää, kokousten rutiinivalmisteluista he ovat sivussa. Yksi puheenjohtajista vuodattaakin osallistuvan demokratian ihanteesta:

"Ne ei oo niin demokraatti eikä tule niin demokraatti, jotta minä jokkaisesta tuhannelta. Sitä varten on kunnallisvaalit, että valtuutetun ei tarte kaikkee 7500:lta erikseen käydä kysymässä mitä mieltä asiasta. Jos minut on kerran valtuutettu johonkin, niin minä tien päätökset vaikka yksin ja sillä selevä."

Osallistumisen väyliä ei hänkään ole tukkimassa, sillä toisaalla hän toteaa, että jos joku haluaa yhdistykselle uutta toimintaa niin toimikoon — kunhan itse hoitaa asian eikä sälytä sitä muille. Tämä viittaa käytäntöön, jonka olen nimennyt vaativaksi aloiteoikeudeksi.

Yhdistyksessä, jossa asiat pyörivät paljolti hallituksen ja sen taustalla olevien kylätoimikuntien voimin, ideoiva osallistuminen ei ole niin virkeää. Puheenjohtaja arvioi kuitenkin, että toiminta hyväksytään kylillä laajasti: "Kuitenniin yllättävän moni makso jäsenmaksun kun keväällä levitettiin, jotta sitä myötätuntoa toisaalta on, vaikka sitä yleisiin kokouksiin osallistumiseks ei oo sillä tavalla näkynä oikeestaan." Tässä tapauksessa yleisiin kokouksiin osallistumisen vähyys johtunee yhdistyksen kaksikerroksisuudesta, osallistutaan kyllä omiin kyläkokouksiin mutta ei kylien yhteisen

yhdistyksen kokouksiin. Puheenjohtaja ei pidä tätä minään ongelmana, koska jo kylätoimikuntien jäsenistä muodostuu noin 50 ihmisen joukko.

Kyläkokouksiin muilla tutkimuskylillä osallistui arkistotietojen perusteella yleensä pari-kolmekymmentä ihmistä. Tarkempaa osallistujaprofilia minulla ei ole. Kumpulaisen mukaan ne kyläläiset, jotka eivät ole kylätoimikunnan jäseniä, haluaisivat kyläkokouksille lisää valtaa erityisesti tilanteissa, joissa kylätoimikunta tekee paljon. Nuorison suhtautuminen kyläkokouksiin on negatiivista: "Kyläkokoukset ovat näin ollen joko menettäneet alkuperäiset tehtävänsä olla kylätoiminnasta viime kädessä päättävä elin tai sitten nuorison saama kuva on pahasti harhainen ja se kaipaa oikaisua." (Kumpulainen 1989, 124 ja 149)

Kesäasukkailla on kyläyhdistyksissä rajoitetut mahdollisuudet ja 'kansalaisoikeudet'. Yleisesti vuosikokoukset pidetään keväisin, jolloin he eivät ole paikalla. Lisäksi sääntöihin on kirjattu, että hallituksen (tai kylätoimikunnan) jäsenten tulee olla alueen vakituksia asukkaita. Tällä on ilmeisesti alunperin haluttu varmistaa se, ettei valta valu pois muuttavien käsiin ja että kylätoimikunta edustaa aidosti alueen perusväestöä. Kesämökkiläiset ovat yhä merkittävämpi tekijä kylän säilymisessä elävänä, mutta sääntöjen perusratkaisua ei ole muutettu esim. Sonkajan kyläyhdistys ry:tä tai Etelä-Ilomantsin kyläpalveluyhdistys ry:tä perustettaessa. Sääntöjen pohjat periytynevät 1970-80-lukujen vaihteesta, kun kylätoimikuntia perustettiin paljon. della Porta ja Diani huomauttavat, että käsitykset organisatorisista mahdollisuuksista siirretään (sosiaalisissa liikkeissä) aktivistisukupolvelta toiselle ja alkuperäisiä ratkaisuja voi siksi olla vaikea muuttaa (1999, 157-158).

Yleisesti ottaen on tärkeää, että ihmiset kokevat toiminnan omakseen ja kaikille on jotakin. Kysyessäni, mikä pitää yhdistyksen pystyssä, yksi puheenjohtajista totesi: "Ihmiset. Jos ihmiset kokee tämän omakseen kylän toiminnan, se elää, mutta jos ne kokee että tää on heille vähäpätöinen asia, ei tää oo niin tärkeä, niin sit se kuolee."

Osallistumista aktivoivat ja passivoivat tekijät

Osallistumista passivoivia tekijöitä vastaajat löytävät muutamia. Yksi viittaa siihen, että nuoret eivät osallistu ja jatkaa siitä, että työssäkäyvillä on työnsä ja työmatkansa ja kotiin tultua halutaan olla lasten ja perheen kanssa. Toinen toteaa paikallisuuden tiukasta merkityksestä: "Tää on kuitessii sitten niin luaja alue, että se jo vähän siitä oman kylän piirilöistä sitten pokkeaa ja sitten se on jo vähän eri assii." Oma kylä on oma kylä ja muut muita. — Ainakin kyläpalveluyhdistyksessä niillä, jotka eivät käytä yhdistyksen palveluita, on hämälampi käsitys koko yhdistyksestä, kuin palveluiden käyttäjillä tai heidän lähipiirillään.

Erilaiset toiminnalliset tai henkilöristiriidoista johtuvat kriisit aktivoivat osallistumista yhdistystä koskevaan keskusteluun. Yhdistysten sisäisiä asioitahan ei ruodita paikallislehden

palstoilla, kun kuntien asioita siellä on viikottain. Puheenjohtajien puheissa tällainen aktivoituminen saa negatiivisia merkityksiä. Yksi toteaa: "Nyt tämä kriisi on tietysti tätä keskustelua ehkä viriköittänyt enemmänkin mitä ois soveliasta." Toinen lukee hiljaisuutta hyvänä merkinä: "niin tavallaan hyvä merkki että ei oo liian aktiivista siinä mielessä, koska ainahan kansan joukot on helevetinmoisella kiistalla liikkeellä muutaman kerran."

Vaativa aloiteoikeus

Kyläyhdistyksissä niin kuin yleisesti muutenkin vapaaehtoistyöhön perustuvissa yhdistyksissä on käytössä kaksi aloiteoikeuden muotoa, jotka nimeään tavalliseksi ja vaativaksi aloiteoikeudeksi:

Tavallisen aloiteoikeuden perusteella jäsen voi esittää jotain uutta toimintoa yhdistyksen aloitettavaksi. Esitys voi olla suullinen tai kirjallinen ja se käsitellään yhdistyksen toimielimissä: aina hallituksessa ja, jos aloite vaatii paljon resursseja, toimintasuunnitelman ja talousarvion osalta vuosikokouksessa. Aloitteentekijältä ei vaadita muuta kuin idea. Hyvät perustelut ja konkreettinen toimintasuunnitelma tietysti auttavat aloitteen hyväksymistä.

Vaativan aloiteoikeuden mukaan jäsenen on idean lisäksi esitettävä, mistä resurssit uuteen toimintaan saadaan ja tarjottava omaa työpanostaan toteuttamista varten. Yksi puheenjohtajista ilmaisee sen seuraavasti: "se pitäs joku tulisielu olla siellä joku, jonka muunkin asian ottas siihen toimintaan." Sääntöjen rajoitukset tulevat harvoin vastaan, kyse on aika puhtaasti väen innostumisesta:

"Jos kuka haluaa niin suapi noiden sääntöjen mukkaan toimii vielä laajemminkin vaan en minä lähe ... Jotta ehkä nyt jottain jos kansa vuan innostuu ja on, niin kyllä se on mahdollista että laajennoo ne toimenkuvat."

Aloitteen menestys vaatii siis käytännössä omakohtaista satsaamista toimintaan, minkä lisäksi pitää tietysti saada yhdistyksen päätös asiasta. Näin yhteisen toiminnan rajat ovat riippuvaisia yhteisön jäsenten yksityisestä panoksesta yhteiselle.

Päätöksenteon tasot

Yhdistyksissä noudatetaan tasavaltaista hallitusmuotoa, suomalaisissa yhdistyksissä tämä on rekisteröinnin ehtona (vrt. Yhdistyslain 16 ja 17 §). Päätöksenteko kyläyhdistyksissä tapahtuu kolmessa tasossa. Ylimpänä päätöksentekuelimenä on kyläkokous tai yhdistyksen yleinen kokous, joita pidetään sääntömääräisesti kerran tai kaksi vuodessa. Kylätoimikunta tai yhdistyksen hallitus kokoontuu asioista päättämään näissä yhdistyksissä viidestä kymmeneen kertaa vuodessa. ('Kylätoimikunta' tarkoittaa eri yhteyksissä joko kylän yhdistystä kokonaisuutena tai yhdistyksen hallitusta vastaavaa kyläkokouksen valitsemaa toimielintä.) Hallitukselle tai kylätoimikunnalle asiat valmistele

yleensä puheenjohtaja yhdessä sihteerin ja tarvittaessa rahastonhoitajan kanssa, ts. suurempien järjestöjen työvaliokuntaa tai johtoryhmää vastaava ryhmä. Tällä ryhmällä ei ole muodollista päätösvaltaa, mutta sen tekemät valinnat ovat merkittäviä tulevien päätösten kannalta.

Muodollinen päätöksenteko on siis selväpiirteinen. Mitkä ovat sitten eri tasojen valtasuhteet? Puheenjohtajat tuovat esille hallituksen suuren vallan suhteessa yleiseen kokoukseen, se valmistelee kaikki asiat yleiselle kokoukselle. Yksi puheenjohtaja toteaa:

"Hallitusha se piittää, tai niinku ylleinen kokkous se piittää, mutta käytännössä tietysti puulaakeissa hallitukset on niin vahvoja, ja tätä toimintaa, siinä on se käytännön sana, vaan käytännön valtahan se siellä on."

Hallitus siis käyttelee käytännön asioiden hoitamisessaan suurta valtaa, voisi jopa sanoa, että 'täyttä valtaa'.

Hallituksen sisällä valta keriyytyy puheenjohtajan ympärille. Puheenjohtaja on mukana kaikkien asioiden valmistelussa hallituksen kokouksille. Yleisimmin hän valmistelee asiat sihteerin kanssa, tarvittaessa rahastonhoitajan kanssa. Joskus myös muut, lähinnä hallituksen jäsenet, valmistelevat asioita, jos käsillä oleva asia on heidän erityisosaamistaan. Kunnan virkamiehiäkin valmistelussa käytetään, jos asia sitä vaatii.

Johtajuus

Kyläyhdistyksissä johtajaksi voi kutsua ainoastaan puheenjohtajaa. Palkattua hallintohenkilöstöä (toiminnanjohtajaa tms.) näillä yhdistyksillä ei ole.

Puheenjohtajan asema tuli esille mm. kysyessäni, mitkä olivat kylätoiminnan uuden nousun syyt. Yksi puheenjohtajista viittasi uuden johtajiston mobilisoivaan rooliin: uusien puheenjohtajan ja sihteerin aktiivisuus oli tärkeää vireytymiselle. Kylätoiminnan nousua kuvattiin yleisemminkin henkilöksymykseksi. Toisentyypistä herätettä edusti yhteinen vihollinen, esim. kyläkoulun lopettamisuhka.

Puheenjohtajan rooli päätöksenteossa on tietyllä tapaa ohittamaton, hän on mukana kaikessa valmistelussa, käytännössä organisoii asiat ja lisäksi johtaa asioiden käsittelyä kokouksissa. Tutkimusaineistoni ei suoraan pureudu puheenjohtajan vallan 'määrään', mutta arvioin, että puheenjohtajan tahdon vastaisesti ei voida suuria asioita yhdistyksessä tehdä. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö puheenjohtajaakin voida taivutella myötämieliseksi uusille hankkeille. Mikään asia ei kuitenkaan näyttäisi olevan kiinni yksistään puheenjohtajan mielipiteestä, siinä mielessä ohittamaton ei tarkoita yksinvaltiasta. Puheenjohtaja on joka tapauksessa keskeisin toimija kyläyhdistyksen poliittisessa tilassa. Kylätoimikunnan puheenjohtajaa kutsutaankin seudun puhekielessä yleisesti "kyläpäälliköksi".

Puheenjohtajaksi tulo

Puheenjohtajaksi tultiin monenlaisista taustoista. Yhdellä ei ollut mitään aikaisempia luottamustoimia, ei yhdistyksissä, ei yrityksissä, eikä kunnallisissa toimielimissä. Toista ääripäätä edustavalla oli mittava lista yhdistysten hallituksen jäsenyyksiä ja puheenjohtajuuksia sekä kunnallisia luottamustoimia valtuutettuna, kunnanhallituksen jäsenenä ja lautakunnan puheenjohtajana. Muut asettuivat tälle välille. Kaikki haastattelemani puheenjohtajat olivat tavalla tai toisella yrittäjiä: tilitoimiston pitäjä, maanviljelijä (maatalousyrittäjä) ja osa-aikainen matkailuyrittäjä.

Puheenjohtajaksi tultiin ilman omaa aloitetta. Pyrkyä puheenjohtajaksi ei kukaan tunnustanut. Yksi arveli, ettei tämäntyyppisiin tehtäviin kellään ole pyrkyä: "No minä en tähän kyllä missään tappauksessa pyrkinyt ja lieneekö semmosta henkille joka vakavissaan pyrkiytyskään." Osalle puheenjohtajuus oli tullut yllätyksenä: "Minä satuin olemaan kokouksessa ja joku esitti että minusta pitäisi puheenjohtaja, sitä kannatettiin ja sitten vain huomasin yks kaks olevani puheenjohtaja (naurua)". Samalla tapaa toinen puheenjohtaja:

"Kysyttiin kun ootte tulossa tänne näin, että kylätoimikunta on kuolemaan päin, että pitäis saada jotakin aikaseks, tulivat kysymään että oisko mahdollista, että rupeisit puheenjohtajaks että saatas elpymään tai muuten vaan tämä. Tulin reissusta työmatkalta suoraan kyläkokoukseen ja nuijalla valittiin puheenjohtajaksi suostumuksella. Siitä se on lähtenyt sitten."

Muutenkin kyläläisten ilmaisema tahto, pyyntö puheenjohtajaksi oli merkittävä. Yhdessäkään tapauksessa puheenjohtajasta ei ollut käyty vaalia, vaaleja ei muutenkaan ole tiedossani kyläyhdistyksistä. Puheenjohtajaksi siis tultiin aikaisemmasta kylätoiminnasta riippumatta, oltiin siinä vahvasti tai heikosti mukana. Määrääväksi tekijäksi nouseekin kyläläisten tahto ja oma, vaikka vastahankainen tai toppuutteleva, suostumus. Kyläpäällikön valinnassa on samaa henkeä kuin antiikin Kreikan arkaaisessa heimohallinnossa, jossa valittiin (tuolloin arvalla eli jumalten valitsemana) joku päälliköksi ja vastaehdokkaita ei etsitty.

Toiset eivät olleet erityisen valmistuneita puheenjohtajan tehtävien ottamiseen, kun taas toisilla asia oli hautunut jo jonkin aikaa. Valmistautuminen näkyi siinä, että heti valinnan jälkeen oli selvempi kuva siitä, mitä yhdistyksen piti konkreettisesti tehdä. Näin pienissä yhdistyksissä kuitenkin perehtymiskausi toimintaan on lyhyt, koska monimutkaista opeteltavaa ei ole. Kyläpalveluyhdistys lienee poikkeus, koska sillä oli toisentyypinen kuntasuhde ja palkattua työvoimaa.

Johtajien saama palaute

Puheenjohtajat saavat palautetta työstään eri tavoin. Tavallinen jäsenpalaute on yksi reitti. Yksi puheenjohtaja arvioi yhdistyksen onnistumista jäsenmaksun maksaneiden määrästä. Kyläpalveluyhdistyksellä asiakaspalaute on toiminnan kannalta tärkein:

"Ainut palakkahan tästä on se että on tyytyväissii asiakkaita, niin se kuiteskin merkitsee aika monelle aika paljon. Kuin jos on sanotaan että yleensä politiikassa mukana, niin haukuthan siitä normaalisti palkakseen suapi. Tässä on se ero että on kyllä tyytyväinen asiakaskunta."

Paitsi kunnallispolitiikassa, myös yhdistyksissä tulee negatiivista palautetta. Osa siitä tulee puheenjohtajan korviin kiertoteitä, osa suoraan. Hiljainen palautteen laji on myös se, jos jotkut ihmiset jäävät pois toiminnasta.

Puheenjohtajat eivät olleet tehneet palautteen perusteella suuria linjanmuutoksia omassa toimintatavassaan. Eri asia on, että yhdistyksen toimintoja tietysti suunniteltiin palautteen mukaan.

Puheenjohtajuudesta ero

Kaikissa tapauksissa edellinen puheenjohtaja ei enää hoitanut tai voinut hoitaa tehtäväänsä. Edellä olleessa sitaatissa kyse oli kylätoimikunnan parin vuoden hiljaiselosta, toisessa tapauksessa edellisestä kylätoimikunnan valitsemisesta oli kulunut puolenkymmentä vuotta. Puheenjohtajan muutto toisaalle oli syynä yhdessä tapauksessa. Dramaattisin oli, että edellinen puheenjohtaja oli jättänyt toimensa uhkavaatimuksen seurauksena: hän oli nostanut koko kylän vastustamaan kyläkoulun lakkautusta ja uhannut erota, jos kunta sen lakkauttaa; kun näin kävi, hän erosi.

Yksi puheenjohtajista oli asettanut toimelleen selkeän kahden vuoden aikarajan: "Mä haluan kaikessa tehdä niin, että annetaan se tietty aika täyspanostus. Se tulee liian sen tekijän näköseks, koska se henkilöityy niin paljon — ja en just semmosesta vallasta kyllä en tykkää." Kyläyhdistys sai paljon aikaiseksi tuon kahden vuoden aikana, mutta seuraajaa ei tahtonut löytyä kuin vasta vuoden kuluttua toimikauden päättymisestä. Vaikka puheenjohtajat valitaan säännöistä riippuen vuoden tai kahden määräajaksi, käytännössä heitä ei vaihdeta vuodesta toiseen.

Puheenjohtajat ovat myös valmiit laittamaan itsensä likoon. Kyläkokoukselle annetaan valta päättää omasta jatkopestistä. Toisaalta se voi olla yksinkertaista mahdollisuuden antamista muillekin, toisaalta voi olla kyse selkeämmästä vahvistuksen hakemisesta omalle linjalle.

Puheenjohtajan valta

Yhdistyksessä poliittinen valta siis pyörii puheenjohtajan ympärillä. Puheenjohtaja on mukana kaikkien asioiden valmistelussa ja hän on pääasiallinen organisoija: töiden jakaja ja monesti hallinnollisten töiden tekijäkin.

Puheenjohtajan valta saattaa olla myös henkilöitynyttä sillä tapaa, että paikalle ei ole muita tulijoita, koska se tiedetään kovaksi työksi. Yksi toteaa valmistelutyöstä, että "kyllähän se puheenjohtajan niskaan hyvin paljon kaatui." Toinen asettaa oman asemansa vaakalaudalle: "jos kyläkokous ja tämä yleinen kokkous on sitä mieltä että puhheenjohtajjaa on vaihettava niin minä varmasti

lähen enkä soittle perrään. Tämä paikka on aina auki." Kolmas toteaa ykskantaan käyttävänsä sitä valtaa, joka hänelle on annettu: "jos minut on kerran valtuutettu johonkin niin minä tien päätökset vaikka yksin ja sillä selevä" ja edelleen: "Jos toiminta ei miellytä, niin tähän paikalle pääsee justinsa, se vaimennoon sillon se arvostelu." Johtajan uhkaaminen erolla on politiikassa yleisesti tunnettu vaikutuskeino.

Päätöksenteon luonne

Tavoitteet ja valinnat

Kun käsittelen kyläyhdistystä toimijana poliittisessa tilassa, oletan sen tekevän tulevaisuutta koskevia valintoja. Käsitykseni mukaan poliittinen liittyy nimenomaan toisintoimimisen ja valinnan mahdollisuuteen. Haastattelemani puheenjohtajat puhuivat sekä valinnoista itsestään, niiden ehdoista että niiden ympäristöistä.

Kylätoiminnan yleiset positiivisia päämäärät tarkentuivat haastatteluissa esim. hyvinvoinnin osalta tiettyjen palvelujen ylläpitämiseen kylällä: kauppa, koulu, kotipalvelu, harrastusmahdollisuudet. Yhdellä kylästä oli jopa erityinen tulevaisuudenkuva itsestään: "Ja kyllä meillä kaikilla jossain vaiheessa oli semmonen tunne, että Koverosta tehdään semmosten tietyn tyyppisten ihmisten paikka asua ja olla. Ne oli tämmösiä vähän niin kuin vapaasti ajattelevia ihmisiä ja omillaan toimeen tulevia ihmisiä."

Tulevaisuuden valintojen katsottiin olevan henkilöistä kiinni. Kaikkea mahdollista toimintaa ei voitu järjestää, vaan tekeminen oli kiinni tekijöistä. Yhdistys nähtiin vapaana foorumina, jonka avulla kyläläiset saavat toimia enemmänkin, kunhan pitävät itse huolen toiminnasta. Toinen vastaaja korosti kehittämisen tasapuolisuutta, sitä että se oli johdonmukaista ja otti huomioon kaikki kyläläiset.

Valintoja tehdään tietyssä tilanteessa ja ympäristössä. Toisaalta nähtiin myönteisen kehityskulun mahdollisuus, toisaalta todettiin kunnan mahdollisuuksien vaikuttaa myönteisesti olevan heikot ja kunnan jopa lakkauttavan toimintojaan kylällä. Milloin taas yhdistyksen toiminta korvasi kunnan toimintaa jollain alalla (esim. kotipalvelu), piti pitää varansa, ettei kunta ala määräillä, mitä ja miten yhdistys työnsä tekee.

Yksimielisyys

Kyläyhdistysten päätöksenteon eetos, ajatukset siitä miten ja missä hengessä päätökset pitäisi tehdä, korostaa yhtenäisyyttä. Äänestyksiä ei käytetä hallituksissa eikä yleisissä kokouksissa, ainakaan

minulle ei tullut arkistoissa eikä haastatteluissa vastaan yhtään äänestystilannetta, yksi puheenjohtajista erikseen totesikin yksimielisyyden hallituksessa. Yksi puheenjohtaja määritteli, että päätöksenteon pitää huomioida kaikki kyläläiset ja olla johdonmukaista.

Yksimielisyyden vaade nousee siitä, että äänestyspäätöksillä aina ajetaan toinen osapuoli häviölle ja on mahdollista, että hävinnyt osapuoli poistuu toiminnasta. Tämän mukana poistuisi osa yhdistyksen resursseista: talkooväkeä olisi vähemmän, erityistaitoja saatetaan menettää, samoin tiettyjen työkalujen käyttömahdollisuus. Yksimielisyyttä ei pidä katsoa totalitarismina, vaan se on neuvoteltu tila, jolla yhdistys saadaan pysymään mahdollisimman suurena. Martti Siisiäinen toteaa Straussia lainaten, että "kaikki sosiaaliset järjestelmät ovat toimijoiden vuorovaikutus- ja kommunikaatioprosessien muokkaamia neuvoteltuja järjestyksiä". Neuvottelut ovat jatkuvia, eikä järjestys pysy yllä niiden lakkautuessa. (1992, 91, lähteenänsä Strauss 1963) Samalla tapaa Arendtilla poliittinen tila pysyy yllä jatkuvan keskustelun kautta.

Yhdistysten toiminnassa on eri tyyppisiä henkilökriisejä. Yhdessä tapauksessa sihteeri päätti erota ja sen myötä myös toinen hallituksen jäsen erosi. Tälle puheenjohtaja kertoi syyksi sen, että heidän omat suunnitelmansa eivät menneet läpi. Kriisi oli haastatteluhetkellä vielä auki ja puheenjohtaja odotti sen purkaantuvan tulevassa kyläkokouksessa. Kriisien jälkeen uudet johtajat voivat kuitenkin aloittaa puhtaalta pöydältä ainakin, jos tulevat toimintaan ihan uusina ja vielä muualta muuttaneina. Vanhojen asioiden penkomista ei tällaisessa tilanteessa pidetä hyödyllisenä.

Sääntöjen luonne

Päätöksentekoa ja yhdistyksen toimintaa sitovat "kirjoittamattomat lait", joista esimerkkinä se, että yhdistys ei ota toimintaansa pankkilainaa. Kirjoittamattomien lakien moninaisuus, alkuperä ja sitovuuden aste eivät minulle selvinneet. Ilmeistä kuitenkin on, että jokaisessa yhdistyksessä on omia, omasta historiasta ja toimintaympäristöstä johtuvia sääntöjä, joita noudatetaan, vaikka niitä ei ole kirjoitettu virallisiin sääntöihin. Byrokraattisemmissä organisaatioissahan tällaisia kirjoitellaan organisaation itsensä päättämiin talous-, johto- ja ohjesääntöihin. Kyläyhdistyksissä siis vallitsevat sekä kirjoitetut säännöt että kirjoittamattomat tavat (vrt. poliksen logos ja nomos).

Yksi puheenjohtajista sanoutuu irti sääntöpykälästä toteamalla vastustaneensa sitä yhdistystä perustettaessa, koska toimiala määriteltiin liian laajaksi. Yhdistyksellä voi siis hyvin olla puheenjohtaja, joka ei sitoudu sääntöjen joka kohtaan. Hän antaa myös mahdollisuuden laajempaan toimintaan: "Jos kuka haluaa niin suapi noiden sääntöjen mukkaan toimii vielä laajemminkin vaan en minä lähe. Elikkä se nyt on väittäisimpä kaikissa, yhdistyksen säännöt antaa mahdollisuuden toimii, monikymmentekertaisesti siihen nähden miten toimitaan." Sääntöjen tarkoituksenaan kirjatut toimintamuodot kirjoitetaan yleensä mahdollisimman laajoiksi, jotta mikään näköpiirissä oleva toiminta ei jäisi

toteutumatta vain siksi, että sitä ei ole mainittu säännöissä.

Yhdellä tutkimistani kylätoimikunnista ei ollut minkäänlaisia kirjoitettuja sääntöjä, vaan toiminta pyöri kyläläisten yleisen käsityksen varassa, siitä mitkä olivat kylätoimikunnan säännöt. Myös toisella kylällä puheenjohtaja ei ollut koskaan lukenut sääntöjä. Kylätoimikunnissa siis toimintaa määräävät säännöt eivät ole ne kirjoitetut, vaan ne yleisesti hyväksytyt. Sääntöjen pitää tavallaan lunastaa pätevyytensä koko ajan, eivätkä ne ole voimassa pelkästään siksi, että ne on aikaisemmin päätetty kirjoittaa tietyllä tavalla. Ne on toki aikaisemmin päätetty ja nykyhetkessä kyläläiset katsovat niiden olevan edelleen päteviä — sellaisena kuin ne muistetaan.

Täysin vastakkaista sääntösidonnaisuutta edusti yhdistys, jolla toimintasuunnitelma laadittiin sääntöjen toimintamuotopykälän mukaisella otsikoinnilla. Jokaisesta säännöissä mainitusta toimintamuodosta pyrittiin tekemään jotain. Näin siis kirjoitettu sääntö voi luoda rungon koko toiminnalle. Yhdistyksen säännöt tosin olivat kaksi vuotta vanhat ja arvelen, että myöhemmin tästä sidonnaisuudesta luovutaan.

Päätös on muotoiltu tahto

Päätöksenteko kyläyhdistyksissä ei ole vain päätösten tekemistä, se on myös tahdonmuodostusta. Yksi puheenjohtajista viittaa useasti tahtoon eli "haluun" yhdistyksen keskeisenä tekijänä. Toiminnallisesta tilanteesta, jossa hänet oli valittu puheenjohtajaksi hän toteaa: "Suoria päätöksiä, voimakkaita päätöksiä tarvittiin siihen että nyt tehdään tätä ja tätä, ja uskonkehittäminen, että tämäkin lähtee liikkeelle, vaikka se alussa voikin olla hiljaista."

Kiista-asiassa valtionhallinnon kanssa hän totesi kyläläisten pitäneen kokouksen ja antaneen kunnalle "ilmoitus että tämmöstä ja tämmöstä asiaa tullaan ajamaan takaa, ei anneta tuumaakaan periksi." Kysyessäni yhdistyksen uuden nousun syistä hän vastasi: "Nuori, uusi veri, aktiivinen, halu kehittää jatkuvasti." Myös seuraava vastaus kysymykseen siitä, mikä pitää yhdistyksen pystyssä, kuvaa tahdon tärkeyttä:

Halu. Oma halu siinä että vaikka miten pieni ollaan ja halu pitää toimintaa yllä. Se muodostuu niistä yksittäisistä henkilöistä, jotka aktiivisesti sitä kehittää ja pitää suhteet yllä tuohon. Vaikka ei ois muita kuin yksi henkilö, mutta jos se on semmonen, joka saa ne muut ihmiset liikkeelle, niin siitä se muodostuu se halu.

Tahto on keskeinen tekijä siinä, että yleensäkin saadaan mitään tehtyä. Päätös on yhteisen tahdon artikulaatio, muotoiltu tahto. Toisaalta yhteinen tahto saadaan kehittymään yhteisen päätöksen ympärille. Samanlainen kaksisuuntaisuus näkyi siinä, kun toinen puheenjohtaja totesi kyläyhdistyksen tuottavan yhteenkuuluvaisuutta. Yleensä oletetaan toisinpäin yhteenkuuluvaisuuden olevan yhdistyksen perusta.

5.3. rajattu

Rajanveto

... oman kylän muihin yhdistyksiin

Tutkimuskylissä oli tietysti muita yhdistyksiä, tavallisimpina kylän martat ja metsästysseura. Yhdellä ylivoimaisesti tärkein yhteistyökumppani oli kylän nuorisoseura: Koveron Leader-hankkeen tilijärjestönä oli Koveron nuorisoseura ja kyläkokoukset pidettiin nuorisoseuran talolla. Monella kylällä toimivan kyläpalveluyhdistyksen suhteet kylien muihin yhdistyksiin kuin kylätoimikuntiin olivat muita harvemmat, mikä johtuu toiminnan keskittymisestä kyläpalvelutoimintaan.

Kyläyhdistyksen ja kylässä toimivien muiden yhdistysten yhteistyötä haastatellut kuvasivat eri tavoin. Yhdistyksillä on yhteinen väljä päämäärä: kylän elävänä pitäminen. Ne tekevät sellaista työnjakoa, etteivät syö toistensa kannatusta. Ne tarjoavat toisilleen palveluita. Missä kylätalo oli kyläyhdistyksen hallinnoima, sitä tarjottiin muiden yhdistysten käyttöön. Kyläyhdistys taas saattoi käyttää muiden tiloja. Ja palveluksi kai voidaan laskea Koveronkin järjestely, jossa kylän kehittämishanke organisoitiin rekisteröidyn yhdistyksen, nuorisoseuran, nimiin.

Toisaalta yhteistyö ei kaikilla kylillä ollut vilkasta. Yhdellä kyläyhdistyksistä ei ollut yhteistyötä kuin yhden oman kylän yhdistyksen kanssa. Joillakin yhteistyö oli kanssakäymistä, ehkä työnjakoa yms., mutta ei mitään konkreettista.

Toisten talkoissa käytiin aika vähän, mutta yhteistapahtumia järjestettiin joka kylällä. Kyläyhdistyksissä ja muissa yhdistyksissä toimivat pääosin eri ihmiset. Hallitusten jäsenet olivat pääosin eri henkilöitä, eivätkä puheenjohtajat olleet toisten yhdistysten hallituksissa. Tältä osin monen kylän yhdistys oli tietysti poikkeus, koska se muodostui kylätoimikuntien pohjalle.

... yrityksiin

Kyläyhdistykset tekivät yhteistyötä kylän yritysten kanssa. Tärkein yhteistyökumppani oli usein kauppa (jos sellaista ei omalla kylällä ollut, niin lähikylän). Kaupasta saatiin kyläjuhliin yms. tarpeet ja kauppias oli monesti jopa itse pitämässä "markkinoita" kylätapahtumissa. Kyläkauppiaan kanssa kyläyhdistyksellä oli myös yhteinen elintärkeä intressi: kylän pitäminen asuttuna. Yhdistykselle se on toiminnan ydinpäämäärä, kauppiaille elinehto jotta asiakkaita riittäisi.

Muista yrityksistä tärkeimpiä olivat ne, joilla on jotain tarjottavaa yhteiseen toimintaan. Matkailuyrittäjä voi järjestää ohjelmaa ja hänellä oli kokoontumistiloja. Matkailuyrittäjät myös tuovat kylälle ulkopuolisia ihmisiä ja siten vilkastuttavat kyläkuva. Käsityöläiset voivat myydä tuotteitaan kylätapahtumissa, taiteilijat järjestää näyttelyitä. He saattoivat myös lahjoittaa kättensä

töitä esim. kyläyhdistyksen arpajaisiin, samoin kuin kyläkauppias muuta tavaraa. Metsäkoneyrittäjät olivat arvaamaton apu, kun kylätalolle pitää saada polttopuut talveksi. Yrittäjät siis tuovat muassaan resursseja, joita muilla kyläläisillä ei ole antaa.

Kylän yrittäjät ovat myös usein niitä ihmisiä, joiden oletetaan parhaiten pysyvän paikallaan. Vieraalla työssä käyvillä poismuutto voi olla herkemässä. Varsinkin maatalousyrittäjät ovat kylän kiintopisteitä. Uudet yrittäjät toivotetaan kylälle aina tervetulleiksi ja heidän panoksensa usein myös näkyy kyläyhdistyksen toiminnassa.

... ja kyläyhteisöön

Kuten olen johdannossa todennut, rajaan yhdistyksen toisaalta julkisesta sektorista, toisaalta myös yhteisöstä erilliseksi. Jälkimmäinen näistä ei ole itsestäänselvyys yhdistystutkimuksessa. Monissa tutkimuksissa nimittäin yhdistystä ja sen pohjana olevaa yhteisöä ei eroteta toisistaan, vaan niitä käsitellään yhtenä kokonaisuutena. Minulla taas kysymys pelkän kylän erosta kylän järjestäytyneeseen organisaatioon on tärkeä. Tästä erosta yhdistysten puheenjohtajat puhuivat usealla tavalla.

Kysyin tätä suoraan kysymyksellä: "Mikä erottaa yhdistyksen siitä että naapurusto vain tekisi samat asiat?" Myös muissa vastauksissa eroa tuotiin esille. Em. kysymyksen pohjalta selkeimmin tehty ero oli:

"No, se erottaa se, että jos naapurusto sen vain tekis, niin se ois silloin ihmisten välistä suhdetta."

Yhdistyksen sisällä on siis tila, joka ei ole vain ihmisten yksityistä suhdetta toisiinsa, vaan joka jollain tapaa ylittää tuon keskinäisyyden. Tämä on se yhteisyys, josta Arendt puhuu erotellessaan yksityisen ja julkisen piiriä. Henkilökohtaiset asiat eivät ole yhdistyksen sisällä, vaikka ne koskettaisivatkin monta kyläläistä ja sitä myötä olisivat yhteisöllisiä kyläyhteisössä.

Vastaaja jatkaa toisesta teemasta: "Mutta pelkästään naapurustosuhteille, se luo semmosia kuppikuntija, tekee tiettyä toimintaa niin silloin sinne ei kaivatakkaan välttämättä kaikkia. Ennen se onnistu, mutta ei ehkä nykyään." Toinen puheenjohtaja tuo saman esille tasapuolisena kehittämisenä. Hän muotoilee kuppikuntaisuuden: "syntyy herkästi niitä tilanteita, että sä lähet jonkun mukaan, joka sitte taas loukkaa toista." Vastaajan mukaan julkista keskustelua esim. kyläkokouksessa tarvitaan, koska vasta siinä kaikki mielipiteet tulevat esille. Pelkällä yhteydenpidolla mahdollisimman moneen yksittäiseen kyläläiseen ei saada kaikkia mielipiteitä esille, eikä varsinkaan niiden välinen keskustelu mahdollistu. Kyläyhteisössä tärkeät asiat voidaan ratkaista henkilökohtaisin kannanotoin oman yksityisen toimivallan piirissä. Kuitenkin laajemmin yhteiset asiat ratkeavat kaikkia tyydyttävällä tavalla vasta, kun ne on käsitelty yhteisessä julkisuudessa, lähinnä siis kyläyhdistyksen kokouksessa.

Kyläyhdistyksen välttämättömyydestä kylän yhteiselle toiminnalle puheenjohtajat olivat kahta

mieltä. Toisaalta todettiin, että kyläyhdistys ei ole itsetarkoitus, yhteinen toiminta ei välttämättä tarvitse organisaatiota. Toisaalta todettiin, että vain kylätoimikunta voi kutsua kylän juhlat yms. koolle, ts. yksityinen ihminen ei voi kutsua yleistä tapahtumaa, vaan vain omiin juhliinsa. Vain kylän nimissä voi toimia yhteisesti:

"ehkä yhistyksen nimissä voidaan tehdä jokin asia, jota ei voitais omissa nimissään tehdä. Esimerkiksi joku kokoontuminen tai jokin semmonen kyläjuhla tai jokin muu tilaisuus, eikä sitä oikeestaan voi tehdä jotta jos minä kuhtusin omissa nimissä koolle tänne koululle, niin miten se ois edes mahdollista."

Näiden käsitysten ero kuvastaa suhdetta yhteiseen toimintaan kylän toimintana. Toisen käsityksen mukaan yhteinen on julkista jo siksi, että siinä toimii moni kyläläinen. Toisen käsityksen mukaan taas yhteinen tulee julkiseksi organisaation kautta, organisaation nimissä puhumalla. Arendtin yksityinen—julkisen-ero asettuu jälkimmäisen käsityksen kanssa yksiin. Ensimmäisen selityksen toiminnallinen yhteisyys olisi Arendtin käsitteistössä yhteiskunnallista, mutta ei julkista sanan varsinaisessa mielessä.

Perustaminen ja organisoituminen

Perustaminen ja sen perusteet

Yhdistyksen perustaminen tai elvyttäminen hiljaisen kauden jälkeen oli haastatteluissa usein esille tullut teema. Tähän vaikutti luonnollisesti tutkimuskohteiden valinta sillä perusteella, että yhdistykset oli perustettu tai elvytetty viime vuosina. Elvyttäminen tai perustaminen vaatii kuitenkin tuekseen perusteluita, vähintäänkin selitystä muutokselle.

Kyläyhdistyksen yleisenä päämääränä oli mahdollisuuksien luominen kyläläisille, kyläläisten hyvinvoinnin turvaaminen ja yleensäkin kylän elävöittäminen. Myös yhteenkuuluvaisuuden tuottaminen mainittiin päämääränä. Samoin yhdistyksen elvyttämisen perusteluna oli kattoelimenä toimiminen julkissektoriin päin.

Elvyttäminen voi myös olla ilman eri perustelua kyläläisten tahto: "Kysyttiin kun ootte tulossa tänne näin, että kylätoimikunta on kuolemaan päin, että pitäis saada jotakin aikaseks, tulivat kysymään ... että saatas elpymään tai muuten vaan tämä." Kylätoimikunta vain pitäisi saada elpymään, se koetaan perinteeksi ja tuottaa yhteenkuuluvaisuutta. Kylän elävänä pitäminen on taustapäämääränä, mutta sitä ei tuoda välittömästi esille. Yksinkertaisesti kyläläisten mielestä kylällä pitää olla kylätoimikunta, ei siinä sen enempää.

Oma tapahtumansa oli monen kylän yhteisen yhdistyksen perustaminen. Vastaaja toteaa sen

olevan "alun perin hyvin kylätoimikuntiin sidonnainen puulaaki." Hän määrittelee yhdistyksen kuitenkin eroon kylätoimikunnista "johonni rajjaan voidaan käsitellä kylätoimikuntien yhteenliittymänä, vaikka se nyt ei sitä toisaalta oo." Kylät (ilmeisesti kylätoimikunnat, ei kyläkokoukset) valitsivat kukin edustajansa yhdistyksen hallitukseen: kaksi kaikilta paitsi isoimmalta kolme.

Kylätoiminnan elvyttäminen voi lähteä liikkeelle "puhtaalta pöydältä", vanhoja kriisejä ja kiistoja ei haluta penkoa. Tällainen edellyttää ainakin uuden johtajiston (erityisesti puheenjohtajan) valitsemista. Tässä tapauksessa he muuttivat muualta kylään ja siten eivät ole tietoisia vanhoista ongelmista tai ajateltiin, että he eivät voi olla mitenkään sotkeutuneita vanhoihin ongelmiin.

Nimenomaan kylätoimikuntaa yhteisenä organisaationa ei kuitenkaan pidetä välttämättömänä. Yksi vastaajista toteaa, että ennen samat asiat hoidettiin vaikkapa lentopallokerhon kesken: "Siellä pelattiin, tavattiin ja todettiin, että hei meidän pitää tää ja tää juttu tehdä, ja se käytiin tekkeä. Ei siinä muuta oo." Samainen vastaaja kuitenkin korostaa jonkin yhteisen organisaation välttämättömyyttä. Yhdistystä pidettiin merkittävänä yhteenkuuluvaisuuden, ts. identiteetin, tuottajana. Yhdistys toiminnallaan vahvistaa kylän olemassaoloa ja kyläidentiteettiä.

Toimintakentän laajuus

Kyläyhdistykset rajaavat toimintaansa tiettyihin toimintoihin, koska kaikkea mahdollista ei voida tehdä. Käsittelen tässä lähinnä toiminnan laajuuden rajaamista, ts. kuinka paljon toimitaan. Tämä myös osaltaan määrittää sitä, kuinka suuren poliittisen tilan yhdistys muodostaa.

Yhden puheenjohtajan näkemyksen mukaan yhdistyksen säännöissä mainittu toimintakenttä ("Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys ...") on huomattavasti suurempi kuin nykyinen toiminta. Hän väittää, että yleensäkin yhdistyksissä säännöt antavat monikymmenkertaisen mahdollisuuden toimia kuin mitä todella toimitaan. Oman yhdistyksensä osalta hän toteaa, että syynä monipuoliseen ja laajaan toiminnan määrittelyyn sääntöjä kirjoitettaessa oli rahoitusmahdollisuuksien maksimointi.

Samainen puheenjohtaja sanoutuu irti sääntöpykälästä toteamalla vastustaneensa sitä yhdistystä perustettaessa. Hän antaa myös mahdollisuuden laajempaan toimintaan: "Jos kuka haluaa niin suapi noiden sääntöjen mukkaan toimii vielä laajemminkin vaan en minä lähe." Nykyisen puheenjohtajan työtaakkaa uuden toiminnan ei pidä lisätä. Hän antaa vastuun mahdollisesta uudesta toiminnasta muille toimijoille: "se pitäis joku tulisielu olla siellä joku jonka muunkin asian ottas siihen toimintaan." Myös muut vastaajat toivat esiin kyläläisten aloitteellisuuden merkityksen toiminnan laajuudelle. Aloitteellisuus vaatii ideoiden lisäksi osallistumista itse toimintaan.

Organisoitumisen syyt

Organisoitumiseen olivat johtaneet seuraavankaltaiset syyt: Yhtäältä käsitys siitä, että jotakin

toimintaa toteuttaakseen "jonkunlainen orkanisoitu järjestelmä pitää olla" vaikkei välttämättä (rekisteröity) yhdistys: asiat vaativat. Toisekseen kylätoiminnan linjauksia koskevia ristiriitoja on parasta selvittää selkeän organisaation piirissä, etteivät naapuririidat pääse haittaamaan toimintaa. Kolmantena ja rekisteröitymisen osalta tärkeimpänä syynä on se, että tiettyä julkista rahoitusta voi hakea vain rekisteröity yhdistys. Rekisteröimättömille yhdistyksille (kylätoimikunnalle) on avoimena lähinnä kunnan avustukset ja ne voivat tehdä sopimuksia vain kunnan tai muun kylätoimikunnan sopijaosapuoleksi tunnustavan organisaation kanssa. Neljänneksi yhdistystä pidetään oleellisena mm. ulkopuolisten suhteiden ylläpitoa varten, erityisesti kuntaan päin esiintyminen koetaan tärkeänä. Tästä puhuttiin mm. uskottavuuskysymyksenä.

Rekisteröityminen juridisena asiana korostuu seuraavassa kertomuksessa: Kylätoimikunnan sihteeri oli aiempina aikoina koplannut kylätoimikunnan rahat. Asia selvitettiin ja sihteeri erotettiin välittömästi, puheenjohtaja kertoo: "Minä sen erotin ja hoijin välitilipäätökset..., vaan tul ne rahattii sitten." Kertoja toteaa vielä vastuukysymysten olevan kylätoimikunnassa avoimia, käräjillä ei voi käydä, kun ei ole rekisteröity. Hän korostaa sitä, että rekisteröity yhdistys voi hoitaa myös isoja asioita, sen vuosittainen budjetti voi olla satojatuhansia markkoja. Rekisteröimätön yhdistys (kylätoimikunta) taas ei voi ottaa vastatakseen niin suurta toimintaa. Juridinen vastuu on vain ry:lle, mutta ei kylätoimikunnalle, joka on juridisesti pelkkä ihmisporukka.

Organisoitumiseen johtavat siis halu luoda poliittinen tila, jossa yhteisiä asioita voi käsitellä, sekä päämäärärationaalinen asioiden hoitamisen tehostaminen ja rahoituksen hankkiminen.

Rajaa kyläyhteisöstä yhtenäiseksi toimijaksi vedetään sekä poliittisista että raadollisen arkipäiväisistä (lue: raha-) syistä. Alkuperäinen organisoituminen ei kuitenkaan palaudu juridiseen välttämättömyyteen.

Maantieteellinen alue

Toiminnallisten rajojen, ts. mitä toimintaa yhdistyksessä on, lisäksi on paikallaan hiukan tarkastella maantieteellisiä rajoja. Kyläyhdistyksissä kylän alue on kuitenkin tärkeä toiminnallisten päämäärien asettelussa, kun muissa yhdistyksissä se monesti on enemmänkin sivuseikka, joka vain on totuttu kirjoittamaan sääntöihin. Lakihan ei vaadi maantieteellisen toimialueen määrittelyä, vaan vain yhdistyksen kotipaikan eli kunnan, jossa yhdistys on kirjoilla, nimeämisen (Yhdistyslain 8 §). Kyläyhdistyksissä toimialue ja yhdistyksen tarkoitus kytkeytyvät toisiinsa, esim. "Yhdistyksen tarkoituksena on toimialueensa kaikinpuolinen kehittäminen ..." (Sonkajan kyläyhdistyksen sääntöjen 2 §).

Kylien rajat

Kylien rajat olivat puheenjohtajille selkeät. Pyysin heitä piirtämään karttaan yhdistyksensä toimialueen rajat ja he piirsivät ne varsin ripeästi. Kylää määriteltiin, ei niinkään rajoina vaan paremminkin, sillä mitkä kulmakunnat kuuluivat kylään. Rajojen perustana on se, mistä taloista kyläyhdistyksen toimintaan toivotaan osallistuttavan. Tarkimmillaan kynää siirrettiin yksittäisten talojen mukaan, osa nimettiin omistajansa mukaan, varsin usein taloryppään piirtäminen kylään tai ulkopuolelle oli perusteena. Osassa yhdistyksistä toimi henkilöitä toisilta kyliltä, osa yhdistyksistä ulotti toimintansa maantieteellisen toimialueensa yli. Nämä olivat kuitenkin vähäisiä poikkeuksia lukuunottamatta sitä, että viereiset kylät saattoivat tehdä niin tiivistä yhteistyötä, ettei väki aina tiennyt kumman kylätoimikunnan tapahtumissa tai kerhoissa kävi, ehkä kummankin yhteisissä.

Kyläyhdistyksen maantieteellinen toimialue määriteltiin säännöissä samaksi kuin kylä, esim. "toiminta-alueena on Sonkajan kylän alue" (Sonkajan kyläyhdistyksen sääntöjen 1 §). Käenkosken kylätoimikunnan toimintasäännössä rajat määriteltiin koulupiirin mukaan: "Käenkosken kylätoimikunnan toiminta-alue käsittää entisen Käenkosken koulupiirin alueen." (1 §, muutettu 12.3.1995) Tämä juontuu kylätoimikunnan perustamishistoriasta, jossa erottautuminen Naarvasta tapahtui nimenomaan koulukamppailussa (mm. Rimmi 1988, 53). Alkuperäinen sääntökohta määritteli vielä tarkemmin "lukuvuoden 1982-83 mukaisen Käenkosken koulupiirin" mukaan. Kylien rajat siis noudattelevat jotakin ennestään voimassaolevaa jaotusta, aivan uusia rajauksia kyläyhdistykset eivät ole tehneet.

Paikat

Kaikilla kylillä oli määriteltävissä kylän keskus, joka sijaitsi aina samalla kulmalla koulun (entisen tai nykyisen) kanssa. Muita kylätoiminnan keskeisiä paikkoja olivat yhteiset rakennukset, esim. grillikatokset, pelikentät tai uimakopit.

Kyläyhdistysten päätöksenteolla tuntui olevan vakituinen fyysinen paikka. Kyläkokoukset pidettiin aina samassa talossa, joka useimmiten oli kyläkoulu (entinen tai vielä toimiva), mutta myös kylän seurantalo. Tämä kylätalo sijaitsi aina kylän keskuksessa. Monikyläisessä yhdistyksessä yleiset kokoukset pidettiin vuorotellen eri kylillä. Tällaisella kierrätyksellä on suuri symboliarvo. Hallituksen kokouksia pidettiin paitsi kylätalolla, myös hallituksen jäsenten kodeissa tai yhdistyksen muissa toiminnan paikoissa. Polisten muodostaessa liittoja yhteiset uskonnolliset riitit hoidettiin yhden kaupungin pyhätössä ja vähitellen tähän kaupunkiin keräytyi yhteenliittymän valta. Viimein saattoivat polikset yhtyä tämän keskuskaupungin nimellä. Kyläyhdistysten nimet kantavat samaa perinnettä, kun ne on nimetty keskeisen kulmakunnan mukaan, jossa kyläkokouksetkin pidetään. Sen sijaan Etelä-Ilomantsin kylien harrastama kokousten kierrätys pyrkii rikkomaan tällaisen keskittymisen.

Kylien koko

Halu pysyä itsenäisenä kylätoimikuntana on vahva. Yhden vastaajan mielestä se oli riippuvainen toiminnallisesta intensiteetistä, toisen esimerkki taas osoittaa, että halu pysyä itsenäisenä saattaa voittaa, vaikka toiminta olisikin hiipunut.

Väkimäärät eivät kuitenkaan ole ratkaisevia sinänsä. Kriisinsä selvittäneen kylätoimikunnan puheenjohtaja toteaaakin, että vaikka kylällä ei olisi kuin 10 tai 20 henkeä, mutta "se toimii ja se on kivaa ja yhteistä toimintaa, niin silloin se on ansainnut sen pääomansa." (Pääomalla vastaaja tarkoittaa tässä kunnalta saatavaa toiminta-avustusta.) Hän korostaakin toisaalla halua, siis tahtoa, kylätoiminnan ylläpitäjänä.

Ulkopuolisten vaikutusvalta yhdistykseen

Poliittisen tilan yhtenä ideana on sen itsenäisyys. Valtioista puhuttaessa puhutaan niiden suvereenisuudesta. Missä määrin ulkopuoliset tahot sitten vaikuttavat kyläyhdistysten toimintaan? Voidaanko kyläyhdistysten kohdalla puhua suvereniteetista vai onko niiden toiminta niin keskeisesti ulkoapäin ohjattua, että ne ovat epäitsenäisiä toimijoita? Tarkastelen kahden tärkeimmän vaikuttajatyypin vaikutusvaltaa yhdistyksiin: toisaalta rahoittajan, toisaalta kunnan. Kunta tietysti on myös yksi rahoittaja, mutta ei ainoa.

Mitä itse päätettävissä, mitä määrätään ylhäältä?

Yhdistyksen oman päätösvallan rajat olivat kiinni paljolti sen suhteesta kuntaan. Erittelen päätösvallan omaan toimintaan ja vaikutusvallan omaan ympäristöön.

Yhdistyksen oman toiminnan osalta puheenjohtajat totesivat päätösvallan olevan vahva. Se sai seuraavanlaisia luonnehdintoja: "No, ylhäältä päin ei oikeistaan kyllä määrätä mitään, ihan jos ollaan rehellisiä." ja "Kylätoimikuntahan tekee päätöksensä itsenäisesti. ... Yhdistyksen toiminta, yhdistys vastaa omasta." Omien toimintamahdollisuuksien todettiin kuitenkin olevan kiinni rahoittajasta: "Kyläyhdistyksen päätettävissä on tietysti jossain rajassa kaikki asiat missä se toimii. Mutta ainahan se rahoittaja tiettyjä toivomuksia asettaa. Toisaalta kaikki ja toisaalta ei mikään."

Yksityiskohtiin rahoittaja ei kuitenkaan puutu. Ulkopuolisen ehdotuksista voi kieltäytyä, esim. työllistämistöihin yhdistykseen otettavan henkilön yhdistys saattoi itse valita, tai ainakin sanoa työvoimatoimistolle jotakuta tarjottaessa, että ei oteta.

Kyläyhdistyksen vaikutusvalta ympäristöön katsottiin luonnollisesti pienemmäksi. Tuntuma vaihteli siitä, että lähiympäristön asioissa kylää kuunnellaan vakavasti, siihen, että joihinkin asioihin

ei pystytä ollenkaan vaikuttamaan, ne on muualla päätetty. Toimintakertomuksissa oli monta esimerkkiä siitä, miten kylä oli voinut vaikuttaa omaan fyysiseen ympäristöönsä. Tämä tapahtui yhdistämällä kylän resurssit, lähinnä talkootyö, ulkopuolisen tahon resursseihin, esim. Tielaitoksen tai työvoimatoimiston. Kylät muokkasivat vahvasti kylämaisemaa.

Valtasuhde rahoittajiin

Rahoittajalla tarkoitan tässä ulkopuolista tahoa, jolta yhdistys saa rahoitusta toimintaansa anomuksesta ja tilitystä vastaan. Lainanantajat ja toisaalta maksuja tuovat asiakkaat jätän tästä tarkastelusta pois. Tutkimiani kyläyhdistyksiä rahoittivat kunta, Raha-automaattiyhdistys (RAY) ja Vaara-Karjalan Leader ry. Leader-rahoitus on EU:n maaseutupoliittisen ohjelman mukaisesti kanavoitua rahaa, jota yhdistykset voivat anoa — siitä suurin osa on EU-rahaa, mutta osa kuntien osuutta. Lisäksi Sonkajan kylällä oli yhteisiä hankkeita Pohjois-Karjalan biosfäärialueen (ympäristökeskuksen alainen yksikkö) kanssa niin, että ne eivät muodollisesti olleet rahoitusta, mutta käytännössä hankkeita hoidettiin yhteisellä rahalla. Kaikessa tässä tarkastellussa rahoituksessa yhdistyksellä on oltava jonkin kokoinen omarahoitusosuus.

Kyläyhdistyksille ulkopuolinen rahoitus on monesti välttämätöntä tietyn toiminnan toteuttamiseksi. Ilomantsin puolella kunnan toiminta-avustusta pidettiin huomattavana yhdistyksen toiminnan kannalta. Rahoituksen loppuminen lopettaisi merkittävän osan toiminnasta. Yksi puheenjohtajista sanoo, että on nöyrästi otettava vastaan, mitä rahoitusta vain saa.

Rahoittajiin on tietysti pidettävä suhteet yllä. Yksi rahoituspelin puolista on se, että toiminnan on näyttävä rahoittajille. Näkymätön toiminta ei oikeuta rahoitukseen. Yhdistyksissä oli myös tuntumaa siitä, että toiset saavat toiminta-avustusta paljon vähemmällä toiminnalla, ehkä jopa ilman toimintaa. Tältä osin toiminnan näkyvyys taitaa olla tärkeää paitsi rahoittajalle, myös muille rahoitettaville päin.

Hankerahoituksen vaikeutena yhdessä yhdistyksessä pidettiin sitä, että avustuksen saa vasta kuittien mukaan (jälkikäteismaksatuksena), mutta tämäkin vaikeus pystyttiin kiertämään sillä, että yhdistyksen jäsenen yritys lainasi rahat tuoksi aikaa. Työllistettyjen käyttö kylän yleisten töiden tekemisessä (sekä kunnan että kyläyhdistyksen vastuulla olevia töitä) oli yleistä. Yleensä heitä pidettiin tärkeinä, mutta pitkien matkojen vuoksi työllistettyjen käyttö ei sovi kaikille kylille. Kyläpalveluyhdistyksellä oli käytännössä päätösvalta omista työntekijöistään, vaikka muodollisesti heidät valitsi työvoimatoimisto.

Rahoittajat eivät vastaajien mukaan puutu yksityiskohtiin. Esim. joustavuus toiminnallisissa ja maantieteellisissä rajoissa sallitaan, eikä yksittäistapauksien mennessä vaikkapa kunnanrajan toiselle puolen ruveta epäämään rahoitusta koko toiminnalta.

Rahankäytön valvonta tuotti toisille kovasti työtä, raportointi saattoi olla paljon tarkempaa, kuin mitä yhdistyksessä oli hankkeeseen lähtiessä ajateltu. Ilmeisesti rahoittaja pyysi sellaisia tietoja, jotka eivät olleet toiminnan kannalta oleellisia, mutta jotka saattoivat olla rahoittajan perusinformaatiota varten kerättäviä. Kirjallisen valvonnan, lähinnä siis tilitysten, lisäksi valvonta voi tapahtua myös yhteisen henkilön kautta: kyläpalveluyhdistyksen hallituksessa on kunnan ao. sektorin ja alueen toimihenkilö. Tällöin valvonta on avoimempaa ja jatkuvampaa.

Rahoittaja voi olla tiiviissä yhteistyössä yhdistyksen kanssa. Tärkeää yhdistyksien kannalta oli, että ei ole toiminnallista kilpailua rahoittajan kanssa — tämä viittaa lähinnä kuntaan.

Kunnan vaikutusvalta yhdistykseen

Lähtökohtana tietysti on, että kyläyhdistys on itsenäinen toimija, mikä tuotiin haastatteluissakin esille. Toisaalta kyläyhdistys on luonnostaan kunnan kanssa tekemisissä. Mikä sitten on kunnan vaikutusvalta yhdistykseen?

Suurin merkitys on sillä, että kunta eri tavoin pyrkii ohjaamaan kyläyhdistysten työtä. Yksi haastatelluista nimesi kunnan "pääpromoottoriksi", toimintaa ohjaavaksi tahoksi. Edelleen kunta rahoittajana asettelee raameja toiminnalle. Kunta ei kuitenkaan määrää yksityiskohtia toiminnassa, vaan ohjaus jää päälinjoihin tai yhteishankkeissa yhteistyön edellyttämään panokseen.

Ohjausrooli tuotiin esille Ilomantsin puolella, mutta Tuupovaaran puolella ei. Ilomantsi myöntää kylätoimikunnille vuosittaista yleisavustusta, Tuupovaarassa avustukset ovat hankekohtaisia. Tällaisen aineiston perusteella on vaikeaa sanoa muuta kuin, että kunnittain näyttää olevan eroja kylätoimintaan suhtautumisessa ja että tämä vaikuttaa kylätoimikuntien suhtautumiseen kuntiinsa.

Tiiveimmin kunnan kanssa yhteistyötä tekevällä yhdistyksellä oli suora yhteys kuntaan, kun kunnan ao. sektorin työntekijä — vieläpä se, jolla on hoidettavanaan ko. maantieteellinen alue — oli yhdistyksen hallituksessa. Puheenjohtaja kertoi yhdistyksen ja kunnan välisen suhteen kehittymisestä, että aluksi neuvoteltiin useammin, jopa kerran kuukaudessa, mutta toiminnan vakiinnuttua kevyempi yhteydenpito, soitto tarvittaessa, on riittänyt.

Kunnalla on myös negatiivisia vaikutuksia tai vaikutusyrityksiä yhdistykseen. Kunta saattaa painostaa yhdistystä pois omasta hyvästä ideasta trendikkäämpään toimintatapaan. Samoin muotoaan hakevan toiminnan suhteen kunnalla saattaa olla ehdotuksia, joita ei haluta hyväksyä sellaisenaan. Yhdessä tapauksessa kunnasta oli myös puhuttu siitä, kuinka olisi hyvä, jos eräät kylätoimikunnat yhdistäisivät toimintansa yhteen yhdistykseen. Yleisesti todettiin, että kunnan kanssa on pakko pitää välit kunnossa.

5.4. pysyvä julkinen tila

Sykkivyyys

Kylätoimikunnilla on aikoja jolloin toimitaan tiiviisti, toisia jolloin ei ole toimintaa, kolmansia jolloin järjestetään vain pari pientä juttua vuodessa. Suomalaisissa rekisteröidyissä yhdistyksissä on tyypillinen hiljaiselon tapa, että vuosittain pidetään vain sääntöjen määräämät kokoukset. Tätä ei tullut vastaan tutkimieni kyläyhdistysten toiminnassa.

Kysyin puheenjohtajilta, mitkä olivat kylätoimikunnan uuden nousun syyt. Johtajiston vaihdos tai yleisemmin henkilökysymys oli yksi syy. Vaihdoksessa ainakin sisäisten kriisien jälkeen voi vanhat asiat selvittää tai jättää silleen, mikä jälkimmäinen oli yhden puheenjohtajan valinta — ei sotkeutua vanhoihin tapahtumiin.

Asiakysymyksistä nousi kaksi syytä. Jos kylällä havaitaan, että tiettyyn toimintaan on tarvetta, saatetaan sen toteuttamiseksi herättää kylätoimikunta henkiin. Rankempi herätys on ulkoinen uhka, esim. koulun lakkautusuhka. Yhteinen taistelu herättää kyläläiset toimimaan ja kylätoimikunta nousee unestaan samalla. Kylätoimikunnan nousu ei tällaisessa tapauksessa kuitenkaan ole varmaa, sillä eräissä seutukunnan tapauksissa lakkautetun koulun alueen kylätoiminta ei ole vireytynyt, toisissa taas vireytyminen on tapahtunut.

Esa Konttisen mukaan yhdistysten kansalaistoiminta on erityisesti maaseudulla sykkivää, se vaihtelee "hyvinkin intensiivisten toimintajaksojen, rutiininomaisten normaalikausien ja täydellisten lepotilojen välillä". Vaihtelu on suurinta pienillä paikkakunnilla, joissa nollatilojakin on selvästi muita ympäristöjä enemmän. (1999, 62)

Kaksi kylätoiminnan nousua

Käenkosken kylätoimikunnalla oli selkeä toiminnan lamaantumisen takana. Lamaantumisen syinä olivat pari vuotta aikaisemmin tapahtunut oman koulun lakkauttaminen ja ilmeisesti väsymys toimintaa kohtaan. Käenkoskella keskustelussa kylätoimikunnan tulevaisuudesta vaihtoehdoiksi asetettiin oman jatkaminen tai liittyminen muuhun kylätoimikuntaan. Tämä toinen olisi ehkä ollut sama, josta ko. kylätoimikunta oli vuonna 1982 eronnut koulukiistan vuoksi, nimittäin yhteistyö Naarvan kanssa oli tiivistä haastattelun aikoihin. Kyläkokouksessa 1998 mietittiin toiminnan lopettamisesta:

"Keskusteltiin myös koko kylätoiminnan jatkamisesta. Päätettiin tehdä selvitys kyläläisten halusta jatkaa omaa kylätoimintaa. Jos halukkuutta ei ole ja kylätoiminta lakkaa, selvitetään mihin kylätoimikuntaan he haluaisivat liittyä. Kysely tehdään tiedotteen liitteenä." (kyläkokouksen 28.1.1998 pöytäkirja)

Selkeää käsitystä siitä, mihin olisi liitytty ei ollut. Uuden puheenjohtajan käsitys oli, että myös jakaantuminen kahtia olisi liittymistapauksessa ollut mahdollista. Kyselyn vastauksia en ole hankkinut käyttööni. Kyselyyn vastattiin puheenjohtajan mukaan kuitenkin selkeästi, että omaa toimintaa jatketaan. Syksyn kyläkokouksessa lopettamiskeskustelu oli tavallaan jo käyty, kun uusi puheenjohtaja ja sihteeri oli pyydetty ja lupautuneet toimiinsa. Kyläkokous keskusteli vain jatkamisvaihtoehdosta, siitäkin ilman suurta kohua:

"Keskustelua aiheesta, kuinka saataisiin kylä herätettyä henkiin ja millaisin keinoin saataisiin kyläläisten kesken tuntemaan yhteenkuuluvaisuutta näinkin hajanaisella asuinalueella."
(kyläkokouksen 3.11.1998 pöytäkirja)

Asetelma liittymisestä kääntyi jopa toisinpäin, uusi puheenjohtaja kertoo nimittäin: "mut tehtiin kumminkin päätös tiukkana, että jos meillä on kerta toimiva lähes, liikkeelle lähtevä, uudestaan toimiva kylätoimikunta, niin liitetään ne meihin, että lähetään ajamaan sitä sen kautta."

Sihteeri kirjoittaakin vuoden 1999 toimintasuunnitelman lopuksi: "Kaikin puolin nostatetaan kylän yhteishenkeä, kukin omien resurssiensa mukaan ja kehitetään kylää yhteisvoimin. Tapahtumarikasta tätä vuotta kaikille!"

Koveron kylätoimikunta ei ollut kokoontunut sitten vuoden 1991, kun kyläkokous kutsuttiin koolle 1997. Kylälle oltiin tekemässä osayleiskaavaa, koulun yhteistoimintaa lähikoulun kanssa oltiin tiivistämässä jne. Toisaalta kyläläiset myös tiesivät uusista mahdollisuuksista, mikä viitannee mm. Leader-rahoitukseen. Ensimmäisiä asioita olivat kunnan järjestämät kuulemistilaisuudet ja suunnitelman teko Koveron vaarakylä-hankkeelle. Yhteistyötä tehtiin alusta asti kunnan ja Koveron nuorisoseuran kanssa. Toiminta oli tiivistä vuosien 1997-98 aikana, oli tapahtumia ja talkoita, kylän fyysinenkin ilme muuttui. Vuoden 1999 aikana toiminta alkoi hiipua, tehtiin vain tekemättä jääneet hankkeen osat loppuun.

Hiipuminen johtui osaltaan puheenjohtajan poisjäännistä. Hän oli ottanut selkeästi ilmaisten määräaikaisen pestin ja kun se loppui, ei uutta puheenjohtajaa tahtonut löytyä. Vuonna 1999 ei edes pidetty kyläkokousta, kun tuo yksi tärkeimmistä asioista oli valmistelematta. Vuoden 2000 kyläkokouksessa puheenjohtajaksi valittiin aikaisempi varapuheenjohtaja.

Alf Ronnbylle kylätoiminnan mobilisaation edellytyksissä keskeisintä ovat yhteiset kysymykset. Niihin liittyvät aineelliset edellytykset, paikallinen osaaminen, perinteet, tulielut ja uudet ideat (1997, 203). Kyläyhdistyksissä kokoonnutaan yhteisten kysymysten äärelle ja toiminta lähtee liikkeelle uusien ideoiden ja johtajien myötä sen mukaan, mitkä ovat toiminnan perinteet ja minkälaista osaamista ja resursseja on käytettävissä.

Mikä pitää kyläyhdistyksen pystyssä?

Kysyin kaikilta kyläyhdistysten puheenjohtajilta: "Mikä pitää yhdistyksen / kylätoimikunnan pystyssä?". Tämän kysymyksen esitin aina samanmuotoisena ilman lisäselityksiä. Kysymys sai aina hyvin kertovia ja tiiviitä vastauksia.

Yhdistyksen olemassaolon tukipilarina on useimmiten halu vaikuttaa omaan elinympäristöön ja asukkaiden hyvinvointiin. Yhdistyksellä oli siis positiivinen tarkoitus. Toisinpäin käännettynä yksi puheenjohtajista toteaa tärkeäksi negatiivisen kehityskulun pysäyttämisen: "ettei se ainakaa kehitys ois vielä kauheempoo". Toinen puheenjohtaja näki kyläyhdistyksen toimivan kyläläisten välttämättömänä kattoelimenä ulkopuolisiin tahoihin nähden.

Yhden puheenjohtajan mielestä tärkeää toimimiselle on, että ihmiset kokevat yhdistyksen omakseen. Jos taas toiminta koetaan vähäpätöiseksi, yhdistys kuolee pois. Tämä käsitys on samankaltainen Arendtin kanssa: poliittista tilaa pitää yllä toiminta. Vain kun ihmiset toimivat yhdessä, yhdistys poliittisena tilana elää. Kylätoimikunta ei tälle vastaajalle kuitenkaan ole itsetarkoitus, vaan toiminta voi ottaa foorumikseen minkä tahansa yhteisen tilan, kunhan siellä tehdään päätökset siitä, mitä pitää tehdä, ja sitten asiat hoidetaan.

Abstraktimmin ajateltuna kyläyhdistyksen ytimessä ovat yhteiset tavoitteet, tahto ja toiminta. Nämä olivat asioita, joita puheenjohtajat toivat esille kysyessäni kyläyhdistystä pystyssä pysyttäviä voimia. Näistä yhteiset tavoitteet on kirjattu jo yhdistyksen sääntöihin (milloin kirjoitetut säännöt on olemassa) ja niitä toistetaan toimintasuunnitelmissa. Tahto on aina kiinni ihmisten asennoitumisesta toimintaan. Keskeistä on tulisielun tahto, jonka voimin hän saa ihmiset mukaan toimintaan. Toiminta on yhdistyksen elävyyttä, ilman toimintaa yhdistys nukahtaa tai kuolee pois. Toiminnan myötä yhdessä oltaessa tavoitteetkin muovautuvat ja johtajat saavat positiivisen palautteen tahdon lujittamiseksi.

Hanketyön aika

Kyläyhdistysten aikaulottuvuutta hallitsevat kylätoiminnan periaatteellinen pysyvyys ja uuden hanketyön hetkellisyys. Yhdistys on kylän pysyvää olemassaoloa edistävä organisaatio. Kyläyhdistysten työmuotona on kuitenkin yleistynyt viime vuosina hankkeet, jotka ovat pohjimmiltaan väliaikaisia, tai tarkemmin sanoen määräaikaisia, tekemisen kokonaisuuksia. Hankkeet ovat keskeisiä myös tutkimissani kyläyhdistyksissä, esim. puheenjohtajien nimeämät tärkeimmät toiminnot vuosina 1997-99 sisälsivät enimmäkseen hanketyötä. Hankkeiden väliaikaisuus ei kuitenkaan ole niin suuri muutos aikaisempaan kuin esim. Hyyryläisen (1999) tai Puurosen (1998) artikkelien perusteella voisi

olettaa. Hankkeita on ollut ennenkin, mutta ne on aiemmin nimetty toisin. On puhuttu vaikkapa kylätalon remontoimisesta, ei peruskorjaushankkeesta. Hankkeet ovat uusi muoto organisoida tekeminen. Hankkeiden rahoittajat odottavat niiltä mm. selkeää alkua ja loppua sekä näkyviä tuloksia. Nämä vaatimukset rytmittävät kyläyhdistyksen työtä ja tuovat mukanaan tulosretoriikan, jota ei aiemmin ole käytetty, kun käytännön tuloksista on puhuttu vain osana kylän elämää.

Yhdistys ei tietenkään ole vain yhtä hanketta varten, vaan pysyvää toimintaa varten. Yhdistyksen pysyvyys ei ole suoraan kiinni hankkeista, vaikkakin sen toimintalaajuus riippuu hankkeista ja siten välillisesti hanketyön onnistuminen vaikuttaa yhdistyksenkin pysyvyyteen. Hyyryläisen ajatus talkootapahtumien ajallisesta ketjusta sopii myös, kun talkoiden tilalle vaihdetaan hankkeet (1994, 144). Yhdessä tekeminen ja yhteiset saavutukset vahvistavat yhteishenkeä ja sitä myötä yhteinen toiminta on yhä helpompaa. Hanketyön ongelmaksi voi tulla — talkoisiin verrattuna — kylän ulkopuolisen palkkatyövoiman käyttö sekä hankesuunnittelun että toteuttamisen osalta. Kyläläiset eivät sitoudu hankkeeseen siinä määrin, kuin talkootyöllä on sitouduttu yhteisiin saavutuksiin. Hanketyö työmuotona ei sinänsä heikennä yhteisen tekemisen mobilisoivaa vaikutusta, vaan vaara piilee nimenomaan ulkopuolisten resurssien tarpeessa ja käytössä.

Mobilisaatio on joka tapauksessa ajassa muuttuvaa ja hanketyön keskeisyys vahvistaa tätä hetkellisyttä. Kylätoiminnan pysyvyys riippuu siitä, miten hetkelliset (tai paremminkin lyhytaikaiset) toiminnot saadaan liitettyä luontevaksi ketjuksi. Yhdistys on kuori, jossa hankkeet voidaan organisoida, mutta ajallisen ketjun luontevuus on merkittävää sille, kokevatko kyläläiset kyläyhdistyksen toiminnan kokonaisuudessaan omakseen vai kiinnittyvätkö he suppeasti vain henkilökohtaisia intressejään palveleviin toimintoihin.

Julkisuus yhdistyksessä

Poliittisen tilan keskeisenä ehtona on julkisuuden olemassaolo. Kysyin tätä eri tavoin, mm. "Miten kylätoimikunnan asiat ovat julkisia, miten niistä saa puhua ja miten niistä puhutaan kylällä?" Tässä tietysti tulkintaa heikentää se, että haastattelin yhdistysten puheenjohtajia, jotka arvioivat asiaa ylhäältäpäin. Kyläläisten arviot yhdistyksen julkisuudesta voisivat olla toisia. Toinen ongelma koski kysymyksen muotoilua. Vastaajat ymmärsivät sen osin julkinen—luottamuksellinen-jatkumolla, eivätkä he puhuneet julkisesta niinkään keskusteluna yhteisistä asioista (arendtilaisessa mielessä).

Selkeimmin nousi esille kaksi kantaa julkisuuteen: 1) päätökset ovat julkisia ja 2) keskeneräisistä asioista ei puhuta julkisesti. Jälkimmäinenhän näistä on yhteiskunnallisessa keskustelussa olleiden valmistelun julkisuutta korostavien periaatteiden vastainen. Päätöksistä pitää tiedottaa ja on hyvä, mitä enemmän kyläläiset tietävät kyläyhdistyksen toiminnasta. Samoin yleiset kokoukset ovat

julkisia ja niihin saa esim. lehdistö tulla paikalle. Päätöksenteon ylin taso siis myös tapahtuu julkisuudessa — muillekin kuin jäsenille, joille se tietysti on julkista. Keskeneneräisistä asioista vaikenemista perusteltiin sillä, että saatetaan antaa väärää informaatiota, jos päätös lopulta on toinen kuin se, mitä on kerrottu valmisteltavan. Toiseksi hiukan pelättiin mielipiteiden vääristymää, mikäli vain osa informaatiosta annetaan ulos (hallituksesta) ja vain osalle kyläläisiä. Asioiden valmistelu saattoi tosin joissain tapauksissa olla korostetunkin julkista, esim. toimintasuunnitelman teon osalta.

Yhdistysasioista keskustelun aktiivisuutta puheenjohtajat arvioivat, että eivät kyläläiset paljon puhu ja saisivat tietysti puhua enemmän ihan normaalitilanteessa. Vastaajat kertoivat myös, että erilaiset kriisit aina aktivoivat keskustelua, ts. julkisuutta.

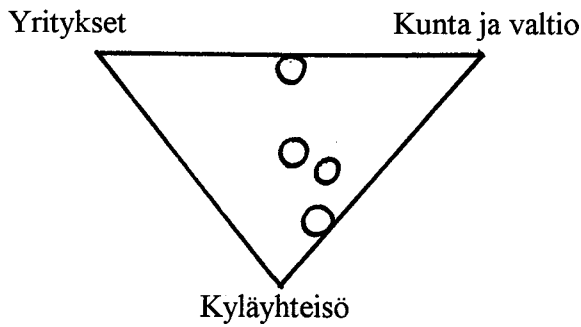
Suhtautuminen julkishallinnon julkisuus- ja vaitiolyokäliin tuli esille kahdessa haastattelussa. Kun yhdistys harjoittaa kunnan toimintaa korvaavaa toimintaa, sitä koskevat samat säännökset. Kotipalvelun työntekijöillä on samat vaitiolovalvoitteet asiakkaiden yksityisasiasta olivat he sitten yhdistyksen tai kunnan palkkalistoilla. Myöskään yhdistyksen hallituksesta tieto ei saa vuotaa. Puheenjohtaja tosin arveli, että "en nyt usko että normaali imminen siitä loukkaantuu, jos joltain lipsahtas että käypi se sullaa se kyläpalvelija. En nyt usko että hyvin monelle semmonen asia, että lopettas esimerkiks palvelujen käytön." Yhdistyksessä siis vaitiolovalvoisuus ja sen perusteet hyväksytään, mutta siihen ei suhtauduta liiallisesti varmistellen.

Toisessa yhdistyksessä puheenjohtaja totesi yllättäen: "Kylätoimikunnan asiat kaikki on julkisia, tämä julkishallinnon niinkuin julkisuuslakipykälä edellyttää että kaikki on julkista tietoa." Kylätoimikuntaa ja muuta yhdistystähän eivät sido kuntaa koskevat säädökset. Tässä puheenjohtaja kuitenkin satoi yhdistyksen niin vahvasti osaksi paikallista hallintorakennetta, että julkishallintoa koskevia lakeja piti myös yhdistyksen noudattaa. Yhdistyksissä yleensä hyvän hallinnon periaatteena hyväksytty julkisuustavoite muotoutuikin lain määräämäksi julkisuusvelvoitteeksi.

5.5. ... ja tilan ulkopuoli

Julkisen sektorin ja kyläyhteisön välissä

Selvitin kyläyhdistyksen paikkaa eri yhteiskuntasektoreiden suhteen (kunta+valtio, yritykset, kyläyhteisö) pyytämällä haastateltavia piirtämään paikkansa kolmas sektori-kolmioon ja selittämään tämän valintansa. Asemoinnissa kolmas sektori-kuvioon kukaan ei sijoittanut kyläyhdistystään luonteeltaan enemmän markkinatyypiseksi kuin julkistyyppiseksi. Kaikilla se oli myös irti kuvion äärikulmista. Tyypillisin paikka oli kunnan ja kyläyhteisön välissä, kuitenkin vähän yrityksiin päin.

Kaavio: Itseasemointi yhteiskuntasektoreiden välillä

Itseasemointia kuvion keskelle selitettiin sillä, että yhteydet kaikkiin kolmeen tahoon on oltava. Toisaalta yksi puheenjohtaja ilmaisi kyläyhdistyksen toimivan vähän jokaisen pelisäännöillä. Puheenjohtajat eivät asemoineet yhdistystään kyläyhteisön tyyppiseksi. Yhdistys siis eroaa yhteisöstä, mitä olenkin aiemmin perustellut. Myöskään julkissektori ei tuntunut oikealta. Markkinoista ero oli odottamallani tavalla suuri.

Aila-Leena Matthiesin mukaan kolmatta sektoria eli välitasoa yhdistävät muihin yhteiskuntasektoreihin rahoitus, rationaliteetit, oikeutus, motivaatiot, toimintamallit, aktivistit, perinteet ja innovaatiot. Matthies tyypittelee eri sektoreiden ominaisuuksia seuraavasti (1996, 13), mihin lisään oman ehdotukseni kyläyhdistysten sijoittamisesta näiden väliin kolmannelle sektorille:

markkinat:	raha ja vaihto kilpailu ja mainonta talousvalta
julkinen sektori:	lait ja byrokratia huolenpitovastuu ja professionalismismi demokraattinen valta
lähiyhteisöt:	solidaarisuus ja luottamus vastavuoroisuus ja moraaliset siteet emotionaalinen valta
(kylä)yhdistykset:	vastuu ja pitkäaikainen hyöty yhteenkuuluvuus ja yhteistoiminta osallistumisvalta

Kyläyhdistys ei luonnu mihinkään kolmion kolmesta kulmasta. Sen perustat rakentuvat erilaisille elinehdoille ja yhteistoiminnan säännöille. Kyläyhdistyksessä korostuu vapaaehtoisesta osallistumisesta mukanaan tuomat ehdot yhdistyksen toiminnalle ja toiminnan perusteluille. Päätöksenteko rakentuu aktiiviselle osallistumiselle, eikä niinkään esim. äänivallalle, kuten julkisella sektorilla, tai emotionaalille vallalle, kuten kyläyhteisössä.

Yhden puheenjohtajan mukaan julkisen sektorin on annettava perusresurssit, mutta sitten

kylän on laitettava itsensä elämään. Toinen korosti kylätoimikuntaa aktiivisena kunnan ja kylän yritysten välissä toimijana ja toivoi hyvin julkista ja vilpitöntä yhteistoimintaa. Kritiikkiä muista toimijoista annettiin epäsuorasti. Yksi vastaajista otti esille yhteistyötä haittaavan statuseron: "mut siinä on aina joku mikä on iät ja ajat ollut, että joku tuntee olevansa yläpuolella toista, niin se ei sen takia, se ei voi olla mahdollista tämmösessä järjestelmässä, mikä Suomessa on." Kolmion osapuolet lisättyinä kyläyhdistyksellä eivät siis ole tasapainoisia toimijoita, vaan niiden välillä vallitsee valtaeroja sekä yleisesti että yksittäistapauksissa.

Suhteet muihin kyliin

Olen edellä jo esitellyt yhteistyötä oman kylän muiden yhdistysten kanssa. Kyläyhdistyksillä oli suhteita myös muihin kylätoimikuntiin ja -yhdistyksiin. Tässä käyn lisäksi tarkemmin läpi suhteiden luonnetta.

Kyläyhdistysten yhteistyö

Pyysin puheenjohtajia arvioimaan, minkä varaan erilaiset yhteistyösuhteet syntyivät. Yhteistyösuhteissa asiayhteys on tärkein ja resurssien yhdistäminen myös tärkeä. Yhteinen kohderyhmä ja johtavien henkilöiden henkilösuhteet ovat näitä vähemmän tärkeitä asioita. Joidenkin yhteistyökuvioiden syntymistä tai ylläpitämistä auttaa se, että joku johtohenkilö, esim. puheenjohtaja, on mukana useammassa yhdistyksessä. Samojen asioiden äärellä olo siis ajaa yhteistyöhön.

Joskus kylät kutsuvat toisia kyliä mukaan tapahtumiin. Tämä voi tapahtua naapurikylien kesken tai kunnan laajuuisena, joskus tietenkin kauemmatkin kummikylät voidaan kutsua. Ilomantsissa ja Tuupovaarassa toimivat kylätoimikuntien yhteiset vuosittaiset kokoontumiset. Ilomantsin pitäjäneuvoston voi sanoa toimivan kokousten välilläkin. Tutkimuskylistä osallistuttiin kokouksiin. Pohjois-Karjalassa toimii maakunnallinen kyläneuvosto, jonka kokouksiin osallistuttiin vain joiltakin kyliltä.

Sonkajalla oli eniten yhteyksiä muuhun kylätoimintaan. Sonkajan kyläyhdistys osallistui kolmen maakunnan pilottikyläprojektiin, jossa Pohjois-Karjalan, Kainuun ja Lapin kylien välillä viriteltiin tiedonvaihtoa vierailujen ja yhteydenpidon muodossa. Konkreettisia yhteishankkeita ei näin kaukaisten kylien välillä ollut. Sonkajalla kävi myös kansainvälisiä vieraita tutustumassa kylätoimintaan, mutta arvioni mukaan suomalainen osapuoli ei paljon saanut afrikkalaisten kertomuksista — toimintaympäristö oli niin erilainen. Kylä sai myös vuonna 1997 Tulevaisuuden kylä-palkinnon.

Eniten arjen yhteistyötä tehtiin lähikylien kanssa. Käenkoskella yhteistyö oli niin tiivistä, että

jopa ajateltiin mahdolliseksi yhdistää Käenkosken ja Naarvan kylätoimikunnat. Lähikyläiden kanssa yhteistyö on helpointa lyhyiden etäisyyksien vuoksi ja monesti yhteenkuuluvaisuuttakin voi olla esim. erilaisten palvelujen saatavuuden takia: ollaan saman kyläkaupan äärellä tai lapset käyvät samaa koulua. Lähikyläillä voi olla myös konkreettisia yhteishankkeita.

Kunta esitti välillä, että Etelä-Ilomantsin kyläpalveluyhdistys ry. ottaisi helmoihinsa alueen viisi kylätoimikuntaa, ryhtyisi hoitamaan niiden asioita tai edes raha-asioita. Taustalla oli ainakin kunnan budjetissa saavutettava säästö kylätoiminta-avustuksissa tällä keinoin. Yhdistyksen puheenjohtaja, joka on myös yhden ko. kylätoimikunnan puheenjohtaja, pohti tätä ehdotusta haastattelussa. Hän arvioi, että pienemmät kylätoimikunnat, joilla toiminta on hiipumassa, olisivat siihen ehkä lähteneetkin. Isommat taas halusivat ehdottomasti olla itsenäisiä, mikä ei tietenkään tarkoittanut yhteistyön poissulkemista. Esim. pidempiä retkiä, jotka vaativat linja-auton vuokraamista, toteutettiin usean kylän yhteisvoimin, koska lähtijöitä ei yhdellä kylällä olisi riittänyt. Ulkopuolinen ehdotus kylätoimikuntien liittymisestä yhteen siis torjuttiin.

Taktiikka

Kyläyhdistyksien puheenjohtajien puheista on tulkittavissa erilaisia suhtautumisia yhdistyksen toimintatapoihin poliittisessa ympäristössään.

Monesti tuli esille se, että kylien pitää pitää yhtä. Esimerkiksi koulujen yhteistyötä (joka merkitsi oman kylän kolmiopettajaisen koulun muuttumista kaksiopettajaiseksi) viritellessä taktiikaksi valittiin kylien välisen riitelyn välttäminen: "siinä enemmän varottiin nostamasta kissaa pöydälle Heinäahon suuntaan." Kylien yhteistyötä pidettiin eri asioissa hyvänä. Varsinkin vaikeissa asioissa korostettiin asialinjaa argumentaatioissa:

"Kyllähän se niin on, että tärkeämpi asia oli se, että ne lapset sai kunnollista opetusta kuin se, että aikuiset kiistelee siitä, että kummassa koulussa ne käy, kumpi se on järkevä koulu on."

Oman kylän ylikorostaminen ei siis ollut tarpeen, erilaisiin yhteistyökuvioihin suhtaudutaan myönteisesti. Mutta tähän on huomautettava, että jos kyseessä on koulun lopettaminen kokonaan, suhtautuminen on yleensä radikaalisti toisenlaista, omaa kylää puolustavaa.

Suhde kuntaan

Yhteistyön laatu

Kyläyhdistyksen ja kunnan yhteistyön syinä ovat yleisesti yhteinen tavoite kylän pelastaminen ja yhteistyöstä saatava molemminpuolinen hyöty. Kunta nähtiin tärkeänä yhteistyökumppanina

kolmessa asiaryhmässä:

- 1) kaavoitus, tontit, vesi- ja jätehuolto,
- 2) peruspalveluiden järjestäminen ja
- 3) tiedotus tapahtumista (sekä kunnasta että kuntaan päin).

Tästä puuttuu monta kunnan toimintoa, koska kyläyhdistyksissä niitä ei pidetty yhteistyöasioina, vaan kunnan muuten, ilman kyläyhdistystä, hoitamina. Erytisen tärkeänä yksi vastaajista piti yhteistyötä isoissa rakennushankkeissa. Yleensä yhteistyön sisältö oli jotain kunnasta riippuvaista asiaa.

Yhteistyötä luonnehdittiin eri tavoin. Yksi vastaajista piti tärkeänä sitä, että kunnan yhteydenpito kylälle ei rajoitu kyläyhdistyksen hallitukseen, vaan yhteydenpitoa pitäisi olla myös kunnan ja kyläläisten välillä. Hän piti myös yhteistyön vilpittömyyttä ja tasavertaisuutta tärkeinä:

"Se on se aktiivinen ja julkinen toiminta ja vilpittömyyttä tähän kaikkien välille, se ois ehkä semmonen mikä sais, ja ennakkoluulottomuus, olipa se millä sektorilla tahansa, kunta tai yritykset. Mut siinä on aina joku mikä on iät ja ajat ollut, että joku tuntee olevansa yläpuolella toista niin se ei sen takia. Se ei voi olla mahdollista tämmösessä järjestelmässä, mikä Suomessa on."

Toinen vastaaja katsoi, että kunnan ei pidä kantaa hopealusikkaa suuhun kylälle, vaan että kylänkin on oltava aktiivinen ja aloitteellinen omassa kehittämisessään.

Kysyessäni työnjaosta yhdistyksen ja kunnan välillä vastaajat korostivat päällekkäisyyksien käsittelyä. Yhdessä yhdistyksessä oli tarkasteltu, että päällekkäisiä toimintoja kunnan kanssa ei ole, toisessa päällekkäisyyksiä oli, mutta sen ei katsottu haittaavan toimintaa. Yleensä oli selvää, että kunta ja yhdistys eivät saa olla kilpailutilanteessa. Yksi vastaajista käsitti, että yhteistyö on ollut vain sitä, että kunta antaa toiminta-avustuksen. Tällä yhdistyksellä oli käytössään muita resurssienhankintakanavia.

Yhteistyössä käytettiin erilaisia järjestelyitä toiminnan sisällöstä, kestosta ja rahoituksesta riippuen. Yhteydenpito osapuolten välillä oli neuvotteluita ja yhteisiä kokouksia. Jopa tilanteessa, jossa kyläkoulu oli lakkautettu ja kylän vihat kunnan päällä, kyläyhdistys piti neuvotteluyhteyden kuntaan kunnossa. Yhden puheenjohtajan mukaan henkilösuhteet helpottavat yhteydenpitoa, mutta eivät ole välttämättömiä, vaan ne voidaan aina luoda jos tarvetta on.

Kunnan ja yhdistyksen suhteen luonnehdintoja

Puheenjohtajat ilmaisivat haastattelun kuluessa monissa kohdin kunnan ja yhdistyksen välien luonnetta. Eniten luonnehdintoja tuli pyytäessäni arvioimaan kunnan antia yhdistykselle ja myös yhdistyksen antia kunnalle. Jälkimmäiseen tosin yksi vastaajista totesi, ettei erittele vastapuolen tuntemuksia. Kylätoimikuntien toiminta arvioitiin järkeväksi kunnan kannalta. Kylän elävänä pitäminen on myös kunnalle tärkeää.

Yhteistyön osalta todettiin isojen asioiden sujuvan hyvin, vaikka tietysti on paljon pyydettyä, mitä ei kunnalta saa. Yhteistyön tasavertaisuutta korostettiin myös. Yhden ilmaisun mukaan yhteistyötä ei vieroksuta. Kuntasuhteen ylläpito on kylätoimikunnille elinehto. Niiden toiminta on paljolti riippuvainen kunnan suhtautumisesta kylän asioihin. Yhdistyksellä, jonka hallituksessa on kunnan työntekijä, yhteydenpito kuntaan oli luonnollisesti hyvää. Yksi vastaaja käsitti kylätoimikunnan ikäänkuin kunnanhallinnon osaksi. Tämähän ei ole juridisesti totta, mutta asiallisesti kylätoimikunnat tekevät sellaista suunnitelmien ja ehdotusten laadintaa, että tällekin näkemykselle on perusteita.

Kunnan toiminnan toivottiin suuntautuvan enemmän koko kyläyhteisöön, eikä vain kylätoimikuntaan (suppeana hallituksena). Yksi puheenjohtajista toi esille, että kunnan kanssa pitää aina olla vähän varovaisena, mitä se ehdottelee. Varsinkin muotoaan hakeva toiminta saattaa suuntautua kyläläisten kannalta väärin, jos ilman muuta suostutaan kunnan ehdotuksiin.

Kysyessäni kiistoista kunnan kanssa yksi vastaajista määritteli, että näkemuserot eivät ole kiistoja. Toinen totesi, että paljon on sellaista mitä ei saa, mutta tämäkään ei vielä ole varsinaisesti kiista. Kiistaksi määriteltiin oikeastaan tilanteet, joissa kyläkoulua oltiin lakkauttamassa tai muuten viemässä kylän elinkelpoisuuden edellytyksiä. Yhden kyläkoulun lakkautuksen jäljiltä kylätoimikunnan puheenjohtaja totesi ironisesti, että eipä kunnalla enää kylälle ole valtaa, kun kaikki on jo viety.

Yhteistyö kunnan kanssa oli kyläyhdistyksille siis enemmänkin hyödyllistä ja myönteistä kuin omaa vapaaehtoistyön tai kylätoiminnan identiteettiä murtavaa. Kielteisetkin vaikutukset kyllä mainittiin, joten tietty suhtautumisen kahtalaisuus (ambivalenssi) on olemassa.

Suhtautuminen kunnanvaltuutettuihin

Kysyin puheenjohtajilta, onko toiminnassa valtuutettuja tms. ja samassa yhteydessä pyysin heitä luonnehtimaan yhdistyksen suhtautumista muutenkin näihin.

Valtuutettuihin on kahtalaista suhtautumista. Heitä voidaan pitää "kaiken pahan alkuna ja juurena" tai suhtautua sen mukaan, että rahatkin on hommattava. Yleisesti pidettiin hyvänä, että kylällä asuu, edes kesäasukkaana, valtuutettuja tms. päättäjiä. Yhdistyksessä, jossa ei ollut valtuutettuja hallituksessa mutta kylällä asuivat sekä valtuuston että kunnanhallituksen puheenjohtajat,

vastaaja piti sekä voimavarana että uhkakuvana sitä, että asioita voidaan hoitaa "keittiön kautta". Voimavara se on, koska asiat sujuvat nopeammin tai helpommin, ja uhkakuva, koska muita keinoja asioiden ajamiseen ei opita käyttämään ja yhdistyksen asioiden hoituminen voi olla kiinni näistä henkilöistä.

Kolmessa yhdistyksistä ei ollut valtuutettuja hallituksessa, yhdessä puheenjohtaja itse oli valtuutettu. Suhtautuminen poliitikkoihin oli erilaista mm. tämän mukaan. Toisena vaikutti vastaajan oma sosiaalinen asema kylällä, näin ainakin tulkitsen haastatteluissa muuten esille tulleiden mielipiteiden perusteella. Haastattelimistani neljästä kyläyhdistyksen puheenjohtajasta oli kunnallisvaaleissa 2000 ehdokkaana kolme. Aktiivisuus kyläyhdistyksessä taitaa näin ollen johtaa aktiivisuuteen myös kuntatasolla.

Suomalaisessa kylätoiminnassa erityisesti suhtautuminen puoluepolitiikkaan on kriittistä. Torsti Hyyryläisen mukaan tämä johtuu mm. siitä, että kylän tavoitteen saavuttamiseksi ei voida sitoutua yhteen puolueeseen, koska muut puolueet voisivat siitä syystä vastustaa kyläyhdistyksen hanketta. Kylän asian ei haluta leimautuvan yhden puolueen asiaksi, vaan "yhteisesti sovituksi asiaksi". (1994, 129) Konttisen tutkimat luonnonsuojeluyhdistykset asennoituvat kriittisesti paikallisiin päättäjiin, erityisesti hierarkian ylätasolle kunnanjohtajiin ja puoluejärjestöihin (1999, 203-207). Kyläyhdistyksien kriittisyys valtuutettuja kohtaan ei ole kärjekästä. Valtuutettuja ei pidetä puoluekäytteinä, vaan kunnan päättäjinä, joihin on oltava suhteet, jotta yhdistys tai kylä saa haluamansa.

Kyläpalveluyhdistyksen suhde kuntaan

Etelä-Ilomantsin kyläpalveluyhdistyksen perustamiskokous pidettiin 1.11.1996. Kokouksen avasi kyläläisten ja kunnan yhteisen kyläpalvelutiimin puheenjohtaja. Hänestä tulikin kokouksessa yhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja, mutta valta vaihtui poismuuton takia syyskuussa 1997. Kyläpalvelutoiminta oli aloitettu jo 1.10.1996. Perustamiskokouksen pöytäkirjan mukaan "Päätettiin kyläpalvelutiimin esityksen mukaan perustaa" ko. yhdistys. Aloitteentekijänä oli siis kunnan ja kyläläisten jo aloittamaa toimintaa ohjaava työryhmä.

Yhdistys anoi huhtikuussa 1997 Leader-rahoitusta ja sai sitä lokakuussa. Kyläpalvelu siirtyi yhdistyksen hoidettavaksi lokakuussa 1997. Kyläpalvelijan, joka on kunnan työllistetty, toimenkuvana on "käydä kutsusta auttamassa vanhuksia heidän jokapäiväisissä askareissaan" (vuosikertomus 1996-97). Palvelu on jotakuinkin samaa kuin kunnan kotipalvelu, mutta puheenjohtaja pitää etuna sitä, että "tässä pystytään löysemmin perustein antamaan palvelua ja antamaan tiheämpään". Parempi palvelu on kuitenkin vaakalaudalla, jos ulkopuolinen rahoitus loppuu. Pariksi vuodeksi rahoitus on turvattu RAY:n ja kunnan varoin. Kyläpalvelusta peritään samoja maksuja kuin kunnan kotipalvelusta, jolloin ei synny kilpailutilannetta.

Yhteydenpidon sujumista yhdistyksen puheenjohtaja kuvaa seuraavasti:

"No silloin alkuunhan oli aina ihan kokkouksii, sitten siinä Liiteri-toiminnan aikaan oli ihan kunnan edustajat rehellisesti. Ja tuota sanottaan nyt että on sellaset, että minä soittelen perusturvahoitajalle ja kotipalvelutyönjohtajalle, jos on mitä ongelmii on. Ja sitten tää terveydenhoitaja kiertää pitemmin, hän näkee sen tilanteen. Että ei ennee semmossii isoja torikokkouksii pieta, vaan se on niinku päivittäistä ruttiinii se yhteyksien pito."

Kunta on eri vaiheissa "ehdotellut" yhdistyksen työn muuttamista. Puheenjohtaja kertoi torjutuista ehdotuksista: maksujen korottaminen, toimialan laajentaminen myös terveystalouteen ja alueen kylätoimikuntien ottaminen yhdistyksen siipien suojaan. Nämä on torjuttu eri perusteilla. Maksujen korottaminen toisi kilpailutilanteen ja todennäköisesti lopettaisi yhdistyksen palvelujen käytön. Terveystalouden osalta puheenjohtaja viittaa toiseen kyläyhdistykseen: "Kyllähän se siellä, kun kuunteli niitä juttuja, kyläpalvelijasta on tullunna se tabletin mättäjä." Oma palvelu halutaan pitää läheisenä, tarpeetonta yksipuolisuutta ja kiirettä karttavana. Kylätoimikuntien yhdistäminen torjuttiin, koska isommat niistä eivät halunneet lopettaa omaa toimintaansa.

Kyläpalveluyhdistyksen suhde kuntaan on koko ajan ollut tiivis. Ajan kuluessa yhdistys näyttää ottaneen itsenäisemmän roolin omien tehtäviensä määrittelyssä. Tämän on mahdollistanut yhtäältä hyvin hoidettu toiminta (kyläpalveluyhdistyksen tekemä kysely vuonna 1997), toisaalta hyvät suhteet kuntaan (puheenjohtaja on valtuutettu ja kunnanhallituksen jäsen, hallituksessa on kunnan ko. alueen terveydenhoitaja) ja kolmanneksi yhdistyksen johdon vahva sitoutuminen hoitaa yksi asia hyvin.

Matthiesin mukaan suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnan sektoreiden sekoituksessa pääpiirteinä on valtiokeskeisyys, paikalliseen soveltaen kuntakeskeisyys. Käynnissä on erisuuntaisia muutoksia ja jokainen toimijataho painiskelee omien sisäisten jännitteidensä kanssa. Kunnat odottavat järjestöiltä vapaaehtoistyötä ja ovat valmiita siirtämään jopa palvelutuotantoa niille — siirtämisessä on tosin näennäismarkkinoiden vaara. (1996, 19, 24) Kyläpalveluyhdistys on ottanut tällaisen palvelutuotannon roolin ja pystynyt pitämään päänsä kunnan vaihtelevien toivomusten keskellä. Berglund huomauttaa, että paikallinen kehitysryhmä on koko ajan vaarassa menettää erityislaatunsa sosiaalisena liikkeenä, ei vähiten siksi, että valtio ja kunta yrittää ohjata niiden toimintaa (1998, 183). Kyläpalveluyhdistys ei ole erityisen vahvasti sosiaalisen liikkeen organisaatio, mutta se on kuitenkin säilyttänyt itsenäisyytensä kuntaan nähden.

Maaseutupoliittinen suuntautuminen

Kaksi kiistaa

Otan esille kaksi kertomusta kiistoista. Näissä kyläyhdistykset ottavat kantaa kunnan tai valtion suunnitelmiin, joilla vähennetään kylän palveluita tai rajoitetaan perinteisiä luonnonkäyttövapauksia.

Ensimmäinen kiista on Käenkosken kylätoimikunnan puheenjohtajan kertomaa:

"No, kiista-asioita ei minun tietääkseni oo, mutta halliahan mitä ei oo saatu, semmosia on. Tai oikeastaan ... soidensuojelualue, oli yks tässä Syväysjoen tämän linnunsuojelualueen perustaminen sen täysi rauhoittaminen. Kylätoimikunnan merkitys oli siinä se että saatiin pitää normaalit toiminnot siinä yllä ja jatkaa normaalia toimintaa. ... saatiin maanomistajan ja tämän luonnonsuojelu mikä Suomen ympäristökeskuksen kanssa sopimus siitä kylätoimikunnan suurella painostuksella, että se on säilyttävä se kelkkareitti ja se sitä kautta sitten. Se kesti vuoden se projekti, kuntakin oli siinä meidän tukena että se ei ollut kunnan kanssa se riita, mutta se oli valtakunnallinen riita pelekkä. Suuri vaikuttaja tämä kylätoimikunta. ... Piettiin kokous ja tuota lähetettiin ajamaan sitä, että sen on säilyttävä ja päästävä liikkumaan, tehtiin kunnalle sellainen ei valitus, ilmoitus että tämmöstä ja tämmöstä asiaa tullaan ajamaan takaa, ei anneta tuumaakaan periksi. Sitten käytiin kunnan kanssa suuret neuvottelut ja sieltäkin löytyi myös tämän puolen vaikuttajia, ne joilla on kesäasuntoja täällä niin huomasivat itekin sen. Sitten suurella viisaudella saatiin ympäristökeskuskin ymmärtämään, että eihän se välttämättä näin olekaan. Se oli semmonen. ... Kyllä, elikkä se rauhoitetaan ja siinä säilytetään normaalitoiminnot, koska se on vain pesimäaikaan rauhoitus vaan, ei oo ympärivuotinen. ..."

Tässä näkyy se, että tavoitteeksi asetetaan asioiden pysyminen ennallaan, ei niiden muuttaminen vallitsevasta tilasta. Toiseksi keskeistä on kylän yhteinen tahdonmuodostus ja tahdon näyttäminen. Kolmanneksi merkittävää on se, että kunnasta tuli tässä tapauksessa tukija kamppailussa, mikä auttoi myönteiseen ratkaisuun päätymistä. Yksi julkishallinnon yksikkö siis otettiin avuksi kamppailtaessa toisen julkishallinnon yksikön kanssa.

Toisessa kiistassa Sonkajan kyläkoulun lopettamista vastustettiin mm. ottamalla yhteyttä kunnanvaltuutettuihin, kirjoittelemalla Pogostan Sanomiin ja viemällä koulua puolustava noin 2 000 nimen adressi eduskunnan puhemiehelle. Kyläyhdistyksen puheenjohtaja jopa uhkasi erota kaikista luottamustoimistaan kunnassa ja yhdistyksissä, jos koulu lakkautetaan. Koulu kuitenkin lakkautettiin ja niinpä puheenjohtaja erosi kaikista luottamustoimistaan. Kyläläiset eivät tyytyneet kunnan esittämään ratkaisuun oppilaiden sijoituksesta, vaan päättivät paria oppilasta lukuunottamatta viedä lapsensa toiseen lähistön kouluun, joka muuten sijaitsee kyläyhdistyksen toimialueella. Kyläläiset hoitivat itse koulukuljetukset sinne lukukauden ajan, mitä puheenjohtaja piti yhtenä kylän yksiuutuuksena.

Tässäkin tavoitteena oli asiointilan säilyttäminen ennallaan. Oman koulun lopettamista vastustettiin kynsin hampain. Ronnbyn luettelemista mobilisaation edellytyksistä tässä korostuu kylä-

läisten kriisitietoisuus (1997, 201). Kun tavoitetta ei saavutettu, niin ratkaisuun ei taivuttu, vaan kyläläiset tekivät toisin kuin kunta heille osoitti. Kyläyhdistyksellä oli tässä päätävävaltaa kyläläisten suhteen, mutta ei vaikutusvaltaa ympäristöön eli kuntaan.

Mobilisaation kaksoisluonteena on, että se paitsi vaatii voimavaroja (energiaa, työtä), se myös tuottaa voimavaroja liikkeelle. Tämä on tuottanut Suomessa monilla kylillä paradoksaalisen kehityskulun. Kun kyläkoulu aiotaan lakkauttaa, aiemmin hiljaiset kyläläiset nousevat yhteisvoimin vastustamaan lakkautusta. Kun kyläkoulu sitten on lakkautettu ja siten kylän keskeinen voimavara viety, kylätoiminta onkin vireytynyt. Vireytymisen syynä on tapahtunut mobilisaatio, jonka tuomaa yhteistoiminnan vauhtia ei haluta päästää hukkaan eikä ehkä edes voida jättää käyttämättä.

Valtakunnallinen maaseutupolitiikka

Puheenjohtajat eivät ottaneet kovinkaan paljon kantaa valtakunnalliseen maaseutupolitiikkaan. Itse asiassa 'maaseutupolitiikkana' siitä ei puhuttu ollenkaan. Maaseudun asemasta, kurjistumisesta ja kehittämisestä he kyllä puhuivat.

Yksi puheenjohtaja taivasteli, kuinka meneillään on "jumalaton keskittyminen", kaikki keskitetään kaupunkikeskuksiin. Hänen näkemyksensä mukaan valtion ja kunnan pitäisi pitää huolta perusasioista, esim. turvallisuudesta, ja yritystenkin pitäisi kehittää paikallisia palvelujaan, vaikka hän epäili etteivät yritykset sillä tapaa pysty kantamaan vastuuta paikallisympäristöstä. Toinen puheenjohtaja korosti moninaistalouden kehittämistä. Hänen mukaansa "harvaan asutulla seudulla on semmonen merkittävä, jossa pystytään luomaan paikallistason aluepoliittista tai tämmöstä kunta- ja kyläyhteisöpoliittista yritysmaailmaa, jossa saadaan työpaikat säilytettyä." Hän katsoi, että valtakunnallinen politiikka vain keskittää resursseja tietyille aloille.

Lähinnä Joensuuta olevan kyläyhdistyksen puheenjohtaja hahmotti hyvänä näkymänä sen, että ajattelevat ihmiset etsivät laatua maaseudulta: "kyl mie tiiän sieltä asutuskeskuksesta lähtee ne ihmiset, jotka ajattelee korvien välillä ja jolla on varaa ajaa se matka omalla autolla, niin nehän lähtee sieltä pois ja etsii sitä laatua."

Kun kylien omatoimisuutta maaseutupolitiikan retorisella tasolla korostetaan, ei niille kuitenkaan maaseudun kehittämisessä käytännössä anneta suurta roolia (Toimiva maaseutu 1996, Puuronen 1998). Kysyessäni kyläyhdistyksen asemaa maaseudun elämässä yksikään ei ottanut esille vaikuttamista maaseudun elinehtoihin yleisesti tai valtakunnallisesti. Kyläyhdistysten vaikuttamaan pyrkivä toiminta (poliittinen toimeliaisuus) keskittyy oman kylän ja enintään kuntatason asioihin. Laajemmat asiat otetaan toimintaympäristönä, johon ei voi vaikuttaa tai johon vaikuttamiseen ei kannata uhrata kyläyhdistyksen resursseja. Tämä maantieteellinen rajautuminen ei tietenkään estä yhdistyksiä oman kylän asiassa hakemaan tukea valtakunnallisia vaikuttajia myöten.

6. KYLÄPOLIS

Kyläyhdistysten luonne poliittisina tiloina on korostunut paikallisen aloitteellisuuden saadessa sijaa maaseudun kehittämistyössä. Yhdistysten on tehtävä valintoja toimistaan kylän tulevaisuuden muuttamiseksi suotuisaksi. Tutkimuksessani olen paneutunut siihen kyläyhdistysten sisäiseen elämään, jossa valintoja tehdään ja toteutetaan. Käsittelyäni on ohjannut kaksi toisiinsa kietoutuvaa kysymystä:

- 1) miten arendtilainen poliittisen tilan ajatus soveltuu kyläyhdistyksiin?
- ja 2) mitä samankaltaisuuksia kyläyhdistyksillä ja antiikin poliiksilla on poliittisina tiloina?

Kun kyläyhdistys on rajansa määrittänyt poliittinen tila, se on myös toimija ulkopuolisessa poliittisessa tilassa. Kyläyhdistykset määrittelevät itsensä itsenäisinä toimijoina mutta myöntävät samalla, että ulkopuolisilla toimijoilla on vaikutusvaltaa yhdistyksen päätöksiin. Ulkopuoliset määräävät ainakin toiminnan mahdollisuuksista. Isommissa toiminnoissa kyläyhdistykset ovat riippuvaisia ulkopuolisista rahoittajista, jotka yleensä asettavat toiminnolle vain väljiä ehtoja, joiden sisällä yhdistyksellä on päätösvalta. Omassa päätösvallassa on tavallaan kaikki ja ei mitään. Yhteistyötä tehtäessä tilanne tietysti vaihtelee yhteistyön sisällön ja yhteistyökumppaneiden sovitun työnjaon mukaan. Kyläyhdistykset joka tapauksessa tekevät itse omat suunnitelmansa ja päättävät itse säännöistään. Mikään ulkopuolinen mahti ei voi niitä näissä asioissa määrätä. Yhdistykset ovat siinä suhteessa omalakisia eli autonomisia niin kuin antiikin poliikset olivat.

Mahdollinen yhteistyö asiakohtaisesti ja liittoutuminen suuremmiksi yksiköiksi on viime vuosien kehityskulku kyläyhdistyksillä ja se oli vuosisatojen kehityskulku myös poliiksilla. Liittoutumissa yksiköt säilyttävät oman poliittista järjestelmää koskevan päätösvaltansa mutta luovuttavat samalla jonkin asian osalta vallan yhteenliittymälle. Kyläyhdistykset ovat esim. hoitaneet yhden kylätoimikunnan mahdollisuudet ylittävää hanketta yhteisesti perustamansa yhdistyksen nimissä. Polisten liitot siunattiin vuosittaisin uskonnollisin menoin ja kaupunkiin, jossa nuo menot suoritettiin, kerääntyi usein vähitellen valta yleisemminkin. Monen kylän kyläyhdistyksissä sen sijaan harrastetaan kierrätystä kokouspaikkojen välillä. Yhteiset yhdistykset kantavat nykyään jotakin yhteistä nimeä, joka ei ole minkään alkuperäisen kylän nimi. Vaikka kylien liittoutuminen muistuttaa asiallisesti

polisten yhteen liittymisiä, erottavana piirteenä on nimikysymys.

Kylän yhteisten asioiden ydin ja muodollinen hallitustapa on kirjoitettu yhdistyksen sääntöihin, mutta, koska kirjoittamattomat ihmisten mielissä olevat lait kylätoiminnasta ovat käytännössä vahvemmat kuin kirjoitetut säännöt, yhdistyksen asiasisältö ja päätöksentekotavat on elettävä yhä uudestaan. Kyläyhdistyksen on lunastettava oikeutuksensa toiminnassa, ei kirjoitettuna ja kiivenhakattuna valtapiirinä. Poliiksenkaan poliittinen tila ei ollut itsestään pystyssä pysyvä, vaan vaati kansalaisten jatkuvan osallistumisen. Osallistumiseen liittyy aina sekä erillisyyks toisista osallistujista, olla yksi osa, että osallisuus jostain kokonaisuudesta, olla osa yhdessä. Poliittista tilaa ylläpitävänä voimana Arendtilla ovat ihmisten erilaiset näkökannat yhteisiin asioihin ja heidän välinen keskustelunsa siitä, miten erilaisten lähtökohtien kanssa voitaisiin elää yhdessä. Keskinäinen julkinen keskustelu luo sen abstraktin todellisuuden, joka on poliittisen tila.

Oleellista keskustelulle on sen julkisuus, yhteinen hyväksyntä sille, että nyt voidaan ja saa keskustella vapaasti, ilman hylkäämisen pelkoa. Puhevapaus, isegoria, oli tärkeä kansalaisyhteisöissä. Jokainen jäsen on jäsen mielipiteistään riippumatta. Kyläyhdistyksissä tähän on lisättävä, että kunhan ei loukkaa toisia henkilökohtaisesti, vaan pitäytyy asiassa, jota käsitellään. Täten oman (*idion*) ja yhteisen (*koinon*) asian välillä pyritään pitämään ero, joka vastaa yksityisen ja julkisen eroa myös Arendtin ajattelussa. Kyläläisten osallistuminen poliittiseen prosessiin on oman mielipiteen ja omien ideoiden tuomista yhteiseen julkisuuteen. Kyläyhdistykset asemoivat itsensä erilleen kyläyhteisöstä, jossa ne elävät. Kyläyhteisö on ihmisten henkilökohtaisten asioiden piiri ja yhdistys on yhteisiksi päätettyjen asioiden piiri, jossa päätöksenteolla on sääntönsä. Kyläyhdistyksien ja kylien välinen raja-aita ei kuitenkaan ole loukkaamaton ja jäykkä, kuten polisten laki oli, vaan paremminkin joustava raja-aita. Arendt toteaaakin, että antiikin poliiksessa keksittiin yksityisen ja julkisen ero, mutta moderni maailma ja yhteiskunnallinen on sumentanut tuon rajan. Kyläyhdistysten toiminnallinen raja on kuitenkin tarkka ja tiedossa oleva, vaikka sitä siirretään paikasta toiseen (siis asioiden välillä) toiminnan mukaan.

Arendtille se, mistä julkisen piiri saa fyysiset resurssinsa toimia, ei ole keskeinen kysymys. Antiikin poliiksissa lähes kaikki resurssit saatiin liturgialla, julkisella palveluksella, jossa rikkaat kansalaiset tai heidän suojattinsa maksoivat julkisten toimintojen kuluja. Liturgia oli sosiaalinen velvollisuus, mutta siihen ei pakotettu niin kuin modernissa valtiossa kerätään veroja. Liturgia oli toisaalta etuoikeus, jonka hyvin suorittamalla henkilö saattoi hankkia suosiota myös poliittista asemaansa parantaakseen. Siinä missä poliiksen rikas demagogi valittiin strategin virkaan, kylän sana- valmista yrittäjää houkutellessaan kylätoimikuntaan tai yhdistyksen hallituksen jäseneksi tai puheenjohtajaksi. Kyläyhdistysten talkookäytännöissä velvollisuus osallistua tuntuu kuuluvan hallituksen jäsenille, mutta merkittäviä resurssien luovuttajia ovat myös kylän yrittäjät. Talkoissa jokainen

kyläläinen voi kuitenkin antaa työpanoksen omalla taidollaan ja tahdollaan, jokaiselle pyritään löytämään sopiva tehtävä. Niin talkoissa kuin liturgiassakin resurssi annetaan yhteiseen käyttöön ja käytetään samassa tapahtumassa. Yhdistyksellä ei voi olla talkookassaa, johon työ kerätään, eikä antiikin poliiksilla ollut kunnollista rahakassaa julkisten kulujen hoitamiseksi.

Talkoiden ja muunkin toiminnan perustana kylillä on ihmisten osallistuminen. Toimintaan mukaan saaminen, mobilisaatio, on tulisieluisten johtajien kunniakas tehtävä. Kyseessä ei ole rekrytoiminen valmiisiin tehtäviin, vaan väen nostattaminen oman kylän (tai kylien) hyväksi. Johtajuus nojautuu mukaansatempaavuuteen, rohkeuteen ja tahtoon aloittaa jotakin uutta. Myös Kreikan arkaaisena aikana johtajuus oli aloittamista. Kreikankielen *arkhein*-verbi tarkoittaa sekä hallitsemista, toimintaa että aloittamista. Arkaainen johtajuus on aloitteellisuutta, jolla ihmiset saadaan toimimaan yhteisessä hankkeessa. Kun tähän johtajuuskuvaan lisätään kirjoittamattomien lakien vahvuus sekä nykyajan kyläyhdistyksissä että arkaaisen ajan poliittisissa yhteisöissä, voidaan kyläyhdistyksiä hyvällä syyllä kutsua 'arkaaisiksi poliittisiksi tiloiksi'.

Kyläyhdistysten toiminnallinen laajuus on kiinni siinä toimivien ihmisten halusta pitää tuo tila mahdollisimman tai sopivan laajana. Kun konkreettinen toiminta on kiinni toimintaan osallistumisesta, eikä niinkään valmiista fyysisistä resursseista, vaikuttaa käytännössä laajuuteen se, miten uusia ideoita otetaan yhteiseen toiminnalliseen tilaan. Johtajisto voi tietysti tuoda ideoita ja tehdä niistä päätöksiä ja, jos heiltä löytyy mukaansatempaavaa otetta kyläläisiin, saada kyläläiset toteuttamaan asiansa. Mutta miten tavallinen kyläläinen voi muuttaa yhdistyksen toimintaa? Tavallinen aloitteentekijä ja sen muodollinen käsittely yhdistyksen päätöksentekoeleimissä ei usein tuota kovinkaan paljon. Käytännössä aloitteelta vaaditaan, että aloitteentekijä osallistuu itse toteuttamiseen ja lupautuu jo esittäessään tulevaa toimintaa toteuttamaan sitä. Aloitteen, niin kuin muunkin toiminnan, on saatava sekä virallisen päätöksenteon hyväksyntä että ihmisiä toteuttamaan aloite. Tämä vaativa aloiteoikeus on tyypillinen vapaaehtoisuuteen perustuvassa yhteistoimintatilassa, jossa valmiita resursseja ei ole, ja se muistuttaa liturgiaa vaikutuksiltaan julkisen tilan rajautumiseen.

Mikä sitten on kyläyhdistysten pysyvyyden luonne nykyisenä hanketyön aikana? Poliksethan olivat vuosisatoja pysyviä yksiköitä ja niiden poliittinen tila ylitti yksittäisten ihmisten mahdollisuudet, mukaan lukien ihmisiän. Suomessa kyläyhdistykset ovat vanhimmillaan noin kaksikymmenvuotiaita, poliksiin tai kuntiin tai valtioon verrattuna nuorukaisia. Pysyvyys on kuitenkin kyläyhdistykselle enemmän kuin oma ikä. Yhdistyksen tarkoituksena on pitää kylä asuttuna ja siten mahdollistaa oma elämänsä pitkäänkin. Kun hankkeet ovat lyhytaikaisia ja lopullisia (siis niillä on loppu), niin yhdistys on perustettu pysymään loputtomasti, sen lopusta ei ole tehty päätöstä sitä perustettaessa. Yhdistys on rakenne, jonka sisään voi kuvitella mahdollisuuksia loputtomasti, samoin kuin sen tarkoituksena on kylän loputtomuus.

Hanketyö on uusi muoto organisoida tekeminen ja sen erottaa entisistä talkoista kylän ulkopuolisten resurssien mukaantulo sekä rahan, työvoiman että osaamisen muodossa. Ulkopuolisia ei voi pidemmän päälle saada mukaan toimintaan samalla tapaa innostamalla kuin kyläläisiä, koska heillä ei ole yhteenkuuluvuutta kylälle. Hanketyössä kylälle saadaan tärkeitä resursseja, mutta sillä voidaan heikentää kylän oma-aloitteisuuden perustaa, kyläläisten osallistumista. Arendtin mukaan poliittista tilaa ylläpitävän toiminnan luonne vaihtui siirryttäessä arkaaisesta heimoyhteisöstä polikseen. Muodollisuuden ja järjestyksen (vrt. lakimuuri) vahvistuminen jäykensi toiminnallista aloitteellisuutta sivistyneisiin muotoihin ja konkreettisen toiminnan sijasta puhe alkoi hallita julkista tilaa. Hanketyö on tuonut muodollista jäykkyyttä kyläyhdistysten toimintaan mutta ei ainakaan vielä ole murentanut aloitteellisen osallistumisen merkitystä julkisen tilan tärkeimpänä tekijänä.

Siinä, missä homeerinen heimopäällikkö keräsi sankarijoukkonsa yhä uudelle retkelle ja johdatti heidät tuntemattomaan paikkaan tuttua toistuvassa ajassa, nykyajan kyläpäällikkö kerää kyläläisensä yhä uuteen hankkeeseen ja johdattaa heidät tuntemattomaan aikaan tuttua toistuvassa paikassa.

Kun kylä ymmärtää mahdollisuutensa valita tulevaisuutensa ja perustaa yhdistyksen, se rajaa yhteisen toiminnan ja puheen julkiseksi piiriksi. Yksityisten ihmisten erimielisyydet keskustellaan tästä lähtien yhteisen kylän yksimielisyydeksi. Erillisten asujaimistosta virittyy osallistujien yhteisö. Kylästä nousee polis — *kyläpolis*.

LÄHDELUETTELO

A. Tutkimuskirjallisuus

- Arendt, Hannah (1958): **The Human Condition**. The University of Chicago Press, Chicago and London. Saksaksi (1981) **Vita activa oder vom tätigen Leben**. Piper, München.
- Berglund, Anna-Karin (1998): **Lokala utvecklingsgrupper på landsbygden. Analys av några lokala utvecklingsgrupper i termer av platsrelaterad gemenskap, platsrelaterad social rörelse och systemintegrerad lokal organisation**. Uppsala Universitet, Geografiska regionstudier, nr 38, Uppsala.
- Canovan, Margaret (1992): **Hannah Arendt. A Reinterpretation of Her Political Thought**. Cambridge University Press, Cambridge.
- de Coulanges, Fustel (1864): **Vanhan ajan kaupunkivaltio. Kreikan ja Rooman uskonnollisia tapoja, oikeuskäsityksiä ja yhteiskuntajärjestystä käsittelevä tutkimus**. Otava, Helsinki 1920.
- Ehrenberg, Victor (1965): **Der Staat der Griechen**. Artemis, Zürich.
- Ehrenberg, Victor (1973): **From Solon to Socrates. Greek History and Civilization during the 6th and 5th Centuries B.C.** Methuen & co., London (2nd edition).
- Finley, M.I. (1983): **Politics in The Ancient World**. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hakkarainen, Outi (1999): **Kansalaisjärjestöt ja demokratia**. Esitelmä Sosiologipäivillä 26.-27.3.1999 Joensuussa (VE:n muistiinpanot).
- Hansen, Mogens Herman (1998): **Polis and City-State. An Ancient Concept and its Modern Equivalent**. Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, Historisk-filosofiske Meddelelser 76 (Acts of the Copenhagen Polis Centre vol. 5), Copenhagen.
- Honig, Bonnie (1993): **Political Theory and the Displacement of Politics**. Cornell University Press, Ithaca and London.
- Hyyryläinen, Torsti (1994): **Toiminnan aika. Tutkimus suomalaisesta kylätoiminnasta**. Line Sixtyfour Publications, Vammala.
- Hyyryläinen, Torsti (1999): **Changing Structures of Finnish Village Action**. Maaseudun uusi aika 2/1999 (New Rural Policy, vol. 7/99, No 2), sivut 98-105.
- Itkonen, T.I. (1948): **Suomen lappalaiset vuoteen 1945. Toinen osa**. WSOY, Porvoo 1984.
- Kantanen, Keijo (1986): **Kylä metsässä — metsä kylässä. Metsätalous ja pohjoiskarjalainen syrjäkylä Naarva**. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 78, Joensuu.
- Knuuttila, Seppo; Liikanen, Ilkka; Rannikko, Pertti; Itkonen, Hannu; Koistinen, Merja; Oksa, Jukka ja Vakimo, Sinikka (1996): **Kyläläiset kansalaiset. Tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä**. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 114, Joensuu.
- Konttinen, Esa (1999): **Ympäristökansalaisuuden kyläsepät**. Jyväskylän yliopisto, SoPhi 32, Jyväskylä.
- Kumpulainen, Mikko (1989): **Yhteistyöstä kylätoimintaan. Tutkielma kylätoiminnasta ihmisen alueellisen sidoksen yhteiskunnallistumisen vastatendenssinä**. Joensuun yliopisto, Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede, Tiedonantoja N:o 9, Joensuu.
- Liikanen, Ilkka (1996): **Unohdetun kansan tahto. Vastarinta, järjestäytyminen ja politiikka kyläläisten kertomuksissa**. Teoksessa Knuuttila, Seppo ym.: **Kyläläiset kansalaiset**. Joensuu yliopisto Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 114, Joensuu 1996, sivut 157-186.
- Matthies, Aila-Leena (1996): **Hyvinvoinnin sekatalous ja suomalaiset välittävät organisaatiot**. Teoksessa Matthies, Aila-Leena; Kotakari, Ulla ja Nylund, Marianne (toim.): **Välittävät**

- verkostot.** Gummerus, Jyväskylä 1996, sivut 11-29.
- Matthies, Aila-Leena; Kotakari, Ulla ja Nylund, Marianne (1996): **Yksittäisilmiöt yhteisanalyysissa.** Teoksessa Matthies, Aila-Leena; Kotakari, Ulla ja Nylund, Marianne (toim.): **Välittävät verkostot.** Gummerus, Jyväskylä 1996, sivut 243-253.
- Murray, Oswyn (1997): **Rationality and the Greek City: the Evidence from Karamina.** Teoksessa **The Polis as an Urban Centre and as a Political Community.** Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, Historisk-filosofiske Meddelelser 75 (Acts of the Copenhagen Polis Centre vol. 4), Copenhagen 1997, sivut 493-504.
- Nordberg, Michael (1971): **Asiens historia. Från forntiden till 1914.** Natur och Kultur, Stockholm.
- Oksa, Jukka (1998): **Syrjäkylä muutoksessa.** Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 30, Joensuu.
- Palonen, Kari (1988): **Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon.** Vastapaino, Hämeenlinna.
- Pentikäinen, Juha (1995): **Saamelaiset - pohjoisen kansan mytologia.** SKS, Helsinki.
- della Porta, Donatella and Diani, Mario (1999): **Social Movements. An Introduction.** Blackwell, Oxford.
- Pulkkinen, Tuija (2000): **On the Conceptual History of the Finnish 'State'.** Teoksessa **The Finnish Yearbook of Political Thought, vol. 4.** SoPhi 51, Jyväskylä 2000, sivut 129-158.
- Puuronen, Vesa (1998): **LEADER-ohjelma ja kyläaktivisti — paikallisen ja ylikansallisen kohtaaminen pohjoiskarjalaisessa kylässä.** Maaseudun uusi aika 2/1998, sivut 28-39.
- Rannikko, Pertti; Oksa, Jukka; Kuikka, Matti; Knuuttila, Seppo; Heikkinen, Kaija ja Eskelinen, Heikki (1984): **Yhteiskunta kylässä. Tutkimuksia Sivakasta ja Rasimäestä.** Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 61, Joensuu.
- Rannikko, Pertti ja Schuurman, Nora (toim.) (1997): **Elämisen taika taigalla. Ihminen ja luonto Pohjois-Karjalan biosfäärialueella.** Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 120, Joensuu.
- Reger, Gary (1997): **Islands with one Polis versus Islands with several Poleis.** Teoksessa **The Polis as an Urban Centre and as a Political Community.** Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, Historisk-filosofiske Meddelelser 75 (Acts of the Copenhagen Polis Centre vol. 4), Copenhagen 1997, sivut 450-492.
- Rimmi, Mervi (1988): **Kylätoiminta kansalaisaktiivisuutena.** Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 87, Joensuu.
- Ronby, Alf (1997): **Glesbygdskampen. Eldsjälar i lokalt utvecklingsarbete.** Mitthögskolan, Rapport 1997:14, Östersund.
- Siisiäinen, Martti (1992): **Kollektiivisen toiminnan organisoituminen.** Teoksessa Blom, Raimo ja Siisiäinen, Martti: **Politiikan sosiologia.** Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 52, Jyväskylä 1992, sivut 72-110.
- Skinner, Quentin (1978): **The Foundations of Modern Political Thought.** Cambridge University Press, Cambridge.
- Suomen perustuslaki.** (Astunut voimaan 1.3.2000)
- Toimiva maaseutu. Maaseutuohjelma.** Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/1996.
- Tränhardt, Anna Maria (1990): **Traditional Neighborhood Associations in Industrial Society: The Case of Japan.** Teoksessa Anheier, Helmut K. and Seibel, Wolfgang (eds.): **The Third Sector: Comparative Studies of Nonprofit Organizations.** Walter de Gruyter, Berlin 1990. Sivut 347-360.
- Yhdistyslaki.** Suomen asetukset ja lait I, BH1, sivut 69-73. (L 503/1989, viimeisin muutos L 1380/1995.)
- Ylikangas, Heikki (1986): **Käännekohtat Suomen historiassa. Pohdiskeluja kehityslinjoista ja niiden muutoksista uudella ajalla.** WSOY, Porvoo—Helsinki—Juva.

B. Empiirinen aineisto

Haastattelut ja keskustelut:

Tutkittavien yhdistysten väki:

Ikonen, Jukka: puhelinkeskustelu 15.11.1999, haastattelu 27.1.2000.
Määttänen, Toivo: puhelinkeskustelu 15.11.1999, haastattelu 28.1.2000.
Palviainen, Kari: puhelinkeskustelu 15.11.1999, haastattelu 26.1.2000.
Peltola, Aini: keskustelu 12.10.1999.
Ruokolainen, Anu: keskustelu 14.12.1999.
Solehmainen, Mervi: keskustelu 14.12.1999.
Turpeinen, Sirpa: keskustelu 14.12.1999.
Varis, Pauli: puhelinkeskustelu 4.10.1999, haastattelu 27.1.2000.

Kuntien väki:

Horttanainen, Jari: keskustelu 14.1.1999.
Puruskainen, Kauko: keskustelu 5.10.1999.

Yhdistysten arkistot:

Koveron kylätoimikunta:

Sihteerin kirja, jossa kylätoimikunnan ja kyläkokousten pöytäkirjat ja suunnitelmat 12.6.1978-2.12.1998 (kaikkiaan 70 s., josta vuodet 1997-98 33 s.)
Visio, Mahdollisuudet-uhkat-nykyisyys-tulevaisuus, toimenpiteet lyhyellä tähtäimellä (kylätoimikunta 22.5.1997)
Syyskauden 1997 toiminnan suunnittelu, Vuoden 1998 toiminta(suunnitelma) (kylätoimikunta 18.9.1997)
Koveron yrityshakemisto
Vastaus kyselyyn (Anne Piipposen opinnäytetyöhön)
Uuden Vuoden vastaanotto 1998: lehdistötiedote ja kunnan päätös
Kyläpäivä 26.7.1997: kutsu, suunnitelma, lehdistötiedote, ohjelma
Kunnan kuulemistilaisuudet: kunnanhallituksen pöytäkirjaote (9.3.1998)

Käenkosken kylätoimikunta:

Toimintasääntö
Kehittämisohjelma 1996-2000
Kyläkokousten pöytäkirjat 12.3.1995, 29.1.1997, 28.1.1998, 24.11.1998 ja 15.2.1999
Sihteerin vihkosta osa jossa kylätoimikunnan ja kyläkokousten pöytäkirjat 15.1.-2.12.1997 (16 s.)
Toimintakertomus 1998
Toimintasuunnitelma 1999
Käenkosken kyläinfo (2 kpl á 1 s.) syksyiltä 1999

Sonkajan kyläyhdistys:

Säännöt
Viisivuotissuunnitelma 1996-2000
Kylätoimikunnan toimintakertomus 1997

Kyläyhdistyksen toimintakertomukset 1997 ja 1998 tapahtumaluetteloinen
Toimintasuunnitelma 1999
Kylätiedote lokakuulta 1999

Etelä-Ilomantsin kyläpalveluyhdistys:

Säännöt

Perustamiskokouksen 1.11.1996 pöytäkirja ja perustamiskirja

Vuosikokousten 27.2.1998 ja 25.3.1999 pöytäkirjat

Vuosikertomukset 1996-97 ja 1998

Toimintasuunnitelmat 1998 ja 1999

Tilinpäätökset 1996-97 ja 1998

Talousarviot 1997, 1998, 1999 (7 kk) ja 2000

Muistio kyläpalvelijatyön jatkamisneuvottelusta 11.2.1997

Kunnan ja RAY:n päätökset kyläpalvelutoiminnan avustuksista

Leader-hankkeen (Kyläkoordinaattori) hakemus, raportti 1.11.1997-31.5.1998, muistio tutustumismatkasta ja kyselyn tulokset (yht. 11 s.)

Tiedotteita alueen asukkaille (3 kpl, yht. 4 s.)

Painamattomat kirjalliset lähteet:

Piipponen, Anne (1998): **Tuupovaaran kyläläisten mielipiteitä kunnan ja kylien toiminnasta.**

Joensuun Ammatti-instituutti, 10.2.1998 (opinnäytetyö).

Vaara-Karjalan Leader ry. Hankkeet 24.11.1999. Vaara-Karjalan Leader ry., Lieksa 1999.

KYSELYLOMAKE 18.1.2000

Yhdistyksessä toimivat ihmiset

Puheenjohtaja

Aikaisempi toimintasi yhdistyksessä:

Ammatti:

Luottamustoimet

muissa yhdistyksissä:

julkishallinnossa:

y yrityksissä:

Hallituksen/kylätoimikunnan jäsenet

Yhdistyksen hallituksen jäsenten ammattialat:

Yhdistyksen hallituksen jäsenten luottamustoimet (yksilöi organisaatio jos jossain puheenjohtajana, muuten vain luottamustoimien määrä)

muissa yhdistyksissä:

julkishallinnossa:

y yrityksissä:

Yhdistyksen toiminta

Keskeiset toimintamuodot

Mitkä ovat mielestäsi olleet kolme tärkeintä toimintaanne tai tapahtumaanne

vuoden 1997 aikana:

vuoden 1998 aikana:

vuoden 1999 aikana:

Palkkatyön ja vapaaehtoistyön suhde

Miten ovat jakaantuneet työpäivinä?

palkkatyötä ____ %, vapaaehtoistyötä ____ %

Millainen on ollut tehtäväjako?

palkkatyönä on tehty:

vapaaehtoistyönä on tehty:

Yhdistyksen yhteistyökuviot

Yhteistyökumppanit

Mitkä ovat mielestäsi olleet kolme tärkeintä yhteistyökumppania

vuoden 1997 aikana:

vuoden 1998 aikana:

vuoden 1999 aikana:

Yhteistyön muutokset ja alueellisuus

Onko yhdistyksellä (ollut) yhteistyötä tai kanssakäymistä seuraavien tahojen kanssa?

(Ympyröi yksi vaihtoehto: 1 ei ollenkaan, 2 vähän, 3 kohtalaisesti, 4 melko paljon, 5 jatkuvasti ja paljon, EOS en osaa sanoa.)

Minkä tasoisten organisaatioiden kanssa yhteistyö tai kanssakäyminen on viime vuosina (1997-99) tapahtunut?

(Ympyröi kaikki sopivat vaihtoehdot: KYLÄ kylätason, KUNN kunnallisten, ALUE alueellisten, VALT valtakunnallisten)

Kylätoimikunnat

noin 10 v. sitten	1 2 3 4 5 EOS	
viime vuosina	1 2 3 4 5 EOS	KYLÄ KUNN ALUE VALT
lähivuosina	1 2 3 4 5 EOS	

Muut yhdistykset

noin 10 v. sitten	1 2 3 4 5 EOS	
viime vuosina	1 2 3 4 5 EOS	KYLÄ KUNN ALUE VALT
lähivuosina	1 2 3 4 5 EOS	

Seurakunnat

noin 10 v. sitten	1 2 3 4 5 EOS	
viime vuosina	1 2 3 4 5 EOS	KYLÄ KUNN ALUE VALT
lähivuosina	1 2 3 4 5 EOS	

Kunta ja valtionhallinto

noin 10 v. sitten	1 2 3 4 5 EOS	
viime vuosina	1 2 3 4 5 EOS	KYLÄ KUNN ALUE VALT
lähivuosina	1 2 3 4 5 EOS	

Yritykset

noin 10 v. sitten	1 2 3 4 5 EOS	
viime vuosina	1 2 3 4 5 EOS	KYLÄ KUNN ALUE VALT
lähivuosina	1 2 3 4 5 EOS	

LIITE 2

HAASTATTELURUNKO 26.-28.1.2000

Yhdistys:

Nimi:

Aika, paikka, läsnäolijat:

(Korosta, että kysytään omia mielipiteitä, ei "yhdistyksen virallista totuutta".)

(Ensin lomakkeen mukaisesti)

Ihmiset

Puheenjohtaja: aikaisempi toiminta yhdistyksessä, ammatti ja luottamustoimet muissa yhdistyksissä, julkishallinnossa ja yrityksissä

Hallituksen jäsenet: ammattialat ja luottamustoimet muissa yhdistyksissä, julkishallinnossa ja yrityksissä

+ osallistujien , talkoolaisten määrät ? [pohjat arkistosta]

+ aktivistit=hallitus?, tulisieluja?

+ miksi ihmiset toimivat yhdistyksessä, osallistumisen syyt?

+ miten suhtaudutaan valtuutettuihin ym. poliitikoihin?

(++ tutkimuksen julkistamiskysymykset (tässä tai lopussa))

Toiminta

Kolme tärkeintä toimintaa vuoden 1997, 1998 ja 1999 aikana

+ miksi nämä tärkeimmät?

+ toiminta-alue ja toimitilat [karttaan kalvon läpi]

Palkkatyön ja vapaaehtoistyön suhde (määrällisesti työtunteina, tehtäväjako)

+ onko jako onnistunut?

+ rahanlähteiden tärkeys, merkitys?

Yhteistyöverkosto

Kolme tärkeintä yhteistyökumppania vuoden 1997, 1998 ja 1999 aikana

+ miksi nämä tärkeimmät?

Yhteistyön muutokset ja alueellisuus

Kuinka paljon yhteistyötä tai kanssakäymistä

Minkä tasoisten organisaatioiden kanssa viime vuosina

Kylätoimikunnat: + yhteistyön sisältö ja merkitys, suunta

Muut yhdistykset: + yhteistyön merkitykset, suhde toimintaan (samaa/eri)

Seurakunnat: + yhteistyön merkitys

Kunta ja valtionhallinto: + yhteistyön merkitys yhdistykselle ja vastapuolelle, suhde toimintaan (samaa/eri)

+ onko ollut kiista-asioita?

- Yritykset: + yhteistyön sisältö ja merkitys, suhde toimintaan
+ Aukkaat, perheet [kyläyhteisö]: + "yhteistyön" ja yhdistyksen toiminnan asujaimiston suuntaan merkitys, suhde toimintaan
+ Niistä, joiden kanssa paljon yhteistyötä, miksi niin paljon (henkilösuhteet, asiayhteys, resurssit, kohderyhmä?)

(Sitten uusia pohdintaa vaativia kysymyksiä)

Toimintaperiaatteet [poliittinen sisätila]

- + Kylän luonnehdinta, erityispiirteet
- + Yhdistyksen uuden nousun syyt (sytyke, yleistilanne, ihmiset)
- + Mikä yhdistyksen tarkoituksessa on mielestäsi tärkeintä, miten muut arvioisivat [pohjana säännöt, Koverossa oma tarkoitukseluonnehdinta]
- + Mikä pitää yhdistyksen pystyssä?
- + Miten yhdistyksen asiat ovat julkisia, miten niistä saa puhua ja puhutaan kylällä [sisäinen julkinen tila]
- + Kuka ja miten päättää toiminnasta ja rahoista, miten asiat valmistellaan?
- + Mikä erottaa yhdistyksen siitä, että naapurusto vain tekisi samat asiat [poliittinen yhteisö], + syntykö yhteishenkeä?
- (+ mikä erottaa kyläyhdistyksen kylätoimikunnasta [Sonkajalla])

Maaseudun elämän päätöksentekijät [poliittinen ulkotila]

- + Miten asemoisit yhdistyksesi tässä kuviossa (sektorikolmio)?
 - + Mitä kunkin sektorin pitäisi tehdä kylän kannalta [roolit]
 - + Mikä on kylän tai kyläyhdistyksen itsensä päätettävissä, missä kylää tai kyläyhdistystä kuunnellaan vakavasti, mitä ylhäältä määrätään [paikalliset-ulkopuoliset]
 - + Mikä on yhdistyksen oma tehtävä eli rooli maaseudun elämässä [!]
- ++ Onko täydennettävää, muuta kerrottavaa?
++ Tutkimuksen julkistamiskysymykset (alussa tai tässä)
++ Ketä muuta voisi haastatella näistä asioista?